

«Μήνυμα στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας»

Κωνσταντίνα Νικολοπούλου, Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Κυρίες Υπουργέ,

Εκλεκτοί προσκεκλημένοι,

Αγαπητές φίλες αγρότισσες,

Με ιδιαίτερη χαρά σας καλωσορίζουμε στην κορυφαία ετήσια εκδήλωση για τη Γυναίκα της Υπαίθρου, που καθιερώθηκε από το 1995 στο Πεκίνο στην 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες, εξ' αιτίας του σημαντικού ρόλου των αγροτισσών στην παραγωγή, στη διακίνηση και χρησιμοποίηση των τροφίμων και των φυσικών πόρων, μία ημέρα πριν την Παγκόσμια Ημέρα Επισιτισμού, όπως έχει οριστεί από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών από το 1981, με διαφορετικό κάθε χρόνο θέμα, με σκοπό να ευαισθητοποιήσει την κοινή γνώμη σε θέματα επισιτιστικής ασφάλειας.

Σκοπός της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας είναι πρώτον, να επισημανθεί η συνεισφορά των αγροτισσών στην επισιτιστική ασφάλεια και στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και δεύτερον, να καταγραφούν τα προβλήματα και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αγρότισσες, να τεθούν υπόψη των αρμόδιων υπηρεσιών και φορέων, έτσι ώστε να ευαισθητοποιηθούν και να βοηθήσουν στην επίλυσή τους προς όφελος των αγροτισσών και γενικά των κατοίκων της υπαίθρου.

Εδώ και 12 χρόνια το Παγκόσμιο Ίδρυμα Κορυφής για τις Γυναίκες οργανώνει εκστρατεία ενημέρωσης και πληροφόρησης για τη σημασία της συμβολής τους στη βιώσιμη ανάπτυξη, στη διατροφική ασφάλεια του νοικοκυριού, στην ειρήνη και στο να ανακαλύψουν δημιουργικούς τρόπους για να προωθήσουν τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματά τους.

Το θέμα που έχει προταθεί για τη φετινή Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας είναι «Διεκδικήστε το δικαίωμα στην τροφή», ένα ανθρώπινο δικαίωμα αναγνωρισμένο παγκοσμίως, που αφορά άτομα και κοινωνίες και προστατεύεται από το διεθνές δίκαιο. Το δικαίωμα στην τροφή αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά στην Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το 1948.

Στο Γενικό Σχόλιο Νο12 της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, το δικαίωμα στην τροφή περιγράφεται ως:

«Το δικαίωμα κάθε άνδρα, γυναίκας και παιδιού σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο για συνεχή, φυσική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκή τροφή ή μέσα για την εξασφάλιση των προς το ζην με μεθόδους που να συμβαδίζουν με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.»

Παρά την αυξανόμενη αναγνώριση του δικαιώματος στην τροφή, πάνω από 815 εκατομμύρια άνθρωποι υποφέρουν σήμερα από πείνα και χρόνιο υποσιτισμό. Περίπου 36 εκατομμύρια άνθρωποι πεθαίνουν από πείνα άμεσα ή έμμεσα κάθε χρόνο ενώ κάθε εφτά δευτερόλεπτα ένα παιδί κάτω των 10 ετών πεθαίνει εξαιτίας των άμεσων ή έμμεσων συνεπειών της πείνας.

Όλα αυτά συμβαίνουν σε έναν κόσμο που είναι πλουσιότερος παρά ποτέ και που ήδη παράγει αρκετά τρόφιμα για να μπορεί να θρέψει τον πληθυσμό του πανήγτη. Η πείνα δεν είναι θέμα πεπρωμένου, είναι το αποτέλεσμα της ανθρώπινης δράσης ή της έλλειψης αυτής. Στην Παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής για τα Τρόφιμα το 1996 από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τροφίμων οι κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν να μειώσουν στο ήμισυ τον αριθμό των θυμάτων της πείνας μέχρι το 2015 και συμφώνησαν στο σχεδιασμό μιας σειράς εθελοντικών κατευθυντήριων γραμμών με στόχο την ικανοποίηση του δικαιώματος στην τροφή, το οποίο δεν είναι πολιτική επιλογή αλλά υποχρέωσή τους. Οι κυβερνήσεις έχουν τη νομική υποχρέωση να εββονται, να προστατεύουν και να πραγματοποιούν το δικαίωμα στην τροφή.

Στην Παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής για τα Τρόφιμα στη Ρώμη το 2002 διαπιστώθηκε ότι ο στόχος της Συνόδου του 1996 πολύ λίγο έχει επιτευχθεί και για αυτό αποφασίστηκε η προώθηση εναλλακτικών πολιτικών επιλογών, όπως μικρής κλίμακας γεωργία, τοπική παραγωγή, αγρο-οικολογικές μέθοδοι, εξασφάλιση πρόσβασης σε γη και άλλους ζωτικής σημασίας πόρους, την αναγνώριση του ρόλου των γυναικών στην παραγωγή τροφίμων, τη στήριξη των παραγωγικών δραστηριοτήτων των οικογενειών και των κοινωνιών.

Είναι πλέον παγκοσμίως αποδεκτό ότι οι γυναίκες αγρότισσες αποτελούν ένα παράγοντα κλειδί για τη διατροφική ασφάλεια, διότι παίζουν σημαντικό ρόλο στην παραγωγή και επεξεργασία των αγροτικών προϊόντων τόσο για ίδια κατανάλωση όσο και για την εξασφάλιση εισοδήματος. Οι πολύ ουσιώδεις και δύσκολες εργασίες που πραγματοποιούν συχνά δεν είναι αρκετά εμφανείς με αποτέλεσμα να μην αναγνωρίζεται η σπουδαιότητα του ρόλου τους ως παραγωγοί τροφίμων και να θεωρείται η εργασία τους ως δευτερεύουσα τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και στην κοινωνία.

Κάνοντας μια σφαιρική στατιστική ανάλυση της δράσης των γυναικών ανά τον κόσμο, οι αριθμοί μας

παρουσιάζουν μια εικόνα τελείως διαφορετική, που έχει ως εξής: το 60- 80% της εργασίας στον τομέα παραγωγής τροφίμων στην Κεντρική και Νότια Αφρική, το 50% στην Ασία, το 40% στη Λατινική Αμερική και στις χώρες γύρω από τον Ειρηνικό παρέχεται από τις γυναίκες.

Με βάση τα παραπάνω αποδεικνύεται ότι η συνεισφορά των αγροτισσών στη σίτιση του κόσμου είναι ζωτικής σημασίας και για αυτό το λόγο αξίζουν αναγνώρισης, παραδοχής και υποστήριξης. Η 15^η Οκτωβρίου είναι η ημέρα της αγρότισσας, είναι η δική σας ημέρα αγαπητές φίλες αγρότισσες για να εορτάζεται η συνεισφορά σας, να αναγνωρίζεται η συμβολή σας και κυρίως για να έχετε την ευκαιρία να συναντηθείτε, να συζητήσετε τους προβληματισμούς σας και να διατυπώσετε τις προτάσεις σας, οι οποίες θα αποτελέσουν τον οδηγό για τη χάραξη αναπτυξιακών στρατηγικών από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για την υλοποίησή τους.

Ο Υπουργός μας, ο κ. Αλέξανδρος Κοντός, που μας τιμά σήμερα με την παρουσία του, δίνει ιδιαίτερη σημασία στη γυναικεία παρουσία στην ύπαιθρο και στο ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η Ελληνίδα αγρότισσα στην ολοκληρωμένη και βιώσιμη τοπική ανάπτυξη.

Τελειώνοντας θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Υπουργό μας, για την προσπάθεια που καταβάλλει συνεχώς στην προώθηση των θεμάτων της Ελληνίδας αγρότισσας και ιδιαίτερα στη στήριξη και προώθηση των δραστηριοτήτων των αγροτικών γυναικείων συνεταιρισμών.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους εκλεκτούς εισηγητές που με προθυμία ανταποκρίθηκαν στην πρόσκλησή μας για να αναπτύξουν ενδιαφέροντα θέματα στα πλαίσια της ημερίδας, τις κυρίες και τους κυρίους που συμμετέχουν στα προεδρεία, την Υπηρεσία Διαχείρισης του Επιχειρησιακού Προγράμματος Κ.Π. LEADER+ του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και ιδιαίτερα το Νομάρχη κ. Κατσαρό και τις υπηρεσίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λάρισας, το Διευθυντή Αγροτικής Ανάπτυξης κ. Σουφλιά και την υπάλληλο Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας κ. Βλαχάβα για την άμογη συνεργασία τους στη διοργάνωση της σημερινής εκδήλωσης, το Δήμαρχο Λάρισας κ. Τζανακούλη και το Δήμαρχο Πλατυκάμπου κ. Χονδρονάσιο για την οργάνωση των πολιτιστικών εκδηλώσεων προς τιμήν των αγροτισσών απόψε στη Λάρισα και αύριο στο Ελευθέριο, καθώς και όλους όσους συντέλεσαν στη διοργάνωση αυτής της συνάντησης.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψή μου αν δεν ευχαριστούσα τις συναδέλφους μου υπαλλήλους Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας που υπηρετούν στην Περιφέρεια και βρίσκονται σήμερα μαζί μας γιατί με ιδιαίτερο ζήλο στέκονται δίπλα στην αγρότισσα, προσπαθώντας να την στηρίξουν να ανταποκριθεί στο δύσκολο ρόλο της σαν γυναίκα, μητέρα, σύζυγος και επιχειρηματίας, καθώς και τους συνεργάτες μου στην Κεντρική Υπηρεσία γιατί με τη δική τους φιλότιμη, ουσιαστική και ανιδιοτελή προσπάθεια, οργανώσαμε αυτή την Πανελλήνια συνάντηση στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας.

Η εκδήλωσή μας ολοκληρώνεται με την αυριανή μας επίσκεψη σε Γυναικείους Συνεταιρισμούς του Νομού, καθώς και σε αρχαιολογικούς χώρους και αξιοθέατα των Νομών Λάρισας και Πιερίας. Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες της Διημερίδας και καλή διαμονή στην όμορφη Λάρισα.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

**1. Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Λάρισας και Τυρνάβου
κ. Ιγνάτιος**

Καλωσορίζουμε τις κυρίες στην πόλη του Αγίου Αχιλείου. Να ευχηθούμε η αγρότισσα να συνεχίσει να μας διδάσκει. Σύμφωνα με την θεολογία δημιουργείται προσδοκία γιατί από αυτή που σπέρνει περιμένεις να θερίσει. Είναι η ελπίδα.

**2. Γενικός Γραμματέας Περιφέρειας Θεσσαλίας
κ. Φώτης Γκούπας**

Γυναίκες της υπαίθρου,
Σας καλωσορίζουμε στη Λάρισα.

Συγχαίρω τους διοργανωτές που αποδίδουν τιμή στις αγρότισσες. Η προσφορά τους πάντα ήταν σημαντική. Σήμερα που μεταβαίνουμε από το παραδοσιακό μοντέλο διατροφής σε ένα μοντέρνο τρόπο διατροφής, οι γυναικείοι συνεταιρισμοί θα παίξουν σημαντικό ρόλο με τα τοπικά προϊόντα.

**3. Νομάρχης Λάρισας,
κ. Λουκάς Κατσαρός**

Είναι ιδιαίτερη χαρά και τιμή να υποδεχτούμε την Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας. Ένα από τα σύμβολα παραγωγής της πολιτιστικής κληρονομιάς, της παράδοσης του τόπου μας. Με μεγάλη χαρά παρακολουθούμε αυτή την εκδήλωση.

Μας επιτρέπετε να ανοίξουμε το κεφάλαιο αγρότισσα, που ζει και εργάζεται στην περιφέρεια ανταλλάσσοντας εμπειρίες και γνώσεις, να μιλήσω για τις γιαγιάδες, τις μητέρες, τις γυναίκες που κράτησαν σπίτια, μεγάλωσαν παιδιά.

Τιμούμε την γυναίκα που ακατάπαυστα στηρίζει την αγροτική οικογένεια και διασφαλίζει την παράδοση.

Στο θέμα της διατροφής διασφαλίζει την παράδοση και την εξέλιξη. Οι αλλαγές στη διατροφή είναι ραγδαίες. Η γρήγορη και πρόχειρη διατροφή που εντάχθηκε στον τρόπο ζωής. Σταδιακά αναπτύσσεται μια αντίδραση και γίνεται η επιστροφή στην παραδοσιακή διατροφή μας. Στο σκηνικό που δημιουργείται σήμερα ο ρόλος της γυναίκας είναι πολλαπλός και πολύτροπος. Η δουλειά αυτή απαιτεί κουράγιο, δύναμη θέλησης.

Η νέα αγρότισσα δεν είναι η αγρότισσα του παρελθόντος αλλά δημιουργεί, εκπαιδεύεται, συμμετάσχει σε προγράμματα, σε συνεταιρισμούς.

Στη Λάρισα υπάρχουν τα ιστορικά Αμπελάκια. Οι άνθρωποι εκείνης της εποχής το πέτυχαν.

Τα αγνά προϊόντα βρίσκουν πρόσφορο έδαφος. Τολμήστε το.

Οι Υπηρεσίες έχουν διάθεση και θέληση να σας βοηθήσουν.

Σας καλωσορίζουμε στο Νομό Λάρισας.

4. Δήμαρχος Λάρισας,

κ. Κωνσταντίνος Τζανακούλης

Η Λάρισα είναι η πόλη κάτω από την σκέπη του Ξένιου Δία και θα το διαπιστώσετε.

Ο πληθυσμός της αγρότισσας φθίνει. Σε λίγο δεν θα υπάρχει Ελληνίδα αγρότισσα.

Η νοοτροπία δύσκολα αλλάζει και λίγα πράγματα έχουν αλλάξει. Το θέμα είναι όχι τι κάνουμε μία ημέρα όταν γιορτάζουμε την αγρότισσα αλλά τις υπόλοιπες 364 ημέρες.

5. Βουλευτής

κ. Κωνσταντίνος Αγοραστός

Από τη μυθολογική εποχή η μάνα τροφός ταυτοποιήθηκε με την παραγωγή τροφής.

Είναι ο αφανής ήρωας της υπαίθρου. Με τις σκληρές προσπάθειές της διεκδικεί τη θέση που της ανήκει.

Η προσφορά της είναι σημαντική τόσο στην παραγωγή και μεταποίηση τροφίμων όσο και στη δημιουργία συνεταιρισμών. Εξασφαλίζει την λειτουργικότητα του αγροτικού χώρου.

Πρέπει, με την ενίσχυση προγραμμάτων, να παράγονται προϊόντα προστιθέμενης αξίας.

Υπάρχουν περιθώρια για καλά και ποιοτικά προϊόντα.

Θέλουμε ισχυρή Ελλάδα και ισχυρή ύπαιθρο. Για αυτό παλεύουμε όλοι μας.

Κήρυξη έναρξης εργασιών από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων κ. Αλέξανδρο Κοντό.

Φίλες αγρότισσες, Γυναίκες της Υπαίθρου,

Αγαπητές φίλες και φίλοι,

Με ιδιαίτερη χαρά σας καλωσορίζω σε αυτήν την Πανελλήνια Συνάντηση Αγροτισσών που πραγματοποιείται φέτος σε μία δυναμική αγροτική περιοχή, στην καρδιά του Θεσσαλικού Κάμπου, στη Λάρισα, με αφορμή τον εορτασμό της «Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας».

Αγαπητές φίλες και φίλοι,

Η αγρότισσα και γενικότερα η Γυναίκα της Υπαίθρου διαδραμάτισε και εξακολουθεί να διαδραματίζει ένα σοβαρό και αξιόλογο ρόλο στην αγροτική οικονομία και αποτελεί το στυλόβατη της αγροτικής οικογένειας και κοινωνίας.

Οι Γυναίκες οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί αποτελούν ζωντανό κύτταρο της ελληνικής περιφέρειας και παίζουν καθοριστικό ρόλο στη στήριξη της αγροτικής οικογένειας και της τοπικής κοινωνίας.

Σήμερα, ήδη, βιώνουμε τη μετάβαση από το παραδοσιακό μοντέλο γεωργίας σε πιο σύγχρονα πρότυπα, όπου η ποιότητα των προϊόντων και ο καταναλωτής έχουν δεσπόζουσα θέση στην αγορά.

Η βιωσιμότητα και η ανταγωνιστικότητα της γεωργίας θα καθορίζεται πλέον από τα νέα διατροφικά

πρότυπα και την ύπαρξη μιας γεωργίας φιλικής προς το περιβάλλον.

Η Ελληνική Γεωργία είναι παρούσα στην αφετηρία αυτής της νέας μεταρρύθμισης του αγροτικού τομέα, όπου το ζητούμενο είναι η ποιότητα των αγροτικών προϊόντων, προσαρμοσμένων στις σύγχρονες καταναλωτικές ανάγκες, και όχι η ποσότητα.

Εδώ έρχεται να ενταχθεί η παρουσία και η συνεισφορά της Γυναίκας της Υπαίθρου και των Γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών.

Για πολλά χρόνια η γυναίκα αγρότισσα υπήρξε ο αφανής ήρωας της ελληνικής υπαίθρου.

Όμως, μετά από πολλά χρόνια αφάνειας, η γυναίκα αγρότισσα με τις δικές της σκληρές προσπάθειες έρχεται σιγά σιγά στο προσκήνιο και διεκδικεί τη θέση που δικαιωματικά της αξίζει.

Η μέχρι σήμερα πορεία έχει αποδείξει έμπρακτα πως μπορούν οι γυναίκες της υπαίθρου να είναι συμμετέτοχοι, αλλά και πρωτοπόροι στην προσπάθεια για την παραγωγή και τη διακίνηση ποιοτικών προϊόντων και τη δημιουργία ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης της παραγωγής.

Ο ρόλος της γυναίκας αγρότισσας και το πολύτιμο έργο που παράγει μέσα από τους Γυναικείους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς, ειδικά σε ορεινές και νησιωτικές περιοχές της χώρας, συμβάλλει ουσιαστικά στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής αγροτικής οικονομίας.

Η παρουσία και η συνεισφορά τους στη γεωργική παραγωγή και την οικονομική ανάπτυξη, έχει αναγνωριστεί ως μείζονος σημασίας και είναι σημαντική για πολλούς λόγους, ο κυριότερος εκ των οποίων είναι η διατήρηση και η ενίσχυση του οικονομικού και κοινωνικού ιστού στην ελληνική περιφέρεια.

Και αυτό, όχι μόνο διότι προσφέρουν συμπληρωματικό εισόδημα στο νοικοκυριό και προάγουν την ανάπτυξη της συλλογικής δράσης των γυναικών.

Αλλά, διότι συμβάλλουν ουσιαστικά στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων, στη διατήρηση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, στη μεταφορά της παράδοσης των ποιοτικών διατροφικών συνηθειών της ελληνικής περιφέρειας και, παράλληλα, στη δημιουργία συνθηκών συγκράτησης του πληθυσμού στις εστίες του.

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι 120 Γυναικείοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί λειτουργούν στη χώρα μας, οι οποίοι ασχολούνται με τη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων, την κατασκευή οικοτεχνικών προϊόντων, καθώς και με αγροτουριστικές δραστηριότητες.

Είναι, λοιπόν, παραπάνω από αυτονόητη η ανάγκη να αξιοποιήσουμε στο έπακρο τις δυνατότητες αυτού του δυναμικού, εάν θέλουμε να προωθήσουμε την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου.

Προς την περαιτέρω ενίσχυση αυτού του ρόλου κινούνται οι πολιτικές και οι στόχοι του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Θέλουμε τη γυναίκα αγρότισσα να συμμετέχει ενεργά και δυναμικά σε κέντρα λήψης των αποφάσεων και σε συλλογικά όργανα, όπως είναι οι Γυναικείοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, μέσα από τα οποία μπορεί να στηρίξει τις θέσεις της για ολοκληρωμένη ανάπτυξη στην αγροτική κοινότητα.

Είμαστε στο πλευρό της με πολιτικές που στοχεύουν στα εξής:

- * Στη στήριξη των Γυναικείων Αγροτικών Συνεταιρισμών, ώστε να γίνουν περισσότερο ανταγωνιστικοί.
- * Στην αναβάθμιση των κοινωνικών υποδομών στις αγροτικές περιοχές.
- * Στην προβολή των παραδοσιακά παραγόμενων προϊόντων στην εσωτερική και εξωτερική αγορά μέσα από εκθέσεις και αφιερώματα σε Μ.Μ.Ε.
- * Στη σύνδεση μέσω δικτύου με ευρωπαϊκές χώρες για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, την παραγωγή, τυποποίηση και εμπορία προϊόντων μικρομεσαίων επιχειρήσεων οικογενειακής και συνεταιριστικής μορφής.
- * Στην ενεργή συμμετοχή της γυναίκας αγρότισσας στο σχεδιασμό της τοπικής ανάπτυξης.

Στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων δουλεύουμε συστηματικά και με όραμα για την προστασία και στήριξη της Γυναίκας της Υπαίθρου και των συλλογικών της Οργάνων.

Δίνουμε ιδιαίτερη σημασία στη γυναικεία παρουσία στην ύπαιθρο, με ένα νέο, πιο αποφασιστικό ρόλο.

Αυτόν, του συνεργάτη και του ισότιμου εταίρου σε κάθε γεωργική δραστηριότητα.

Φέτος, το θέμα του εορτασμού για την “Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας” «**Διεκδικήστε το δικαίωμά σας στην τροφή**», σε συνδυασμό με την “Παγκόσμια Ημέρα Επισιτισμού” που γιορτάζεται αύριο (16 Σεπτεμβρίου) και την “Παγκόσμια Ημέρα για την Εξάλειψη της Φτώχειας” που γιορτάζεται στις 17 Σεπτεμβρίου, έχει ως στόχο να επικεντρώσει την προσοχή της κοινής γνώμης σε θέματα επισιτιστικής ασφάλειας.

Η συνεισφορά των αγροτισσών στην ποιοτική διατροφή της αγροτικής οικογένειας, την παραγωγή, επεξεργασία, διατήρηση και διανομή των τροφίμων, στηρίζει οργανωμένες και μη κοινωνίες.

Οι γυναίκες αγρότισσες είναι ένας παράγοντας κλειδί για τη μείωση της πείνας και της φτώχειας.

Η προσφορά τους είναι ζωτικής σημασίας και για το λόγο αυτό αξίζουν αναγνώριση, αποδοχή και υποστήριξη.

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, σας δίνεται η ευκαιρία να συναντηθείτε, να συζητήσετε τους προβληματισμούς σας και να διατυπώσετε τις προτάσεις σας.

Το πλούσιο θεματολόγιο που θα σας αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια των εργασιών αυτής της διημερίδας από τους εκλεκτούς εισηγητές, πιστεύω ότι θα σας κεντρίσει το ενδιαφέρον ώστε να βρείτε τα στοιχεία εκείνα που θα σας βοηθήσουν να συμμετέχετε και να δραστηριοποιηθείτε δυναμικά και παραγωγικά.

Οι προτάσεις αυτές θα συμβάλλουν αποτελεσματικά στη χάραξη της αναπτυξιακής στρατηγικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, το οποίο ήταν και θα συνεχίσει να είναι, με μεγαλύτερη ένταση, αρωγός στις προσπάθειες των γυναικών να καταστήσουν τους γυναικείους συνεταιρισμούς αυτοδύναμους και βιώσιμες επιχειρήσεις.

Με την ευχή για συνεχή ανέλιξη και επιτυχία στις προσπάθειες όλων των αγροτισσών που συμμετέχουν στη διημερίδα, αλλά και όλων των Ελληνίδων αγροτισσών, κηρύσσω την έναρξη των εργασιών σας και σας διαβεβαιώνω ότι για μας, στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, εσείς οι Γυναίκες της Υπαιθρου αποτελείτε ένα βασικό πυλώνα στήριξης της ελληνικής αγροτιάς και γι' αυτό σας περιβάλλουμε με μεγάλη αγάπη και σεβασμό.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι

1. «Διατροφική κατάσταση στον κόσμο και στην Ελλάδα»

Αλεξάνδρα – Μαρία Μιχαηλίδου, Λέκτορας, Γεωπονική Σχολή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Υγεία, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (WHO), είναι η κατάσταση της πλήρους σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι απλώς η έλλειψη νόσου ή αναπηρίας. Αυτός ο ορισμός της υγείας είναι σύγχρονος, θετικός, δυναμικός, γι' αυτό έχει πλέον καταστεί κλασικός. Παριστάνει τον τελικό στόχο των υπηρεσιών υγείας για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες ενός κράτους. Επίσης ο ορισμός προβάλλει το χαρακτηριστικό της υγείας ως κοινωνικού αγαθού, το οποίο επιδέχεται βελτίωση και προαγωγή. Στον καταστατικό χάρτη του WHO διακηρύσσεται ότι η εξασφάλιση της υγείας αποτελεί θεμελιώδες και αναφαίρετο δικαίωμα κάθε ανθρώπου ανεξαρτήτως του φύλου και της φυλής στην οποία ανήκει, της θρησκείας στην οποία πιστεύει και των πολιτικών πεποιθήσεων τις οποίες πρεσβεύει.

Σύμφωνα με τα επιστημονικά δεδομένα, η υγεία του ατόμου και του πληθυσμού γενικότερα είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης γενετικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Οι γενετικοί παράγοντες καθορίζουν την προδιάθεση στις διάφορες ασθένειες, οι δε περιβαλλοντικοί, οι οποίοι μπορούν να τροποποιηθούν, προσδιορίζουν ποια γενετικά ευπαθή άτομα θα προσβληθούν και πότε. Δύο από τους σημαντικότερους περιβαλλοντικούς παράγοντες για τη διατήρηση πνευματικής, σωματικής και ψυχικής υγείας και την απόλαυση της ευζωίας είναι η διατροφή και η φυσική δραστηριότητα.

Η επαρκής τροφή, λοιπόν, είναι απαραίτητη για μια ενεργό και υγιή ζωή.

Η τροφή μάς παρέχει την ενέργεια που χρειαζόμαστε για τη διατήρηση σε φυσιολογικά επίπεδα των βασικών λειτουργιών του οργανισμού μας και για την κάλυψη των καθημερινών δραστηριοτήτων. Η τροφή επίσης μάς δίνει τα υλικά, για ν' αναπτύξουμε και να διατηρήσουμε το σώμα μας και την άμυνα μας απέναντι στις ασθένειες.

Όλες αυτές οι διαφορετικές λειτουργίες, τροφοδοτούνται από τις θρεπτικές ουσίες, που βρίσκονται στα τρόφιμα. Οι κατηγορίες των θρεπτικών ουσιών, που περιέχονται στα τρόφιμα, είναι οι υδατάνθρακες, οι πρωτεΐνες, τα λίπη, οι βιταμίνες, τα ιχνοστοιχεία και το νερό. Καθεμία θρεπτική ουσία καλύπτει διαφορετική ανάγκη του οργανισμού. Γι' αυτόν τον λόγο και η ποικιλία στη διατροφή μας είναι απαραίτητη για τη διατήρηση καλής υγείας.

Για τη διατήρηση της υγείας και την απόλαυση της ευζωίας πρέπει να έχουμε συνεχή πρόσβαση στις τροφές. Ως ασφάλεια διατροφής, λοιπόν, ορίζουμε τη δυνατότητα όλων των ανθρώπων να έχουν συνεχή πρόσβαση σε αρκετή και επαρκή θρεπτικά τροφή (ποιότητα, ποσότητα και ποικιλία), που τους χρειάζεται για μια υγιή και ενεργό ζωή.

Οι τρεις “κολόνες” της ασφάλειας διατροφής είναι η διαθεσιμότητα, η προσιτότητα και η χρήση των τροφών.

• Η τροφή πρέπει να είναι διαθέσιμη, κάτι που σημαίνει πως επαρκείς ποσότητες ασφαλών και καλής ποιότητας τροφών πρέπει να παράγονται ή και να εισάγονται σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

- Η τροφή πρέπει να είναι *προσιτή*, που σημαίνει ότι θα πρέπει να υπάρχει παντού και να μπορούν οι άνθρωποι να την αγοράσουν.
- Τέλος, η τροφή που υπάρχει πρέπει να χρησιμοποιείται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ώστε να καλύπτει τις ειδικές διατροφικές ανάγκες κάθε ανθρώπου.

Το τεράστιο πάντως εύρος της στάθμης των βιοτικών, κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών συνθηκών, οι οποίες επικρατούν στις διάφορες περιοχές του πλανήτη μας, δεν έχει ατυχώς επιτρέψει μέχρι σήμερα, παρ' όλες τις διακηρύξεις, την παροχή της σωματικής, ψυχικής και κοινωνικής ευεξίας και ισορροπίας σε όλους τους κατοίκους της Γης.

Δυστυχώς, δεν έχουν όλοι επαρκή πρόσβαση στην τροφή, που τους είναι απαραίτητη, με αποτέλεσμα να υπάρχει σε μεγάλη κλίμακα πείνα και υποσιτισμός ανά τον κόσμο. Η πλειονότητα των υποσιτιζόμενων ανθρώπων ζει στην Ασία και στον Ειρηνικό. Αυτή η περιοχή, που στεγάζει το 70% του συνολικού πληθυσμού του αναπτυσσόμενου κόσμου, συγκεντρώνει σχεδόν τα δύο τρίτα των υποσιτιζόμενων του πλανήτη. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ και στην υποσαχάρια Αφρική, που θεωρείται ως η περιοχή του πλανήτη με το υψηλότερο ποσοστό υποσιτιζόμενων σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό της.

Ο υποσιτισμός με τη μορφή της έλλειψης ζωτικών βιταμινών και ιχνοστοιχείων εξακολουθεί να προκαλεί σοβαρές ασθένειες ή και το θάνατο σε εκατομμύρια ανθρώπων σ' όλο τον κόσμο. Περισσότεροι από 3,5 δισεκατομμύρια ανθρώπων υποφέρουν από έλλειψη σιδήρου, 2 δισεκατομμύρια από έλλειψη ιωδίου και 200 εκατομμύρια παιδιών προσχολικής ηλικίας πάσχουν από έλλειψη βιταμίνης Α. Η έλλειψη σιδήρου μπορεί να οδηγήσει σε αναστολή της ανάπτυξης, εξασθένηση του ανοσοποιητικού συστήματος, μακροπρόθεσμες βλάβες της ανάπτυξης των διανοητικών και κινητικών λειτουργιών και σε βλάβες του γενετικού συστήματος. Φέρει την κύρια ευθύνη για το 20% των θανάτων κατά τη διάρκεια της κύησης. Η έλλειψη ιωδίου μπορεί να οδηγήσει σε μόνιμες εγκεφαλικές βλάβες, διανοητική καθυστέρηση, ανωμαλίες της γονιμότητας, μειωμένη βρεφική επιβιωσιμότητα και σε διάφορες παθήσεις του θυρεοειδούς. Η έλλειψη ιωδίου σε μια έγκυο γυναίκα μπορεί να προκαλέσει σοβαρή διανοητική καθυστέρηση στο έμβρυο που κυοφορεί. Η έλλειψη βιταμίνης Α μπορεί να προκαλέσει τύφλωση ή και το θάνατο ακόμη στα παιδιά. Συντελεί επίσης στην καθυστέρηση της ανάπτυξης και στη μειωμένη αντίσταση του οργανισμού στις λοιμώξεις, με αποτέλεσμα την αυξημένη θνησιμότητα, ιδίως, στα μικρά παιδιά.

Μέχρι σήμερα έχει δοθεί έμφαση στη διατροφή και στην υγεία των ευαίσθητων ομάδων της κοινωνίας, δηλαδή των παιδιών, των εγκύων, των μητέρων που θηλάζουν και πιθανόν των ηλικιωμένων, καθώς θεωρούνται ιδιαίτερα επιρρεπείς στις διατροφικές ανεπάρκειες και προσβολές. Γίνεται όμως ολοένα και πιο εμφανής η τεράστια σημασία του υποσιτισμού των ενηλίκων για την οικονομική ανάπτυξη των φτωχών χωρών. Είναι γνωστή η βασική συνεισφορά των γυναικών στην επίτευξη ασφάλειας διατροφής, ειδικά στις αγροτικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι σκληρά εργαζόμενες αυτές γυναίκες πολύ συχνά βρίσκονται σε κατάσταση χρόνιας ενεργειακής ανεπάρκειας. Είναι κατανοητό ότι ο οργανισμός προσαρμόζεται στην κατάσταση αυτή για να διασφαλίσει την επιβίωση του ατόμου. Μια κατάλληλη προσαρμογή θα μπορούσε να είναι ο κατά κάποιον τρόπο περιορισμός της ενεργειακής δαπάνης, ώστε το άτομο να διατηρήσει το ενεργειακό του ισοζύγιο έστω και με μειωμένη ενεργειακή πρόσληψη. Οι γυναίκες αυτές, όμως, ως επί το πλείστον, ασκούν βαριά σωματική δραστηριότητα και απασχολούνται επί πολλές ώρες σε διάφορων ειδών εργασίες, παρά την περιορισμένη ενεργειακή πρόσληψη. Αυτή η προφανής ασυμφωνία αποτελεί ένδειξη ότι τα άτομα με χρόνια ενεργειακή ανεπάρκεια κινητοποιούν μηχανισμούς εξοικονόμησης ενέργειας ώστε να διατηρηθούν επαρκώς οι φυσιολογικές λειτουργίες και να επιβιώσουν. Συγκεκριμένα, παρατηρούνται αλλαγές στη σύνθεση του σώματός τους. Τα άτομα αυτά έχουν χαμηλότερο σωματικό βάρος, λιγότερη άλιπη μάζα σώματος και μειωμένα αποθέματα λίπους. Επιπλέον, μπορεί να έχουν μικρότερο ύψος και αυτό αποτελεί στοιχείο μακροχρόνιας ενεργειακής στέρησης, που χρονολογείται πιθανώς από την ηλικία της γραμμικής ανάπτυξης. Οι αλλαγές αυτές στη σύνθεση του σώματος ευνοούν βέβαια την εξοικονόμηση ενέργειας. Για παράδειγμα, το μειωμένο βάρος σώματος έχει ως αποτέλεσμα τη χαμηλότερη δαπάνη ενέργειας κατά την εκτέλεση σωματικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για δραστηριότητες μεταφοράς φορτίου. Η μείωση στη μεταβολικά ενεργή άλιπη μάζα σώματος εξασφαλίζει χαμηλότερο βασικό μεταβολικό ρυθμό, σε απόλυτες τιμές. Μείωση των δύο αυτών κύριων συνιστωσών της ημερήσιας ενεργειακής δαπάνης οδηγεί σε σημαντική ενεργειακή εξοικονόμηση σε άτομα με χρόνια ενεργειακή ανεπάρκεια.

Συνεπώς, τα άτομα με χρόνια ενεργειακή ανεπάρκεια έχουν χαμηλότερο βασικό μεταβολικό ρυθμό κυρίως λόγω του μικρότερου σωματικού βάρους και της μειωμένης ενεργού μάζας ιστών.

Τα οφέλη όμως από τις αλλαγές στη σύνθεση του σώματος ατόμων με χρόνια ενεργειακή ανεπάρκεια, αλλαγές που συμβάλλουν στην εξοικονόμηση ενέργειας, αντισταθμίζονται από διαταραχές στη φυσιολογική

λειτουργία. Η μείωση στα αποθέματα λίπους και η επακόλουθη απώλεια θερμικής μόνωσης θα περίμενε κανείς να ενισχύσει, αν μη τι άλλο, την ενεργειακή δαπάνη κατά την έκθεση στο κρύο. Παράλληλα παρατηρούνται αλλαγές στη λειτουργία του αυτόνομου νευρικού συστήματος και του ενδοκρινικού συστήματος. Ακόμη στις περιπτώσεις αυτές καταγράφεται και μειωμένη ανοσία. Καθένας από τους παράγοντες αυτούς έχει σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο ζωής και την κατάσταση της υγείας αυτών των γυναικών.

Μία από τις σοβαρές συνέπειες της χρόνιας ενεργειακής ανεπάρκειας κατά την περίοδο της εγκυμοσύνης είναι η γέννηση ελλειποβαρών βρεφών. Αυτό είναι σημαντικό, γιατί το χαμηλό σωματικό βάρος κατά τη γέννηση σχετίζεται με αυξημένη βρεφική θνησιμότητα. Εκτός αυτού, τα ελλειποβαρή βρέφη είναι περισσότερο επιρρεπή σε χρόνιες ασθένειες, αν επιζήσουν μέχρι την ενηλικίωση. Ο **Barker έδειξε ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο τα βρέφη με χαμηλό σωματικό βάρος κατά τη γέννηση παρουσίαζαν με μεγαλύτερη συχνότητα υπέρταση, διαβήτη και στεφανιαία νόσο στην ενήλικη ζωή τους.** Ο μηχανισμός με τον οποίο προκαλείται αυτό δεν είναι πλήρως κατανοητός. Ο αυξημένος επιπολασμός του διαβήτη έχει συσχετιστεί με μειωμένη εμβρυϊκή ανάπτυξη, που οδηγεί σε μειωμένο αριθμό των β-παγκρεατικών κυττάρων, τα οποία παράγουν ινσουλίνη. Μήπως οι αναπτυσσόμενες χώρες, όπου το φαινόμενο του χαμηλού σωματικού βάρους γέννησης είναι αρκετά κοινό, θα έχουν να αντιμετωπίσουν την εξάπλωση του διαβήτη, της υπέρτασης, και άλλων ασθενειών, καθώς αυξάνει το όριο ζωής;

Οι αναπτυσσόμενες χώρες, ακόμη, και ιδιαίτερα αυτές στις οποίες παρατηρείται ταχεία οικονομική ανάπτυξη, είναι αυτές οι οποίες θα αντιμετωπίσουν τις συνέπειες τόσο των διατροφικών ελλείψεων όσο και των υπερβολών και θα υποστούν το διπλό βάρος του συνεχιζόμενου υποσιτισμού ταυτόχρονα με την διογκούμενη επιδημία της παχυσαρκίας και των μη μεταδιδόμενων νοσημάτων. Στην περίπτωση που μια αναπτυσσόμενη χώρα υφίσταται ταχεία εκβιομηχάνιση και ανάπτυξη, παρατηρείται μετανάστευση του αγροτικού πληθυσμού προς τις πόλεις, και κατά τη διαδικασία αυτή παραμερίζονται οι παραδοσιακές διατροφικές συνήθειες και υιοθετούνται άλλες που χαρακτηρίζουν μια αναπτυγμένη χώρα. Με αυτόν τον τρόπο, πολλές αναπτυσσόμενες χώρες παρουσιάζουν αστικά χαρακτηριστικά, με πλούσιες δίαιτες και τρόπο ζωής και νοσήματα που χαρακτηρίζουν τους αστικούς πληθυσμούς, τη στιγμή που στην ίδια χώρα παρουσιάζονται τα τυπικά προβλήματα μιας φτωχής αναπτυσσόμενης χώρας. Τέτοιες χώρες που βρίσκονται σε μια τέτοια μεταβατική κατάσταση, όπως είναι η Ινδία και η Βραζιλία, επιφορτίζονται τόσο με τα νοσήματα της αφθονίας όσο και με τα ευρέως διαδεδομένα προβλήματα υγείας μιας φτωχής χώρας.

Το φαινόμενο αυτό της σταδιακής μεταβάσεως από τα λοιμώδη νοσήματα στις εκφυλιστικές αρρώστιες, τα νοσήματα του γήρατος, της φθοράς και του μεγάλου μέσου όρου ζωής ονομάστηκε **επιδημιολογική μετάβαση ή επιδημιολογική εξέλιξη.** Στην ελληνική επιδημιολογική ορολογία χρησιμοποιείται ως περίπου ταυτόσημος και ο όρος μεταβαλλόμενη δημοπαθολογία. Κοινότητες με απουσία των μολυσματικών νόσων πλησιάζουν σε ένα κοινό πρότυπο επιδημιολογικής εικόνας, στο οποίο δεσπόζουν 3-4 κύριες αιτίες θανάτου (νεοπλασίες, καρδιοπάθειες, διαβήτη).

Οι χρόνιες αυτές ασθένειες, που έχουν πάρει διαστάσεις επιδημίας στις αναπτυγμένες χώρες, οφείλονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στη σύγχρονη διατροφή που χαρακτηρίζεται από κατανάλωση υπερβολικής ποσότητας τροφής, έλλειψη ισορροπημένων γευμάτων και μειωμένη κατανάλωση νοπών τροφών, σύνθετων υδατανθράκων και φυτικών ινών.

Στις αναπτυγμένες χώρες, λοιπόν οι περισσότερες διατροφοεξαρτώμενες παθολογικές καταστάσεις ανάγονται σε διατροφικές υπερβολές και σχετίζονται με την παχυσαρκία. Η παχυσαρκία θεωρείται ως νοσογόνος κατάσταση, αυξάνει την αρτηριακή πίεση και τα επίπεδα χοληστερόλης στο αίμα, ενώ προάγει και την εμφάνιση ασθενειών όπως της στεφανιαίας νόσου και διαβήτη τύπου 2.

Η επιδημία της παχυσαρκίας άρχισε από την Αμερική και πλήττει τώρα και την Ευρώπη. Με βάση τα στοιχεία της Διεθνούς Ομάδας Εργασίας για την Παχυσαρκία, η Επιτροπή θεωρεί ότι η έκταση του προβλήματος της παχυσαρκίας στην Ευρώπη έχει μάλλον υποτιμηθεί λόγω της παροχής ελλιπών στοιχείων από ορισμένες χώρες. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία η Ελλάδα έχει υψηλά ποσοστά παχυσαρκίας, τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Το πρόβλημα της παχυσαρκίας εντοπίζεται και σε αγόρια και κορίτσια ηλικίας 2-6 ετών. Το πρόβλημα εμφανίζεται και στους νέους της Κρήτης, παρόλο που η Κρήτη αποτελεί το σύμβολο της μεσογειακής διατροφής για τους βόρειους Ευρωπαίους.

Οι Κρητικοί, ωστόσο, απολάμβαναν χαμηλούς δείκτες θνησιμότητας από στεφανιαία νόσο και πολλές νεοπλασίες-καταστάσεις που φαίνεται να έχουν ισχυρές διατροφικές αιτιολογικές συνιστώσες- στη δεκαετία του 1960. Οι Κρητικοί, εκείνη την εποχή, τρέφονταν με τα προϊόντα που έδινε η γη τους, δηλαδή έτρωγαν άφθονα κηπευτικά, χόρτα και λαχανικά, όσπρια και φρούτα, αρωμάτιζαν το φαγητό τους με βότανα και φυτά από τα βουνά του νησιού, όπως θυμάρι και βασιλικό, ενώ σχεδόν πάντα συνόδευαν το φαγητό με κρασί από τα τοπικά αμπέλια. Το σημαντικότερο διατροφικό στοιχείο όμως ήταν το λάδι, το οποίο για τους Κρητικούς

όπως και για όλους τους λαούς της Μεσογείου, αποτελούσε και αποτελεί τη βασική πηγή λίπους.

Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας λοιπόν ότι η διατροφή, εκείνη την εποχή, ήταν συνάρτηση του κλίματος και της τοπικής παραγωγής και χαρακτηριζόταν από την παρουσία προϊόντων που έδινε απλόχερα η Μάνα Γη, προϊόντα με έντονη πολιτιστική κληρονομιά.

Τις επόμενες δεκαετίες, η τοπική παραγωγή δεν αποτελεί πια τη βάση της κατανάλωσης ειδών διατροφής. Με τη διάδοση της τεχνολογίας στον τομέα της παραγωγής και συντήρησης των τροφίμων, αλλά και με την ανάπτυξη των συγκοινωνιακών μέσων, τα δεδομένα στις διατροφικές συνήθειες ανατρέπονται. Σε αυτό συμβάλλει και η έντονη αστικοποίηση και βιομηχανοποίηση. Η αλλαγή στις διατροφικές συνήθειες οδηγεί και σε αύξηση των ποσοστών θνησιμότητας από εκφυλιστικές ασθένειες.

Η επιστημονική κοινότητα, λοιπόν, αναγνωρίζοντας τη σημασία των διατροφικών προτύπων για την υγεία του πληθυσμού, θεώρησε αναγκαίο να διαμορφώσει διατροφικές οδηγίες σε επίπεδο τροφίμων. Οι διατροφικές αυτές οδηγίες συχνά απεικονίζονται με τη μορφή τριγώνου ή πυραμίδας η βάση της οποίας αναφέρεται σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται πολύ συχνά και η κορυφή σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται σπάνια, με τα υπόλοιπα τρόφιμα να καταλαμβάνουν τις ενδιάμεσες θέσεις. Στη διατροφική πυραμίδα δίνονται συχνότητες κατανάλωσης. Η σύνταξη εναλλακτικών πυραμίδων θα μπορούσε να αποδοθεί στο ότι οι διατροφικές οδηγίες σε επίπεδο τροφίμων μπορούν να ενσωματώσουν παραμέτρους του κοινωνικο-πολιτισμικού περιβάλλοντος.

Οι διατροφικές μας συνήθειες όμως δεν αποτελούν απλώς ένα μηχανισμό κάλυψης των -φυσιολογικών- ενεργειακών απαιτήσεων του οργανισμού. Η τροφή είναι αναπόσπαστο τμήμα του πολιτισμού εφόσον όλα τα προϊόντα που αναφέρθηκαν είναι παραδοσιακά προϊόντα που χαρακτηρίζουν τις περιοχές από όπου προέρχονται και αντικατοπτρίζουν το πολιτισμικό τους υπόβαθρο. Ο διατροφικός πολιτισμός αποτελεί εξελικτική συσσώρευση των ιστορικών εμπειριών των ανθρώπινων κοινωνιών. Συμπυκνώνει τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στις ανθρώπινες κοινωνίες και την οικονομία της σχέσης ανθρώπου-φύσης, της προσαρμογής των κοινωνιών στο φυσικό περιβάλλον τους. Όσο, απόλυτο και αν ακούγεται, είμαστε αυτό που τρώμε περισσότερο από όσο νομίζουμε. Η τροφή είναι επικοινωνία, σύμβολο της ταυτότητάς μας, ερέθισμα των βασικών αισθήσεων.

Και εφόσον “Οι γυναίκες ταΐζουν την ανθρωπότητα” τα ελληνικά παραδοσιακά προϊόντα πρέπει να έρθουν στο προσκήνιο.

Το πατροπαράδοτο ελληνικό γλυκό του κουταλιού είναι στην κυριολεξία το γλυκό καλωσόρισμα για τον επισκέπτη του φιλόξενου περιβάλλοντος ενός ελληνικού σπιτιού. Φτιαγμένο με λεμονανθούς, ροδοπέταλα, βύσσινα, σταφύλια, μελιτζανάκια, ρόδια και με όποιο φρούτο, άνθος ή λαχανικό μπορεί να διατηρηθεί σε σιρόπι αρωματισμένο με αρμπαρόριζα, βανίλια, μαστίχα, κανέλα και μοσχοκάρφια, αποτελεί μια υγιεινή γλυκιά επιλογή εφόσον περιέχει φυτικές ίνες, σάκχαρα και καθόλου λιπαρά. Το χαμηλό θερμιδικό τους περιεχόμενο, σε σχέση με άλλα γλυκά, και η μηδενική περιεκτικότητά τους σε χοληστερίνη επιτρέπει την κατανάλωσή τους, πάντα με μέτρο, στα πλαίσια ενός διατροφικού προγράμματος απώλειας βάρους ή ελεγχόμενης πρόσληψης χοληστερίνης.

Τα υπέροχα σε γεύση φρούτα αποτελούν ακόμη την πρώτη ύλη για τις γνωστές μαρμελάδες. Οι παραδοσιακές μαρμελάδες μετατρέπουν το πρωινό σε μοναδική γευστική απόλαυση για μικρούς και μεγάλους. Τα παιδιά, για παράδειγμα, εξοικειώνονται με τις φυσικές αυθεντικές γεύσεις των φρούτων και οδηγούνται στην απόκτηση ορθού διατροφικού προτύπου που θα τους ακολουθεί σε όλη τους τη ζωή ως ενήλικες.

Ακόμη η επιλογή προϊόντων με το χαρακτηριστικό και φυσιολογικό άρωμα και γεύση έχει ως αποτέλεσμα την αναβάθμιση του αισθητικού κριτηρίου του καταναλωτή, αλλά και τη «γευστική εκπαίδευσή» του ώστε να αναζητά αυθεντικά και ποιοτικά προϊόντα.

Το όραμα μας είναι ένας κόσμος απαλλαγμένος από την πείνα και τον υποσιτισμό αλλά και τον υπερσιτισμό - ένας κόσμος, στον οποίο θα διασφαλίζεται ότι κάθε άνθρωπος θα έχει αρκετή τροφή, για να είναι καλά θρεμμένος και υγιής. Το όραμα μας είναι ένας κόσμος, που θα παρέχει και θα προστατεύει την καλή διαβίωση και την αξιοπρέπεια όλων των ανθρώπων.

Αν κάθε χρονιά, την ημέρα κατά της πείνας, τα παιδιά αλλά και οι γονείς σ’ όλο τον κόσμο ενημερώνονται ταυτόχρονα και από κοινά βιβλία για τη σωστή διατροφή αλλά και για το τι χρειάζεται να γίνει, για ν’ αντιμετωπιστούν τα φαινόμενα του υποσιτισμού αλλά και του υπερσιτισμού, δεν είναι τότε πιο πιθανό αυτά τα παιδιά μεγαλώνοντας να αναπτύξουν μια ευρύτερη κατανόηση των αλληλεξαρτήσεων μεταξύ των ανθρώπων του πλανήτη μας; Αν διδαχθούν τι συμβαίνει σε διάφορα μέρη του κόσμου μας, σε περιοχές με διαφορετική κουλτούρα και διαφορετικό βιοτικό επίπεδο, δεν θα είναι ως ενήλικες περισσότερο έτοιμοι να δουλέψουν όλοι μαζί για την επίλυση των προβλημάτων που σχετίζονται με τη διατροφή;

Η υποδειγματική διατροφή, λοιπόν, αποτελεί τον τελικό στόχο, αλλά η υιοθέτησή της σε καθημερινή βάση μπορεί να γίνει προοδευτικά και μόνο με την εφαρμογή διατροφικής αγωγής από την παιδική ηλικία, εφόσον μόνο μέσω της εκπαίδευσης και της σωστής ενημέρωσης είναι δυνατόν να εκτιμηθεί ο βαθμός συμμετοχής της διατροφής στη βελτίωση της υγείας.

Η πολυπλοκότητα, όμως, των θεμάτων της διατροφής και των επιπτώσεών τους στην ποιότητα ζωής απαιτεί τη σφαιρική θεώρησή τους και η επίλυσή τους καθιστά απαραίτητη τη συνεργασία όλων των κοινωνικών φορέων. Θα προτείνουμε λοιπόν να γίνει μια εκστρατεία ενημέρωσης, όπου θα συμμετείχαν οι επαγγελματίες υγείας, η πολιτεία, τα ΜΜΕ, οι οργανώσεις καταναλωτών, οι βιομηχανίες τροφίμων και τα ιδρύματα που σχετίζονται με τη διατροφή.

2. «Ανθρωπιστική και αναπτυξιακή βοήθεια εκ μέρους του Ελληνικού Κράτους προς τις αναπτυσσόμενες χώρες – Κλιματική αλλαγή και οικολογική κρίση: πώς επηρεάζουν τις γυναίκες»

Παναγιώτης Γκούμας, Πρέσβης – Ειδικός Συντονιστής Προεδρίας του Δικτύου Ανθρώπινης Ασφάλειας, Υπουργείο Εξωτερικών

Η καταπολέμηση της φτώχειας, των ασθενειών, του αναλφαριθμιστού και της πείνας αποτελεί το μέγιστο ηθικό, πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα της εποχής μας. Ο στόχος αυτός αναδεικνύεται σε μείζονα προτεραιότητα για τη Διεθνή Κοινότητα, αφού τέτοια φαινόμενα θέτουν διαρκώς σε κίνδυνο τόσο τη διεθνή ασφάλεια όσο και την ανάπτυξη και την ευημερία του πλανήτη. Η Ελλάδα, στο πλαίσιο των «Στόχων της Χιλιετίας» που τέθηκαν στη Διάσκεψη της Χιλιετίας, συμμετέχει και συμπρωταγωνιστεί σε αυτή την παγκόσμια συμμαχία που έχει ως σκοπό την καταπολέμηση των σημαντικών παγκοσμίων προβλημάτων και την πρόληψη των κινδύνων που αυτά κυοφορούν.

Α. Η ανθρωπιστική βοήθεια που παρέχει η Ελλάδα αποβλέπει τόσο στην άμεση αντιμετώπιση καταστροφών που προκύπτουν από έκτακτα γεγονότα, φυσικά ή άλλα. Η χώρα μας, παρούσα σε όλες τις κρίσεις, είτε αυτές προέρχονται από φυσική είτε από ανθρώπινη αιτία, σπεύδει να ανταποκριθεί αποστέλλοντας βοήθεια εκτάκτου ανάγκης για την αντιμετώπισή τους. Κινητοποιεί ταχύτατα τους μηχανισμούς παροχής βοήθειας και παρέχει ομάδες αντιμετώπισης φυσικών καταστροφών, ιατρικές ομάδες, ομάδες διαχείρισης καταυλισμών και μεταφοράς ατόμων, προσφέροντας ανακούφιση σε πληθυσμούς που υποφέρουν από πολυετείς ή έκτακτες κρίσεις. Η άμεση και αποτελεσματική βοήθεια που, για παράδειγμα, παρείχε η χώρα μας στις χώρες της ΝΑ Ασίας, μετά τον καταστροφικό σεισμό και το τσουνάμι, τον Δεκέμβριο του 2004, ανέδειξε τη δέσμευσή της στα ανθρωπιστικά θέματα και οδήγησε στον χαρακτηρισμό της από τον Κοφί Αναν ως *Παγκόσμιας Δύναμης Ανθρωπιάς*.

Επιπροσθέτως, πέρα από την παροχή βοήθειας εκτάκτου ανάγκης, η Ελλάδα έρχεται αρωγός στην αντιμετώπιση κρίσεων (είτε μακροχρόνιων κρίσεων (*long term crisis*) είτε των λεγομένων «*ζεχασμένων*» κρίσεων) που προκύπτουν εξαιτίας άγιων προβλημάτων του αναπτυσσόμενου κόσμου, προκαλώντας τεράστια προβλήματα στην κάλυψη στοιχειωδών αναγκών της καθημερινής διαβίωσης, και έχει ως στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πληττομένων πληθυσμών. Στο πλαίσιο αυτό η χώρα μας προσφέρει ανθρωπιστική, κυρίως ιατροφαρμακευτική και επισιτιστική βοήθεια, ενώ σημαντικές είναι οι δράσεις της στην πρόληψη και καταπολέμηση του ιού του HIV/AIDS, της **Ελονοσίας**, της **Φυματίωσης** και άλλων πανδημιών που μαστίζουν τους πληθυσμούς πολλών αναπτυσσόμενων χωρών. Προς το σκοπό αυτό η **Ελληνική Βοήθεια (HELLENIC AID) συνεργάζεται είτε με διεθνείς οργανισμούς όπως το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης (WFP), το Κοινό Πρόγραμμα των Η.Ε. για το HIV/AIDS (UNAIDS), το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (U.N.D.P.), το Ταμείο των Η.Ε. για τα Παιδιά (UNICEF), ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Η.Ε. (F.A.O.), είτε με ελληνικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.), οι οποίες δραστηριοποιούνται στο πεδίο αυτόνομα ή στο πλαίσιο διεθνών δικτύων τους.**

Β. Η ανταπόκριση της Ελλάδος σε δοκιμαζόμενους από έκτακτες ανθρωπιστικές κρίσεις πληθυσμούς δεν παύει με την παροχή μόνο επείγουσας βοήθειας για την άμεση ανακούφισή τους, αλλά συνεχίζεται και κατά τη δεύτερη φάση αποκατάστασης και ανασυγκρότησης. Κατά τη φάση αυτή, η χώρα μας προχωρεί σε δράσεις, κυρίως στους τομείς υγείας και παιδείας και υποδομών χρηματοδοτώντας προγράμματα αποκατάστασης σχολικών κτιρίων, εξοπλισμό νοσοκομείων, λειτουργία πρόχειρων ιατρείων, έργα αποκατάστασης του οδικού δικτύου κλπ.

Τα προγράμματα αυτά Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας και Βοήθειας αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Στο πλαίσιο του ετήσιου στρατηγικού σχεδιασμού και προγραμματισμού της Ανθρωπιστικής και Αναπτυξιακής Βοήθειας, με στόχο την αποτελεσματικότερη διαχείριση της βοήθειας, η ελληνική *Αναπτυξιακή Στρατηγική* επικεντρώνεται σε έναν αριθμό επωφελομένων

χωρών και σημαντικών τομέων προτεραιότητας και η Ανθρωπιστική Βοήθεια ακολουθεί τους σχετικούς διεθνείς κανόνες και αρχές των Δωρητών (*Good Humanitarian Donorship Principles*).

Έτσι η ελληνική αναπτυξιακή πολιτική κατά το 2006 επικεντρώθηκε σε χώρες της Αφρικής και του Καυκάσου ενώ η ανθρωπιστική διετέθη σε ένα ευρύ φάσμα χωρών μέσω κυρίως Διεθνών Οργανισμών και Μ.Κ.Ο.

Γ. Σημαντικά προγράμματα ανθρωπιστικής βοήθειας υλοποιήθηκαν από ελληνικές Μ.Κ.Ο. με χρηματοδότηση της *Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας – ΥΔΑΣ/ Hellenic Aid*. Για παράδειγμα όσον αφορά στην Αιθιοπία, πραγματοποιήθηκαν δύο προγράμματα, για παροχή επισιτιστικής βοήθειας και για τη δημιουργία πρότυπου κέντρου υγείας κατά της ελονοσίας. Στην Ακτή Ελεφαντοστού πραγματοποιήθηκαν επίσης δύο προγράμματα, για την προμήθεια φαρμάκων στα στρατόπεδα προσφύγων καθώς και για την προμήθεια τροφίμων προς σίτιση παιδιών ορφανοτροφείου. Στη Ζιμπάμπουε, πέρα από το ποσό των 50.000 ευρώ διετέθησαν μέσω του *Παγκοσμίου Προγράμματος Σίτισης (WFP)*, πραγματοποιήθηκε πρόγραμμα για την παροχή ιατρικής φροντίδας και θεραπείας στους ασθενείς με HIV/AIDS. Στην Κένυα **χρηματοδοτήθηκαν προγράμματα** επείγουσας ανθρωπιστικής και επισιτιστικής βοήθειας ενώ στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, πέρα του ποσού των 500.000 ευρώ μέσω του *Παγκοσμίου Προγράμματος Σίτισης (WFP)* και των 60.000 ευρώ προς τον *Οργανισμό Τροφίμων και Γεωργίας των Η. Ε. (FAO)* για παροχή επισιτιστικής βοήθειας, δραστηριοποιείται ΜΚΟ για επισιτιστικό – ανθρωπιστικό πρόγραμμα με χρηματοδότηση από το ΥΠΕΞ. Στο Μαλάουι, υλοποιείται επίσης πρόγραμμα για παροχή ιατρικής φροντίδας και θεραπείας σε ασθενείς με HIV/AIDS.

Στο Νίγηρα, που δοκιμάστηκε από την επισιτιστική κρίση του 2005, η χώρα μας εξακολουθεί να προσφέρει επισιτιστική βοήθεια το 2006 και διέθεσε 70.000 ευρώ μέσω *Παγκοσμίου Προγράμματος Σίτισης (WFP)*, καθώς και 85.000 μέσω ελληνικής ΜΚΟ.

Στη Σουαζιλάνδη και στη Ν. Αφρική υλοποιούνται προγράμματα κατά του AIDS.

Στο Σουδάν και συγκεκριμένα στην κρίση του Darfur, **πέραν των 200.000 ευρώ μέσω WFP, υλοποιούνται** και ανθρωπιστικά προγράμματα ελληνικών ΜΚΟ, με χρηματοδότηση του ΥΠΕΞ.

Περαιτέρω, η Ελλάδα συνεισέφερε το ποσό των 124.500 ευρώ μέσω *Παγκοσμίου Προγράμματος Σίτισης (WFP)* προς τις χώρες του Κέρατος της Αφρικής, και 100.000 ευρώ μέσω *Υπάτου Αρμοστή Η.Ε. για τους Πρόσφυγες (UNHCR)* για τον επαναπατρισμό προσφύγων από τη Λιβερία και το Μπουρούντι. Επιπλέον, διετέθη ποσό 50.000 ευρώ διμερώς προς τη Ζάμπια, για την αγορά αντιρετροϊκών φαρμάκων για την καταπολέμηση του HIV/AIDS.

Η χρηματοδότηση προς το *Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης (WFP)* διενεμήθη, επίσης, στη Σομαλία, την Τανζανία, το Τζιμπουτί, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και την Ερυθραία.

Αναφορικά με τις χώρες του Καυκάσου, η χώρα μας διέθεσε το ποσό των 200.000 ευρώ προς τη Γεωργία και 300.000 ευρώ προς την Αρμενία, πάντα μέσω *Παγκοσμίου Προγράμματος Σίτισης (WFP)*.

Αξίζει να σημειωθεί ιδιαίτερα η ανθρωπιστική βοήθεια που παρεσχέθη στις χώρες της Μέσης Ανατολής, μετά την κρίση που ξέσπασε στον Λίβανο. Πραγματοποιήθηκαν 8 αεροπορικές αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας, που προωθήθηκαν με ελληνικά πλοία από την Κύπρο προς τον Λίβανο με 97 τόνους βοήθειας αξίας, περί τα 2,5 εκ. ευρώ. Το ποσό αυτό συμπεριλαμβάνει και τις ελληνικές συνεισφορές προς εξειδικευμένες οργανώσεις των Ηνωμένων Εθνών (120.000 ευρώ προς τον *Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ)*, 13.500 ευρώ προς το UNHCR, 140.000 ευρώ προς το *Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης Παγκοσμίου Προγράμματος Σίτισης, WFP*).

Επίσης αξίζει μνείας η ελληνική ανθρωπιστική βοήθεια προς την Παλαιστινιακή Αρχή η οποία το 2006 συνίσταται στη συνεισφορά ύψους 200.000 ευρώ προς τον *Προσωρινό Διεθνή Μηχανισμό (TIM)* παροχής βοήθειας, καθώς και στο ποσό των 140.000 ευρώ προς το *Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης (WFP)*, καθώς και σε προγράμματα ελληνικών ΜΚΟ ύψους άνω των 200.000 ευρώ για την προμήθεια φαρμάκων και τροφίμων. Τέλος, στη Συρία πραγματοποιείται πρόγραμμα ΜΚΟ ύψους 100.000 ευρώ για την παροχή ιατρικών υπηρεσιών στους κατοίκους της Β. Συρίας.

Τέλος, αναφορικά με τις χώρες της Ασίας, μετά την ανταπόκριση της Ελλάδος για παροχή βοήθειας προς τις πληγείσες από το τσουνάμι χώρες της ΝΑ Ασίας, η χώρα μας διέθεσε εντός του 2006 το ποσό των 394.000 ευρώ για τη συνέχιση προγράμματος επισιτιστικής βοήθειας σε σχολεία της Σρι Λάνκα και 200.000 ευρώ διετέθησαν διμερώς προς την Ινδονησία. Περαιτέρω, διετέθη το ποσό των 300.000 ευρώ, διμερώς προς τις Φιλιππίνες, ως ανθρωπιστική βοήθεια για τα θύματα από τις πλημμύρες και τις κατολισθήσεις.

Δ. Συνολικά, η χώρα μας διέθεσε το 2006 το ποσό των 2.700.000 ευρώ προς το *Παγκόσμιο Πρόγραμμα Σίτισης (WFP)* ως επισιτιστική βοήθεια σε διάφορες χώρες, όπως προαναφέρθηκε, με έμφαση στις χώρες της Αφρικής και του Καυκάσου, ενώ αντίστοιχα το ποσό του 1.000.000 διετέθη στον *Οργανισμό Τροφίμων*

και Γεωργίας των Η.Ε. (FAO), για προγράμματα επισιτιστικής ασφάλειας. Περαιτέρω, διετέθη το ποσό των 600.000 ευρώ προς το Κοινό Πρόγραμμα των Η.Ε. για το HIV/AIDS (UNAIDS), ως συνεισφορά για προγράμματα κατά του HIV/AIDS σε χώρες της Αφρικής.

Στην απαράδεκτη παγκόσμια διατροφική κατάσταση προστίθεται ένας ακόμη επιβραδυντικός παράγοντας: η αλλαγή του κλίματος και ό,τι αυτή συνεπάγεται για ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες και περιοχές της γης.

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε αυτές μόλις τώρα έχουν αρχίσει να μελετώνται από τους ειδικούς αλλά μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι θα λειτουργήσουν επιβαρυντικά, ιδίως σε περιοχές του πλανήτη που ήδη μαστίζονται από φαινόμενα έντονης ξηρασίας ή απερίμωσης, ή κατακλυσμιαίων βροχών, μειώνοντας ακόμη περισσότερο την παραγωγή και την πρόσβαση των λαών τους σε τρόφιμα.

Το ίδιο ισχύει και για περιοχές και πληθυσμιακές ομάδες σε περιοχές με φαινόμενα συγκρούσεων. Το Σουδάν, όπου η πρόσφατη έκθεση του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Η.Ε. (UNEP) επισημαίνει τις μετακινήσεις πληθυσμών και την αύξηση των συγκρούσεων βορρά και νότου λόγω, εκτός των άλλων, του ανταγωνισμού πρόσβασης σε νερό και καλλιεργήσιμες εκτάσεις, με τις συναφείς επιπτώσεις αυξανόμενης πείνας και εξάρτησης από την ανθρωπιστική – επισιτιστική βοήθεια, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Η Δράση Οργανισμών όπως ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Η.Ε. (FAO) για λήψη μέτρων για την αγροτική αειφόρο ανάπτυξη τέτοιου είδους περιοχών και λιγότερο ανεπτυγμένων Κρατών (LDCs) που φέρουν το βάρος των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής αν και ελάχιστα – αν όχι καθόλου – έχουν συμβάλει σε αυτήν, δίδει ελπίδες για το μέλλον.

ΕΝΟΤΗΤΑ II

1. «Τα επισιτιστικά και θεραπευτικά προγράμματα προγράμματα των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στις αναπτυσσόμενες χώρες».

Απόστολος Βεΐζης, MD Διευθυντής Τμήματος Προγραμμάτων των Γιατρών Χωρίς Σύνορα
Μιχάλης Πάσσο, Βιοχημικός – Διατροφολόγος

Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα (ΓΧΣ) είναι ένας διεθνής ανεξάρτητος ανθρωπιστικός ιατρικός οργανισμός. Σκοπός μας είναι η παροχή ιατρικής βοήθειας οπουδήποτε υπάρχει ανάγκη, ανεξάρτητα από φυλή, θρησκεία, πολιτικές πεποιθήσεις ή φύλο. Επίσης σκοπός μας είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για τους πληθυσμούς που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Για την ανθρωπιστική τους δράση οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα βραβεύτηκαν με το Νόμπελ Ειρήνης το 1999.

Υπάρχουν τμήματα των ΓΧΣ σε 19 χώρες, μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα.

Το Ελληνικό Τμήμα συντονίζει τις αποστολές στην Λιβερία, στην Ζάμπια, στην Αιθιοπία, στο Νίγηρα και στο Μαλάουι.

Τα προγράμματα που πραγματοποιούν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα σε αναπτυσσόμενες χώρες στοχεύουν στην κάλυψη των επείγουσών και χρονίων αναγκών με παροχή ιατρικής φροντίδας σε θέματα πρωτοβάθμιας και δημόσιας υγείας.

Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα είναι υποχρεωμένοι να σέβονται τις δεοντολογικές αρχές του επαγγέλματός τους και να διατηρούν την πλήρη ανεξαρτησία τους απέναντι σε οποιαδήποτε εξουσία, ή σε οποιαδήποτε θρησκευτική, πολιτική ή οικονομική δύναμη.

Τον τελευταίο χρόνο διεθνώς πάνω από 3.800 εθελοντές, γιατροί, νοσηλεύτες, τεχνικοί εργαστηρίων, ειδικοί ψυχικής υγείας, τεχνικοί και οικονομικοί διαχειριστές σε συνεργασία με 22.500 άτομα τοπικό προσωπικό συμμετείχαν σε αποστολές ιατρικής βοήθειας σε περισσότερες από 70 χώρες.

Η συχνή και πληθωρική χρήση αριθμών και στατιστικών δεδομένων για κοινωνικά φαινόμενα σε παγκόσμια κλίμακα είναι ενίοτε φορτική, ωστόσο στην περίπτωση του υποσιτισμού και δεδομένης της καθολικής αξίας της ανθρώπινης ζωής και υγείας, οι αριθμοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και είναι συχνά αμείλικτοι, όσο και οι συνήθεις εικόνες από αποστολές των Γιατρών Χωρίς Σύνορα (ΓΧΣ) ανά τον κόσμο.

Εν προκειμένω, 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι, το 1/6 δηλαδή του παγκόσμιου πληθυσμού, πάσχουν από ελλιπή θερμιδική πρόσληψη, με συνέπεια να μην ικανοποιούν κατ' αρχάς, στοιχειώδεις βιολογικές τους ανάγκες.

11 εκατομμύρια παιδιά πεθαίνουν το χρόνο από υποσιτισμό εκ των οποίων σχεδόν τα μισά είναι ηλικίας μεταξύ 6 μηνών και 5 ετών.

2 εκατομμύρια παιδιά πεθαίνουν το χρόνο από οξύ υποσιτισμό και είναι κυρίως ηλικίας κάτω των 3 ετών.

Τα θύματα αυτού του πολυπαραγοντικού φαινομένου που οι ρίζες του υπερβαίνουν την απλή αιτιοκρατία

των επιστημών της υγείας, προέρχονται από φτωχούς αγροτικούς πληθυσμούς και δη πολυμελείς οικογένειες, κυρίως δε από την υποσαχάρια Αφρική και τη Νοτιοανατολική Ασία.

Οι ΓΧΣ λόγω της φύσης των αποστολών τους και της πολύχρονης κλινικής τους εμπειρίας, σχεδόν σε όλες τις περιοχές του κόσμου, βίωσαν εκ των πραγμάτων τη συνθετότητα της αντιμετώπισης, των εν γένει πολλαπλών και πολύπλοκων, διαταραχών της ανθρώπινης υγείας και μάλιστα σχεδόν πάντα σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

Πολύ σύντομα λοιπόν ήρθαν αντιμέτωποι με αυτό που αναμενόταν κλινικά αλλά και θεωρητικά: τη στενή σχέση, αλληλεπίδραση - συνύπαρξη μεταξύ ασθένειας και διατροφικής κατάστασης/ υποσιτισμού.

Συνήθη συμπτώματα στα παιδιά όπως για παράδειγμα ανορεξία, αφυδάτωση, διάρροιες, υποθερμία, υπογλυκαιμίες και πλήθος άλλων, σε σχέση με ασθένειες όπως πνευμονία, ελονοσία, ιλαρά, καρδιο - αναπνευστική ανεπάρκεια, και πολλές άλλες τροπικές ασθένειες, όλα λοιπόν τα ανωτέρω αλληλοσυνδεόμενα, απειλούν κάθε φορά σε κρίσιμο βαθμό τη ζωή, πρώτα από όλα, των πλέον ευάλωτων που είναι τα παιδιά.

Συνέπεια των παραπάνω είναι η πρόκληση καθήλωσης - καθυστέρησης ανάπτυξης, απίσχυνσης, μειωμένης αντίδρασης του ανοσοποιητικού συστήματος και αυξημένο κίνδυνο εκδήλωσης χρόνιων εκφυλιστικών ασθενειών, με συνέπεια την υψηλή θνησιμότητα και τη συναφή σοβαρή μείωση του προσδόκιμου ζωής που συχνά δεν ξεπερνάει τα 45 χρόνια σε ορισμένες χώρες του λεγόμενου τρίτου κόσμου.

Συνοπτικά θα λέγαμε ότι η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη δεν συνοδεύεται απλώς, αλλά επιβάλλεται, με παράλληλη διατροφική υποστήριξη θεραπευτικής υφής, στις αποστολές των ΓΧΣ, ιδιαίτερα σε προγράμματα για υποσιτισμένα παιδιά.

Έτσι με βάση την επιστημονική διαφοροποίηση μεταξύ δυσθρεψίας, υποσιτισμού (πρωτεϊνο-θερμιδικού κυρίως) και πείνας καθώς επίσης και της συναφούς μεθοδολογίας αξιολόγησης με βάση κοινώς αποδεκτά διεθνή πρότυπα, δόθηκε προτεραιότητα σε θεραπευτικά προγράμματα που αφορούν παιδιά 6 μηνών - 5 ετών με οξύ ή ήπιο υποσιτισμό.

Διαπιστώθηκε κατ' αρχήν επ' αυτού ότι πρόκειται για φαινόμενο με εποχιακά χαρακτηριστικά που συνυπάρχει βέβαια με ελλείψεις συνθήκες υγιεινής ενίοτε δε και ακατάλληλες πρακτικές σίτισης-διατροφής. Επιπλέον η εγκυμοσύνη, ο θηλασμός, η ηλικία 6 - 24 μηνών (λόγω αλματώδους ανάπτυξης και απογαλακτισμού), αποτελούν κρίσιμες περιόδους για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Σε επιχειρησιακό λοιπόν επίπεδο οι ΓΧΣ, εφόσον παρεμβαίνουν σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα σε κρίσιμες καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης, υιοθέτησαν δύο βασικές υποδομές για τα προγράμματα τους: τα σταθερά θεραπευτήρια, κάτι δηλαδή σαν πρόχειρα Νοσοκομεία και κινητές μονάδες παρέμβασης, κάτι δηλαδή σαν εξωτερικά ιατρεία.

Η άρτια υλικοτεχνική υποδομή και πείρα, συνδυασμένη με τα ανωτέρω, επιτρέπει τη πολλή καλή ιατρική και διατροφική υποστήριξη και θεραπεία υποσιτισμένων παιδιών γρήγορα, αποτελεσματικά και αυτό σε μεγάλες, εκτεταμένες περιοχές.

Ιδανικό βέβαια για αυτούς τους πάσχοντες πληθυσμούς θα ήταν να είχαν, μεταξύ άλλων, ποικιλία τροφής στην διάθεσή τους. Εφ' όσον όμως κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει και ξεσπά λιμός οι θεραπευτικές προσεγγίσεις σε επίπεδο διατροφής είναι προσαρμοσμένες στις εν λόγω συνθήκες.

Κατ' αρχήν λοιπόν οι ΓΧΣ εκτός της διανομής τροφίμων μέσω του παγκόσμιου επισιτιστικού προγράμματος του ΟΗΕ, χρησιμοποίησαν διατροφικά συμπληρώματα, εμπλουτισμένες σε θρεπτικά συστατικά τροφές, καθώς επίσης και εμπλουτισμένα μείγματα αλεσμένων δημητριακών. Η προβληματική χρήση σε τέτοιες συνθήκες φρέσκου ή σκόνης γάλακτος οδήγησε επίσης στη χρήση υποκατάστατων του με ειδικές θρεπτικές προδιαγραφές.

Μακροχρόνια ωστόσο παρατηρούνται προβλήματα σύστασης και συντήρησης κάποιων τροφίμων, παράλληλα πάντα με έντονες ανθρωπολογικές ιδιαιτερότητες των πληθυσμών που περιθάλπονται.

Έτσι σταδιακά, τα τελευταία χρόνια γίνεται χρήση μιας νέας γενιάς προϊόντων με τη γενική ονομασία ΕΧΘΤ (Ετοιμα προς Χρήση Θεραπευτικά Τρόφιμα). Κύρια πλεονεκτήματά τους είναι τα πλούσια φυσικά συστατικά, η κατάλληλη υφή, η γεύση, το κόστος, η ευκολία μεταφοράς σε μεγάλες ποσότητες και γρήγορα. Πολύ καλή είναι η συντήρησή τους και τέλος η επιλεκτική, από παιδιά, κατανάλωσή τους μπορεί να γίνει αποτελεσματικά στο σπίτι με την γονική φροντίδα χωρίς να νοσηλεύεται το παιδί σε θεραπευτήριο (εφ' όσον βέβαια ιατρικά δεν διατρέχει άλλους κινδύνους από ασθένεια).

Ας σημειωθεί επίσης ότι μπορεί να γίνει επικουρική χορήγηση με άλλες τροφές και παράλληλα με τον θηλασμό. Είναι κατάλληλα για ήπιο και οξύ υποσιτισμό, μπορεί δε να χρησιμοποιηθούν προληπτικά για να αποφευχθεί περαιτέρω επιδείνωση αλλά και βελτίωση ανάπτυξης. Τέλος η χρήση τέτοιων προϊόντων θα μπορούσε στο μέλλον να είναι ευεργετική και σε άλλες παθολογικές καταστάσεις όπως στο Έιτς για

παράδειγμα.

Οι ΓΧΣ αντιμετωπίζουν τον υποσιτισμό με έτοιμα θεραπευτικά διατροφικά σκευάσματα από την πρώτη στιγμή που αυτά έγιναν διαθέσιμα στα τέλη της δεκαετίας του '90 και το 2006 περιέθαλψαν περισσότερα από 150.000 παιδιά με οξύ υποσιτισμό σε 22 χώρες.

Εδώ απαιτείται λοιπόν η συμβολή της παγκόσμιας κοινότητας και των συναφών οργανισμών της καθώς επίσης και η ευθύνη των ενδιαφερομένων χωρών προκειμένου να βρεθεί τρόπος για την αντιμετώπιση του υποσιτισμού σε καταστάσεις κρίσεων, μεταξύ άλλων, μέσω της έρευνας και φθηνής διάθεσης τέτοιων προϊόντων.

ΤΟ ΦΑΓΗΤΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΡΚΕΤΟ

Χωρίς τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά εκατομμύρια παιδιά θα πεθάνουν

«Τρώγοντας κάθε μέρα χυλό είναι σα να ζουν μόνο με ψωμί και νερό. Με λίγη τύχη, τα νήπια μπορεί να πιουν γάλα μία ή δύο φορές την εβδομάδα. Τα μικρά παιδιά είναι ιδιαίτερα ευάλωτα στον υποσιτισμό επειδή το φαγητό τους στερείται βασικές βιταμίνες και μεταλλικά στοιχεία που τους χρειάζονται για να αναπτυχθούν, να παραμείνουν γερά και να αντισταθούν στις λοιμώξεις».

Δρ. Σούζαν Σέφερντ (Suzan Shepherd), Ιατρική Συντονίστρια των ΓΧΣ για το επισιτιστικό πρόγραμμα στο Μαραντί (Maradi) του Νίγηρα.

Τα επίμονα υψηλά ποσοστά της παιδικής θνησιμότητας στην υποσαχάρια Αφρική και τη Νότιο Ασία δε θα μειωθούν αν ο υποσιτισμός δεν αντιμετωπιστεί πιο επιθετικά. Αυτό αποτελεί ιατρικό επείγον.

Οι ομάδες των ΓΧΣ βλέπουν τις συντριπτικές επιπτώσεις του παιδικού υποσιτισμού καθημερινά, έχοντας περιθάλψει περισσότερα από 150.000 παιδιά σε 99 προγράμματα από το 2006. Ο υποσιτισμός αποδυναμώνει τις αντιστάσεις και αυξάνει τον κίνδυνο θανάτου από πνευμονία, διάρροια, ελονοσία, ιλαρά και AIDS, πέντε ασθένειες που ευθύνονται για τους μισούς θανάτους των παιδιών κάτω των πέντε ετών¹. Παρά τη συγκλονιστική του ευθύνη στην παιδική θνησιμότητα και τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις του στην υγεία, η αντιμετώπιση του υποσιτισμού δεν έχει θεθεί ως βασική προτεραιότητα είτε σε διεθνές είτε σε εθνικό επίπεδο σχεδιασμού και προγραμματισμού για την δημόσια υγεία.

Στερούμενο των απαραίτητων θρεπτικών ουσιών ένα νήπιο σταματά να αναπτύσσεται. Όσα επιβιώνουν, συχνά στιγματίζονται από μακροπρόθεσμες συνέπειες που περιλαμβάνουν διακοπή ή καθυστέρηση της ανάπτυξης, καθώς και αυξημένο κίνδυνο χρόνιων ασθενειών και χαμηλό προσδόκιμο ζωής ως ενήλικες.

Η σοβαρή απίσχανση στην πρώιμη παιδική ηλικία είναι συνηθισμένη σε μεγάλες περιοχές: στην υποσαχάρια Αφρική, το Κέρας της Αφρικής και τη Νότιος Ασία, περιοχές που αποτελούν τα «καυτά σημεία», τις μεγαλύτερες εστίες υποσιτισμού παγκοσμίως. Αν οι διατροφικές ελλείψεις γίνουν έντονες, το παιδί αρχίζει να παρυσιάζει απίσχανση – να τρέφεται δηλαδή από τους ίδιους του τους ιστούς για να προσλάβει τις απαραίτητες θρεπτικές ουσίες. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) εκτιμά ότι υπάρχουν ανά πάσα στιγμή 20 εκατομμύρια μικρά παιδιά με σοβαρό υποσιτισμό οξείας μορφής².

Μια νέα γενιά απλών, έτοιμων σκευασμάτων υψηλής διατροφικής αξίας (RUF), ειδικά σχεδιασμένων για μικρά παιδιά έχει διευρύνει εξαιρετικά τις δυνατότητες αποτελεσματικής επισιτιστικής παρέμβασης. Παρά τις αυξανόμενες αποδείξεις της αποτελεσματικότητας των θεραπευτικών RUF – υψηλά ποσοστά θεραπείας, χαμηλή θνησιμότητα και χαμηλά ποσοστά μη συμμόρφωσης στη θεραπεία – μόνο το 3% περίπου των παιδιών με σοβαρό οξύ υποσιτισμό έχουν πρόσβαση σε αυτά τα θεραπευτικά σκευάσματα³.

Οι ανεπαρκείς πολιτικές αυξάνουν τον κίνδυνο παιδικών θανάτων

Οι τρέχουσες εθνικές και διεθνείς πολιτικές για την αντιμετώπιση του υποσιτισμού έχουν μοιραία μειονεκτήματα. Πολλά προγράμματα σχεδιασμένα να μειώσουν τη θνησιμότητα των παιδιών κάτω των πέντε ετών λόγω υποσιτισμού εστιάζουν στην αλλαγή των συνηθειών των μητέρων, παρέχοντας εμπλουτισμένα μείγματα αλεύρων και εστιάζοντας στη φτώχεια ή την επισιτιστική ασφάλεια. Αυτές οι στρατηγικές είναι σημαντικές αλλά δεν αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις ανάγκες των υποσιτισμένων παιδιών κάτω των τριών ετών.

1 UNICEF Statistics: <http://childinfo.org/areas/childmortality/>

2 Community-Based Management of Severe Acute Malnutrition. A Joint Statement by the World Health Organization, the World Food Programme, the United Nations Standing Committee on Nutrition and the United Nations Children's Fund. Μάιος 2007. http://www.who.int/child-adolescent-health/New_Publications/CHILD_HEALTH/Severe_Acute_Malnutrition_en.pdf

3 Εκτίμηση των ΓΧΣ βασισμένη στην ποσότητα RUF που απαιτούνται για τη θεραπεία όλων των περιστατικών Σοβαρού Υποσιτισμού Οξείας Μορφής (258.000 τόνοι για 20 εκατομμύρια παιδιά με μέσο όρο κατανάλωσης τα 12,9 κιλά ανά παιδί) και συνολική εκτιμώμενη κατανάλωση το 2007 τους 8.500 τόνους.

Οι μητέρες στην υποσαχάρια Αφρική, το Κέρας της Αφρικής ή τη Νότιο Ασία δε χρειάζονται απλώς συμβουλές για το τάισμα των παιδιών τους. Χρειάζονται θεραπευτικά και συμπληρωματικά τρόφιμα υψηλής διατροφικής αξίας.

Έτοιμα διατροφικά σκευάσματα για την αντιμετώπιση ενός ιατρικού επειγόντος

Τα τελευταία πέντε χρόνια, η χρήση των έτοιμων διατροφικών σκευασμάτων έχει αλλάξει ριζικά την προσέγγιση στη θεραπεία του σοβαρού υποσιτισμού οξείας μορφής. Πλέον, τα περιστατικά σοβαρού υποσιτισμού που η κατάσταση των ασθενών είναι σταθερή ή δεν παρουσιάζει επιπλοκές είναι δυνατό να αντιμετωπιστούν χωρίς νοσηλεία⁴. Η μεγάλη πλειοψηφία των υποσιτισμένων παιδιών μπορεί πλέον, αντί για το νοσοκομείο, να ακολουθεί τη θεραπευτική αγωγή στο σπίτι, υπό την επίβλεψη της μητέρας ή άλλου κηδεμόνα.

Υπάρχει σωρεία αποδείξεων για την αποτελεσματικότητα των θεραπευτικών RUF. Όταν πρόκειται για τη θεραπεία θανατηφόρων μορφών υποσιτισμού στις μεγαλύτερες εστίες του, τα έτοιμα θεραπευτικά διατροφικά σκευάσματα θα πρέπει να θεωρούνται απαραίτητα φάρμακα.

Δεδομένης της αποτελεσματικότητάς τους, η χρήση των RUF δεν πρέπει να περιορίζεται στα παιδιά με σοβαρό υποσιτισμό οξείας μορφής. Θα πρέπει να διευρυνθεί στην αντιμετώπιση του υποσιτισμού των μικρών παιδιών πριν αυτός προχωρήσει σε απειλητικό για τη ζωή τους στάδιο.

Παρ' όλο που υπάρχει η εναλλακτική των αποτελεσματικών RUF, οι δωρήτριες χώρες, οργανισμοί και τα Ηνωμένα Έθνη εξακολουθούν να στέλλουν εκατοντάδες χιλιάδες τόνους εμπλουτισμένων μειγμάτων αλεύρων για διανομή ως συμπληρωματικά τρόφιμα, ακόμα κι όταν η αποτελεσματικότητα αυτής της στρατηγικής έχει αποδειχτεί περιορισμένη για παιδιά κάτω των τριών ετών⁵.

Τι ζητάνε οι ΓΧΣ:

- Τα Υπουργεία Υγείας και όσοι τα υποστηρίζουν πρέπει να επιληφθούν των κρίσιμων ζητημάτων που δεν επιτρέπουν στο 97% των παιδιών που υποφέρουν από σοβαρό υποσιτισμό οξείας μορφής να λάβουν σωτήρια θεραπεία.
- Οι δωρήτριες χώρες και οργανισμοί πρέπει να επανεξετάσουν την ποιότητα της επισιτιστικής βοήθειας με την οποία αντιμετωπίζουν τον υποσιτισμό για τα παιδιά κάτω των τριών ετών, και να μετατοπίσουν τις προσπάθειές τους από τα εμπλουτισμένα μείγματα αλεύρων στην παροχή έτοιμων σκευασμάτων (RUF), με ανώτερη διατροφική αξία, εύκολη χρήση και αποτελεσματικότητα.
- Η UNICEF και το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα RUF διατίθενται σε επαρκείς ποσότητες. Αυτό συνεπάγεται τόσο την ανεύρεση πόρων όσο και την εξεύρεση λύσεων για τη συνέχιση της παραγωγής τους.
- Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) πρέπει να υποστηρίξει τις χώρες να καθιερώσουν τις νέες σταθερές ανάπτυξης, να αναπτύξει προτάσεις για την αποτελεσματική θεραπεία του υποσιτισμού σε μη προχωρημένο στάδιο και να προωθήσει την ελεγχόμενη και επιχειρησιακή έρευνα ώστε να αντιγράψει και να διευρύνει περαιτέρω το πολλά υποσχόμενο προηγούμενο των RUF.
- Τα Υπουργεία Υγείας, οι ακαδημαϊκοί διατροφολόγοι και άλλοι οργανισμοί που ασχολούνται με τον υποσιτισμό πρέπει να διεξαγάγουν μελέτες που θα τεκμηριώσουν περαιτέρω τα οφέλη των θεραπευτικών RUF, πέρα από τη θεραπεία του σοβαρού υποσιτισμού.
- Οι ερευνητές, οι παραγωγοί και οι καταναλωτές των RUF πρέπει να δουλέψουν από κοινού για να αναπτύξουν νέα προϊόντα, προσαρμοσμένα για χρήση για την έγκαιρη θεραπεία και πρόληψη του παιδικού υποσιτισμού αλλά και για άλλες επίσης χρήσεις, όπως τη μητρική σίτιση για την πρόληψη γέννησης ελλιποβαρών βρεφών.

Το Φαγητό δεν Είναι Αρκετό.

Η νέα καμπάνια των ΓΧΣ για τον υποσιτισμό υποστηρίζει μία παγκόσμια κλιμάκωση της παραγωγής θεραπευτικών RUF για τα παιδιά που βρίσκονται σε άμεσο κίνδυνο και περαιτέρω προσπάθειες για χρήση συμπληρωματικών RUF ώστε να αποτρέψουν περιστατικά σοβαρά υποσιτισμένων παιδιών εξ αρχής. Οι ΓΧΣ επίσης τονίζουν την ανάγκη να αυξηθεί η έρευνα και ανάπτυξη προς ένα ευρύ φάσμα θεραπευτικών προϊόντων.

4 Community-Based Management of Severe Acute Malnutrition. A Joint Statement by the World Health Organization, the World Food Programme, the United Nations Standing Committee on Nutrition and the United Nations Children's Fund. Μάιος 2007. http://www.who.int/child-adolescent-health/New_Publications/CHILD_HEALTH/Severe_Acute_Malnutrition_en.pdf
5 A Retrospective Study of Emergency Supplementary Feeding Programmes. Dr. Carlos Navarro-Colarado. Ιούνιος 2007. ENN and SC UK. Διαθέσιμη στη σελίδα: <http://www.enonline.net/research/>

Τι είναι τα έτοιμα διατροφικά σκευάσματα (RUF);

Τα τυποποιημένα θεραπευτικά έτοιμα διατροφικά σκευάσματα (RUF) είναι υπό μορφήν κρέμας με βάση τα φυστίκια και το γάλα, με όλα τα θρεπτικά συστατικά που απαιτούνται για την αντιμετώπιση του σοβαρού υποσιτισμού οξείας μορφής. Συνσκευάζονται σε ατομικά, αεροστεγή σακουλάκια από αλουμινόχαρτο, τα οποία είναι ανθεκτικά σε βακτηριακές μολύνσεις και εύκολα στη διανομή. Το προϊόν έχει μακρά περίοδο διατήρησης, κάτι που το κάνει εύκολο στην αποθήκευση, τη μεταφορά και τη χρήση σε θερμά κλίματα ως ένας αποτελεσματικός τρόπος παροχής γάλακτος σε παιδιά κάτω των τριών ετών.

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΥΠΟΣΙΤΙΣΜΟ

Τι είναι ο υποσιτισμός;

Το νόημα του υποσιτισμού συχνά χάνεται σε συζητήσεις γύρω από το θέμα της πείνας, ειδικά στο πλαίσιο του αιτήματος για «εξάλειψη της παγκόσμιας πείνας» ή για «να ταΐσουμε τον κόσμο». Αυτοί οι ασαφείς ορισμοί συμβάλλουν στη διαίωση της ανεπαρκούς αντιμετώπισης του υποσιτισμού. Είναι πολύ σημαντικό να διαχωρίσουμε τον υποσιτισμό από την πείνα, καθώς ο τελευταίος απαιτεί μία αντιμετώπιση που υπερβαίνει κατά πολύ την απλή επισιτιστική βοήθεια.

Η **πείνα** ορίζεται συνήθως ως έλλειψη θερμιδικής πρόσληψης – κάθε άνθρωπος που δε λαμβάνει το κατώτατο όριο των 2.100 kcal από την ημερήσια διατροφή του, θεωρείται ότι υποφέρει από πείνα ή ελλιπή διατροφή. Η συνηθισμένη αντιμετώπιση στην πείνα είναι η επισιτιστική βοήθεια με τρόφιμα που να συμπληρώνουν την ημερήσια θερμιδική πρόσληψη.

Ο **υποσιτισμός** ωστόσο δεν είναι απλώς το αποτέλεσμα έλλειψης τροφής. Είναι μια παθολογία που προκαλείται κυρίως από την έλλειψη βασικών θρεπτικών ουσιών. Το μεγαλύτερο μέρος της επισιτιστικής βοήθειας αποτελεί ανεπαρκή αντιμετώπιση του υποσιτισμού, καθώς είτε προσφέρει μη επαρκείς ποσότητες των απαραίτητων θρεπτικών συστατικών είτε τα προσφέρει με τρόπο που καταστρέφονται κατά το μαγείρεμα ή δεν απορροφώνται σωστά από τον οργανισμό.

Ποια άτομα κινδυνεύουν περισσότερο;

Ο υποσιτισμός πλήττει πρώτα και κύρια τα παιδιά κάτω των δύο ετών. Αλλά και τα μικρά παιδιά κάτω των πέντε ετών, οι έφηβοι, οι έγκυοι ή οι γυναίκες που θηλάζουν, οι ηλικιωμένοι και άνθρωποι με χρόνιες παθήσεις (συμπεριλαμβανομένων και όσων πάσχουν από AIDS/HIV και φυματίωση) είναι επίσης ευπαθείς. Τα παιδιά κινδυνεύουν ιδιαίτερα να παρουσιάσουν ελλιπή ανάπτυξη όταν το μητρικό γάλα πρέπει να συμπληρωθεί από άλλα τρόφιμα κατά τον πρώτο και δεύτερο χρόνο της ζωής τους. Η απίσχνανση και οι άλλες μορφές οξείας υποσιτισμού συχνά παρουσιάζονται στα παιδιά σε εποχικούς κύκλους, κυρίως κατά τη διάρκεια της «εποχής του λιμού» ανάμεσα στις σοδειές.

«Όταν τα παιδιά υποφέρουν από οξύ υποσιτισμό, το ανοσοποιητικό τους σύστημα είναι τόσο αδυνατισμένο που οι κίνδυνοι θανάτου αυξάνονται ραγδαία. Μια απλή παιδική ασθένεια όπως μια λοίμωξη του αναπνευστικού ή μια γαστρεντερίτιδα μπορεί σε ένα υποσιτισμένο παιδί να παρουσιάσει πολύ γρήγορα επιπλοκές και να απειλήσει σοβαρά τη ζωή του.»

Δρ. Σούζαν Σέφερντ, Ιατρική Συντονίστρια για το πρόγραμμα διατροφής στο Μαραντί της Νιγηρίας.

Πώς αναγνωρίζεται ο υποσιτισμός;

Ο υποσιτισμός αναγνωρίζεται ανθρωπομετρικά με τρεις τρόπους: με βάση ένα δείκτη αναλογίας βάρους προς ύψος σε σχέση με έναν πληθυσμό αναφοράς, με την εξέταση MUAC (μέτρηση της περιμέτρου της μυϊκής μάζας του άνω μέσου βραχίονα), ή με την εμφάνιση οίδηματος (πρησμένη όψη των ποδιών και του προσώπου).

Αν οι διατροφικές ελλείψεις είναι μακροχρόνιες, τα παιδιά σταματούν να αναπτύσσονται και παρουσιάζουν νανισμό (χαμηλό ύψος αναλογικά με την ηλικία τους). Αυτό ορίζεται ως **χρόνιος υποσιτισμός**. Αν παρουσιάσουν απώλεια βάρους ή «απίσχνανση» (χαμηλό βάρος αναλογικά με το ύψος τους) η κατάστασή τους περιγράφεται ως **οξύ υποσιτισμός**. Και οι δύο αυτές εκφάνσεις του υποσιτισμού κατηγοριοποιούνται περαιτέρω ως μέτριες ή σοβαρές.

Ο σοβαρός υποσιτισμός οξείας μορφής περιλαμβάνει δύο κύριες κλινικές μορφές – σοβαρή απίσχνανση (που λέγεται μαρασμός) και οίδημα πείνας (γνωστό ως νόσος Kwashiorkor). Η κλινική ανάλυση καθορίζει εάν η θεραπεία θα γίνει σε νοσοκομείο ή με έτοιμα διατροφικά θεραπευτικά σκευάσματα στο σπίτι. Η εμπειρία των ΓΧΣ στο Νίγηρα έχει δείξει ότι τα περισσότερα παιδιά δεν παρουσιάζουν επιπλοκές και μπορούν επομένως να ακολουθήσουν τη θεραπεία με RUF στο σπίτι. Ο σοβαρός υποσιτισμός οξείας μορφής παρουσιάζει ποσοστό θνησιμότητας έως και 21% αν δεν υπάρξει αποτελεσματική παρέμβαση.⁶

Αλλά οποιοδήποτε παιδί με υποσιτισμό έχει αυξημένες πιθανότητες ανάπτυξης επιπλοκών που μπορεί να οδηγήσουν σε σοβαρή ασθένεια ή θάνατο.

Ποιες είναι οι συνέπειες του υποσιτισμού;

Ο υποσιτισμός συνδέεται με τους μισούς θανάτους των παιδιών κάτω των 5 ετών ετησίως⁷. Ο κίνδυνος θανάτου είναι ιδιαίτερα υψηλός σε παιδιά με σοβαρό οξύ υποσιτισμό, έως και 20 φορές υψηλότερος από ότι σε ένα υγιές παιδί.⁸

Ποιος είναι ο παγκόσμιος απολογισμός του υποσιτισμού;

Στις αναπτυσσόμενες χώρες 146 εκατομμύρια παιδιά κάτω των 5 ετών είναι ελλιποβαρή, σύμφωνα με τη σχέση βάρους προς ηλικίας (ένα στα τέσσερα παιδιά).⁹ Εξήντα εκατομμύρια παιδιά κάτω των πέντε ετών παρουσιάζουν απίσχναση (περίπου ένα στα δέκα).

Η Νότιος Ασία, η υποσαχάρια Αφρική και το Κέρας της Αφρικής είναι οι πιο ανησυχητικές περιοχές παιδικού υποσιτισμού και θνησιμότητας. Οι μισοί από τους θανάτους παιδιών ηλικίας κάτω των 5 ετών λαμβάνουν χώρα σε αυτές τις περιοχές.¹⁰

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΣΙΤΙΣΜΟΥ: Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΤΟΙΜΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΩΝ

ΣΚΕΥΑΣΜΑΤΩΝ (RUF)

«Προτιμώ να έρχομαι εδώ μια φορά την εβδομάδα παρά να μένω σ' ένα κέντρο περίθαλψης, γιατί πρέπει να φροντίσω τα χωράφια και τα άλλα μου παιδιά – έχω άλλα τρία παιδιά στο σπίτι.»

«Δεν έχω ποιους να μου κρατήσει τα άλλα παιδιά. Το μεγαλύτερο κοριτσάκι μου είναι μόλις 10 και δεν έχω κανένα να με βοηθήσει. Αν δεν υπήρχε αυτό το μέρος, δε θαζήτούσα βοήθεια, ακόμα κι αν το παιδί μου ήταν πολύ άρρωστο, γιατί δε μπορώ ν' αφήσω τα άλλα μόνα τους για εβδομάδες.»

Η διεθνής επισιτιστική βοήθεια βασίζεται ιδιαίτερα στα εμπλουτισμένα μείγματα τροφίμων για τη βελτίωση της ποιότητας της διατροφής των παιδιών. Πάνω από 450.000 τόνοι τέτοιων τροφίμων, κυρίως υπό τη μορφή εμπλουτισμένων μειγμάτων σόγιας-καλαμποκιού (CSB) διανεμήθηκαν το 2006¹¹.

Τα ενισχυμένα μείγματα τροφίμων ωστόσο έχουν σημαντικούς περιορισμούς που τα καθιστούν πολύ λιγότερο αποτελεσματικά σε σχέση με τα έτοιμα διατροφικά σκευάσματα (RUF) στην αντιμετώπιση του υποσιτισμού παιδιών κάτω των τριών ετών.

- Τα ενισχυμένα μείγματα τροφίμων δεν είναι ιδιαίτερος περιεκτικά σε θερμίδες ή θρεπτικά συστατικά. Ακόμα και όταν τα μείγματα εμπλουτίζονται με θρεπτικά συστατικά, σπανίως περιλαμβάνουν όλα εκείνα που χρειάζεται ένα υποσιτισμένο παιδί ενώ τα επίπεδα εμπλουτισμού είναι συχνά ανεπαρκή ή ακατάλληλα. Επιπλέον, συστατικά όπως τα δημητριακά και η σόγια περιέχουν αντιθρεπτικούς παράγοντες, οι οποίοι μειώνουν την χρησιμότητα του εμπλουτισμού, καθώς δυσχεραίνουν την απορρόφηση των θρεπτικών συστατικών¹². Αν οποιοδήποτε από τα 40 θρεπτικά συστατικά απουσιάζει από τη διατροφή ενός νηπίου, αυτό θα έχει σοβαρές επιπτώσεις στη λειτουργία του ανοσοποιητικού του συστήματος και την ικανότητά του να καταπολεμά τις ασθένειες.
- Αντιθέτως, **τα συστατικά των RUF καλύπτουν καλύτερα τις ανάγκες των παιδιών**. Οι περιεκτικές σε θρεπτικά συστατικά κρέμες μπορούν να καλύψουν πληρέστερα, αποτελεσματικότερα και ασφαλέστερα όλο το φάσμα μετάλλων, ιχνοστοιχείων, απαραίτητων αμινοξέων και λιπιδίων, και των άλλων ευεργετικών θρεπτικών ουσιών που απαιτούνται από την ταχεία ανάπτυξη των νηπίων. Είναι γευστικά, περιεκτικά σε θερμίδες και ιδανικά για το μικρό στομάχι ενός νηπίου.
- Τα RUF **διατηρούνται για περισσότερο χρόνο, είναι πιο ασφαλή και πιο εύκολα στη χρήση**. Το γεγονός ότι δε χρειάζεται να παρασκευαστεί με αυτά χυλός σημαίνει ότι με τα RUF δεν απαιτείται προσθήκη νερού, κάτι που μειώνει τον κίνδυνο μόλυνσεων. Η συσκευασία των RUF τούς επιτρέπει επίσης να αποθηκεύονται για μεγάλες χρονικά διαστήματα χωρίς να αλλοιώνονται, ακόμα και σε θερμά ή υγρά κλίματα. Τα εμπλουτισμένα μείγματα, από την άλλη, απαιτούν νερό και χρόνο προετοιμασίας για το μαγείρεμα, ενέχουν τον κίνδυνο

World Food Programme, the United Nations Standing Committee on Nutrition and the United Nations Children's Fund. Μάιος 2007. http://www.who.int/child-adolescent-health/New_Publications/CHILD_HEALTH/Severe_Acute_Malnutrition_en.pdf 7 UNICEF, The State of the World's Children 2006

8 Pelletier-DL, The relationship between child anthropometry and mortality in developing countries, implications for policy, programs and future research. The Journal of Nutrition, supplement, 1994. 2047S-2018S.

9 Progress for Children, Unicef Report on Nutrition, Απρίλιος 2006

10 UNICEF, The State of the World's Children 2006

11 WFP in Statistics 2006. Παγκόσμιο Πρόγραμμα Τροφίμων 2007

12 Enhancing the Nutritional Quality of Relief Diets Workshop Proceedings. SUSTAIN 1999 <http://www.sustaintech.org/publications/pubq6.pdf> (accessed October 1st, 2007)

λάθους στη δόση, έχουν περιορισμένο χρόνο ζωής και εύκολα αλλοιώνονται ή γερμίζουν έντομα.

- Βάσει εμπειρίας με τα RUF **διευκολύνουν την εστίαση της θεραπείας στα υποσιτισμένα παιδιά** γιατί είναι σε ατομικές συσκευασίες. Η διανομή των εμπλουτισμένων μειγμάτων τροφίμων σε μια οικογένεια ενέχει τον κίνδυνο το φαγητό να μοιράζεται σε όλη την οικογένεια και το παιδί να μη θεραπεύεται.

- Τα έτοιμα σκευάσματα **αποθηκεύονται και μεταφέρονται εύκολα**. Τα RUF είναι ελαφρύτερα και λιγότερο ογκώδη, επομένως απαιτούν λιγότερο αποθηκευτικό χώρο και διευκολύνουν τη μεταφορά από το χώρο παραγωγής μέχρι το σπίτι του παιδιού.

Τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν με τα RUF σε παιδιά με μέτριο υποσιτισμό είναι κατά πολύ ανώτερα αυτών που παρουσίασαν πολλά επεισόδια Συμπληρωματικά Επισιτιστικά Προγράμματα (SFPs) που εφαρμόστηκαν με μείγματα αλεύρων. Μια μελέτη που επικεντρώθηκε κυρίως σε παιδιά κάτω των πέντε ετών εξετάζοντας τα αποτελέσματα 82 συμπληρωματικών επισιτιστικών προγραμμάτων, και διεξήχθη από 16 φορείς σε 22 χώρες, έδειξε ανησυχητικές τάσεις.¹³ Μόνο το 41% των προγραμμάτων έφτασε στα αποδεκτά όρια ως προς τα αποτελέσματα σε ατομικό επίπεδο.¹⁴

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα σημαντικά πλεονεκτήματα και την αποτελεσματικότητα των RUF, τα εμπλουτισμένα μείγματα τροφών πρέπει να αντικατασταθούν από RUF όταν καλούνται να καλύψουν τις διατροφικές ανάγκες παιδιών κάτω των τριών ετών.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ RUF ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΧΣ

Οι οργανώσεις Action Contre la Faim, Concern και Valid International υπήρξαν οι κινητήριες δυνάμεις πίσω από την πιλοτική χρήση των RUF. Η συμβολή τους είναι ανεκτίμητη.

1994: Χρήση θεραπευτικού γάλακτος για πρώτη φορά

Η Action Contre la Faim καινοτομεί με τη χρήση της φόρμουλας γάλακτος F100 για τη θεραπεία του σοβαρού υποσιτισμού οξείας μορφής. Η φόρμουλα αυτή χρησιμοποιείται σε θεραπευτικά επισιτιστικά κέντρα όπου τα παιδιά νοσηλεύονται για την αγωγή θεραπείας. Το γάλα χρειάζεται προετοιμασία καθώς πρέπει να αναμιχθεί με ζεστό, καθαρό νερό πριν χορηγηθεί στα παιδιά.

1997: Δημιουργία των (RUF)

Χτίζοντας πάνω στην εμπειρία της Action Contre la Faim στο πεδίο δράσης, ένας Γάλλος ιατρικός ερευνητής του Ερευνητικού Ινστιτούτου για την Ανάπτυξη (Institut de Recherche pour le Développement) στο Παρίσι, μαζί με τη γαλλική εταιρεία Nutriset, κατάφεραν να δημιουργήσουν μια κρέμα υψηλής περιεκτικότητας σε θρεπτικά συστατικά για τη θεραπεία του σοβαρού υποσιτισμού οξείας μορφής. Αυτή η κρέμα περιλαμβάνει γάλα σε σκόνη, φυτικά λίπη, φιστίκια και ζάχαρη, και είναι εμπλουτισμένη με βιταμίνες και μεταλλικά στοιχεία. Έχει τις ίδιες προδιαγραφές με τη φόρμουλα F100 αλλά έχει επιπλέον σημαντικά πλεονεκτήματα: είναι έτοιμο για κατανάλωση, μπορεί να αποθηκευτεί ακόμα και σε τροπικά κλίματα και δε χρειάζεται προετοιμασία.

Οι ΓΧΣ χρησιμοποιούν μια πρώτη μορφή αυτού του θεραπευτικού έτοιμου διατροφικού σκευάσματος σε επεισόδια προγράμματα στο νότιο Σουδάν σε πειραματική βάση, όπου οι συνθήκες ασφαλείας δεν επέτρεπαν τη λειτουργία νοσηλευτικών επισιτιστικών κέντρων. Σε αυτή την περίπτωση η κατ' οίκον θεραπεία ήταν η μόνη λύση.

1999: Υιοθέτηση πρωτοκόλλου για αποκεντρωμένη περίθαλψη

Η ανθρωπιστική οργάνωση Concern δημιουργεί ένα πρωτόκολλο που επιτρέπει την κατ' οίκον θεραπεία με τη χρήση RUF για υποσιτισμένα παιδιά που δεν παρουσιάζουν ιατρικές επιπλοκές.

2000-2002: Τα θεραπευτικά RUF γίνονται απαραίτητο εργαλείο για τη θεραπεία παιδιών σε επισιτιστικές κρίσεις

Το 2000, τα έτοιμα θεραπευτικά διατροφικά σκευάσματα χρησιμοποιήθηκαν από τους ΓΧΣ κατά τη διάρκεια των μεγάλων διατροφικών κρίσεων στην περιοχή Πούλ (Pool) του Κονγκό, και περισσότερα από 1.700 παιδιά δέχτηκαν περίθαλψη στην περιοχή Ογκαντεν (Ogaden) στην Αιθιοπία. Το 2001, οι ΓΧΣ περιέθαλψαν 3.000 παιδιά στην επαρχία Καρούζι (Karuzi) του Μπουρούντι και το 2002, 8.600 παιδιά δέχτηκαν περίθαλψη στο Καάλα (Caala) της Αγκόλα. Κάθε φορά, τα έτοιμα θεραπευτικά διατροφικά σκευάσματα χρησιμοποιήθηκαν ως μέρος της θεραπείας που παρασχέθηκε στα θεραπευτικά επισιτιστικά κέντρα.

Σε κάποιες από αυτές τις περιπτώσεις τα θεραπευτικά RUF δε χρησιμοποιήθηκαν σε εξωτερικούς ασθενείς επειδή οι ομάδες των ΓΧΣ δεν αισθάνονταν σίγουροι για να ξεκινήσουν παρακολούθηση κατ' οίκον. Το πιο

13 A Retrospective Study of Emergency Supplementary Feeding Programmes, Dr. Carlos Navarro-Colarado. Ιούνιος 2007.

ENN & SC UK. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.ennonline.net/research/>

14 Field Exchange; Emergency Nutrition Network; Τεύχος 31, Σεπτέμβριος 2007, σελ.1

σημαντικό πρόβλημα αυτής της προσέγγισης ήταν οι ανησυχίες των ιατρικών ομάδων ότι δε θα είχαν τον έλεγχο της παρακολούθησης των παιδιών και άρα δε θα ήταν παρόντες σε περίπτωση επιπλοκών που πιθανόν να προέκυπταν στο σπίτι. Αλλά με την εμπειρία, οι ομάδες είδαν ότι τα αποτελέσματα ήταν εξαιρετικά και οι φόβοι τους αβάσιμοι.

2001- 2007: Θεραπεία εξωτερικών ασθενών με θεραπευτικά RUF

Οι ΓΧΣ ξεκίνησαν τη θεραπεία εξωτερικών ασθενών στην επαρχία Φαριάμπ (Fayab) του βόρειου Αφγανιστάν στις αρχές του 2001. Επειδή οι μητέρες δε μπορούσαν να περάσουν τη νύχτα έξω από το σπίτι, οι ομάδες των ΓΧΣ δε μπορούσαν παρά να δοκιμάσουν νέες εναλλακτικές για τη θεραπεία του σοβαρού υποσιτισμού μέσα στο σπίτι. Το πρόγραμμα περιελάμβανε μόνο λίγα παιδιά αλλά σήμανε την αρχή μιας νέας στρατηγικής για τους ΓΧΣ.

Έως το 2004, χιλιάδες παιδιά περιθάλφθηκαν στο Νταρφούρ (Dargur) στο Σουδάν, καθώς και στο Μαραντί (Maradi) στο Νίγηρα με τη στρατηγική εξωτερικών ιατρείων και τη χρήση θεραπευτικών RUF.

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΩΝ ΓΧΣ ΣΤΟ ΜΑΡΑΝΤΙ, ΝΙΓΗΡΑΣ

Κλιμακώνοντας τη θεραπεία του σοβαρού υποσιτισμού οξείας μορφής (2005)

Το 2005, μια χρονιά εξαιρετικής ανασφάλειας τροφίμων στο Νίγηρα, οι ΓΧΣ περιέθαλψαν περισσότερα από 60.000 σοβαρά υποσιτισμένα παιδιά χρησιμοποιώντας έτοιμα θεραπευτικά διατροφικά σκευάσματα. Μόνο στο Μαραντί, περιθάλφθηκαν σε 4 νοσοκομεία και στα εξωτερικά ιατρεία επειγόντων περιστατικών 17 επισιτιστικών κέντρων 38.000 σοβαρά υποσιτισμένα παιδιά, με ποσοστό ανάρρωσης πάνω από 90%.¹⁵

Διεύρυνση της περίθαλψης εξωτερικών ασθενών και σε μέτρια υποσιτισμένα παιδιά (2006)

Δεδομένων των εξαιρετικών αποτελεσμάτων σε μεγάλη κλίμακα για τα σοβαρά περιστατικά, οι ΓΧΣ διέδρυναν τη χρήση θεραπευτικών RUF στη θεραπεία μέτρια υποσιτισμένων παιδιών μέσω της στρατηγικής εξωτερικής περίθαλψης. Αυτό έγινε σε 11 εξωτερικά κέντρα και δύο νοσοκομεία σε δύο διαφορετικές περιοχές της περιοχής του Μαραντί.

Σχεδόν 65.000 παιδιά περιθάλφθηκαν, εκ των οποίων το 92,5% υπέφερε από μέτριο και το 7,5% από σοβαρό υποσιτισμό. Τα ποσοστά ανάρρωσης έφτασαν το 95,5% για τα μέτρια και το 81,3% για τα σοβαρά υποσιτισμένα παιδιά. ¹⁶Η εποχική κορύφωση στις εισαγωγές σοβαρών περιστατικών που σημειωνόταν κάθε χρόνο από το 2001 που ξεκίνησε το πρόγραμμα στο Μαραντί, δε συνέβη. Αυτή η εμπειρία υποδεικνύει ότι η περίθαλψη με θεραπευτικά RUF μπορεί να εμποδίσει μια μεγάλη μερίδα μετρίως υποσιτισμένων παιδιών να περάσουν στο στάδιο του σοβαρού υποσιτισμού.

Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν επίσης την αποτελεσματικότητα της χρήσης των θεραπευτικών RUF στη θεραπεία των περιπτώσεων μέτριου υποσιτισμού οξείας μορφής. Η καταγεγραμμένη πρόσληψη βάρους (5,28 γραμ./κilog/ημέρα σε μέτρια υποσιτισμένα παιδιά) είναι σημαντικά υψηλότερη από αυτή που επιτυγχάνεται από τα «κλασικά» συμπληρωματικά διατροφικά προγράμματα που χρησιμοποιούν μείγματα αλεύρων (σε γενικές γραμμές χαμηλότερη των 3 γραμ./κilog/ημέρα).¹⁷ Ομοίως, τα ποσοστά μη συμμόρφωσης στη θεραπεία ήταν πολύ χαμηλά σε σχέση με τα κλασικά προγράμματα, με ποσοστό 3,4% στα μετρίως υποσιτισμένα παιδιά και 10,3% στα σοβαρά.

«Το 2005 και το 2006 είδαμε ότι η μετάθεση της ευθύνης στις μητέρες για την περίθαλψη των απλών περιπτώσεων υποσιτισμού οξείας μορφής αποδίδει καλά αποτελέσματα. Μόνο όταν ένα παιδί είναι άρρωστο ή σοβαρά υποσιτισμένο η θεραπεία παρέχεται σε ιατρικές εγκαταστάσεις».

Ιζαμπέλ Ντεφουρνί (Isabelle Defourny), Αναπληρώτρια Διευθύντρια του επισιτιστικού προγράμματος των ΓΧΣ στο Μαραντί, Νίγηρας.

Αναλαμβάνοντας περισσότερα παιδιά με προσέγγιση δύο επιπέδων (2007)

Στο τέλος του 2006, τα στοιχεία των ΓΧΣ έδειξαν ότι πάνω από το ήμισυ του πληθυσμού των παιδιών κάτω των τριών ετών εμφάνισε ένα επεισόδιο υποσιτισμού οξείας μορφής στις δύο περιοχές δράσης των ΓΧΣ στο νότιο Μαραντί. Οι ΓΧΣ εφάρμοσαν μια προσέγγιση δύο επιπέδων: πιο έγκαιρη πρόσβαση στη θεραπεία για τις σοβαρές περιπτώσεις και πιο έγκαιρη παροχή συμπληρωματικών RUF για όλα τα παιδιά σε κίνδυνο στην περιοχή.

Οι ΓΧΣ ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν τα νέα κριτήρια ανάπτυξης του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας¹⁸ για

15 Field Exchange. Emergency Nutrition Network. Scaling up the treatment of acute childhood malnutrition in Niger. Τεύχος 28, Ιούλιος 2006

16 Field Exchange. Emergency Nutrition Network. Management of moderate acute malnutrition with RUTF in Niger. Τεύχος 31, Σεπτέμβριος 2007.

17 A Retrospective Study of Emergency Supplementary Feeding Programmes. Dr. Carlos Navarro-Colarado. Ιούνιος 2007. ENN & SC UK. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://www.enonline.net/research/>

18 Για λεπτομέρειες για τα νέα κριτήρια επισκεφθείτε την ιστοσελίδα: <http://www.who.int/childgrowth/en/>

να καθορίσουν τα κριτήρια εισαγωγής, τα οποία είναι πιο «ανοιχτά» (ορισμένα παιδιά τα οποία με βάση τις προηγούμενες σταθερές θεωρούνταν μετρίως υποσιτισμένα τώρα κατατάσσονται στα σοβαρά υποσιτισμένα) κι επομένως περιλαμβάνουν περισσότερα παιδιά που κινδυνεύει σοβαρά η ζωή τους. Με βάση τα νέα κριτήρια, τα παιδιά που υποφέρουν από σοβαρό υποσιτισμό οξείας μορφής δέχονται θεραπεία με θεραπευτικά RUF σε εξωτερικά ιατρεία επισιτιστικών κέντρων. Στην περίπτωση σοβαρών ασθενειών που σχετίζονται με τον υποσιτισμό, εισάγονται για νοσηλεία.

Το δεύτερο συστατικό της νέας προσέγγισης των ΓΧΣ περιλαμβάνει τη διανομή συμπληρωματικών RUF, τα οποία δεν αντικαθιστούν τα κανονικά γεύματα αλλά συμπληρώνουν τις βασικές ελλείψεις της καθημερινής διατροφής καλύπτοντας τις καθημερινές ανάγκες θρεπτικών συστατικών για ένα παιδί. Το 2007, οι ΓΧΣ διένειμαν συμπληρωματικά RUF σε όλα τα 62.000 παιδιά από 6 μηνών έως τριών ετών σε μια περιφέρεια του Μαραντί κατά τη διάρκεια της εποχικής περιόδου του λιμού.

ΑΥΞΑΝΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΦΑΛΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ RUF

Για να πραγματοποιηθούν οι σημερινές συστάσεις των Ηνωμένων Εθνών για την αντιμετώπιση του σοβαρού υποσιτισμού οξείας μορφής με RUF, χρειάζονται 258.000 τόνοι προϊόντος.¹⁹ Η δυνατότητα παραγωγής για το 2007 υπολογίζεται σε λιγότερους από 19.000 τόνους και οι παραγγελίες να φτάσουν μόνο τις 8.500 τόνους. Επομένως, για τη χρονιά αυτή, μόνο για το 3% των σοβαρά υποσιτισμένων παιδιών υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης σε θεραπεία. Αυτό το τεράστιο κενό στην παραγωγή δε λαμβάνει υπ' όψιν καν τις απαιτήσεις μιας ενδεχόμενης διεύρυνσης της χορήγησης των RUF στα μέτρια υποσιτισμένα παιδιά ή ως συμπλήρωμα διατροφής σε πληθυσμούς ευπαθών παιδιών.

Επί του παρόντος, η αγορά κυριαρχείται από ένα μόνο προϊόν με βάση το γάλα και τα φυστίκια, με λίγες άλλες επιλογές διαθέσιμες. Οι ΓΧΣ έχουν ζητήσει από τη Nutriset, την εταιρία που έχει την πατέντα, να προσφέρει προνομιακούς όρους άδειας σε άλλους παραγωγούς.

Με τη σημερινή τιμή στα 3€ το κιλό, το συνολικό κόστος παραγωγής θα ανερχόταν σε 750.000.000€ για τη θεραπεία των 20 εκατομμυρίων παιδιών που ο ΠΟΥ εκτιμά ότι παρουσιάζουν σοβαρό υποσιτισμό οξείας μορφής. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι οι πρώτες ύλες αντιστοιχούν τουλάχιστον στο 50% της τοπικής παραγωγής του προϊόντος και ότι το σημαντικότερο κόστος είναι το γάλα σε σκόνη, το μελλοντικό κόστος αναμένεται να είναι υψηλότερο.

Η τιμή της σκόνης γάλακτος αυξήθηκε δραματικά το 2006, ανεβαίνοντας από τα 2.000 € στα 4.000 € ανά μετρικό τόνο. Σήμερα υπάρχει παγκοσμίως έλλειψη γάλακτος. Τον Ιούνιο του 2007, το μέσο κόστος περιθάλψης ενός παιδιού με θεραπευτικά RUF ανερχόταν σε 34,2€. Τον Ιανουάριο του 2008, αναμένεται ότι το κόστος αυτό θα ανέλθει στα 38,7€. Συνεχίζει, όμως, να είναι φθινό το κόστος για να σωθεί η ζωή ενός παιδιού.

Για να καλυφθούν οι ανάγκες των υποσιτισμένων παιδιών στις μεγάλες εστίες του υποσιτισμού, υπάρχει η ανάγκη όχι μόνο μιας μαζικής κλιμάκωσης της παραγωγής των ήδη υπαρχόντων προϊόντων αλλά και μιας πειραματικής έρευνας σε επιχειρησιακό επίπεδο για την ανάπτυξη πρόσθετων ποικιλιών και τύπων RUF.

Υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αυξηθούν οι επιλογές και η ποικιλία στην παροχή υψηλής ποιότητας διατροφικών προϊόντων και να προσαρμοστεί η χρήση τους σε μια πληθώρα κλινικών περιπτώσεων, από τη θεραπεία των πιο σοβαρών μορφών υποσιτισμού μέχρι τη συμπλήρωση της διατροφής των ευάλωτων παιδικών πληθυσμών, που η διατροφή τους είναι ιδιαίτερα περιορισμένη και ελλιπής.

2. «Το πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης της Προγραμματικής Περιόδου 2007 – 2013 και ο ρόλος της Ελληνίδας αγρότισσας»

Παναγιώτης Καραδήμας, Προϊστάμενος Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης Ε.Π.Κ.Π. LEADER+, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Κυρίες και κύριοι,

Καλημέρα σας,

Είμαι ιδιαίτερα ικανοποιημένος, διότι μου δίνεται η δυνατότητα να αναφερθώ στη γυναικεία παρουσία στην ύπαιθρο θέμα ιδιαίτερα σημαντικό και ευαίσθητο, καθώς και στη σημασία που δίνει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων στο ρόλο της Ελληνίδας Αγρότισσας.

Ο παραγωγικός εκσυγχρονισμός και η κοινωνική ανασύνθεση του αγροτικού τομέα των χωρών της Ευρώπης, μεταξύ των άλλων σημαντικών μετασχηματισμών, προκάλεσαν και αλλαγές στους οικονομικούς και κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων μέσα και έξω από την αγροτική εργασία, την κοινωνία και την οικογένεια.

¹⁹ Εκτίμηση των ΓΧΣ βασισμένη στην ποσότητα RUF που απαιτούνται για τη θεραπεία όλων των περιστατικών Σοβαρού Υποσιτισμού Οξείας Μορφής (258.000 τόνοι για 20 εκατομμύρια παιδιά με μέσο όρο κατανάλωσης τα 12,9 κιλά ανά παιδί).

Σε ότι αφορά τις γυναίκες παρατηρείται ότι δίπλα στις ανισότητες σε σχέση με την γεωργική εκπαίδευση, αναπτύσσονται και άλλες που αφορούν τη θέση της στο πλαίσιο της αγροτικής οικογένειας και της εργασίας. Οι γυναίκες για παράδειγμα, που αναλαμβάνουν διαχειριστικό ρόλο στην αγροτική επιχείρηση πέρα από τις δυσκολίες που συναντούν από την έλλειψη τίτλων ιδιοκτησίας, διαπιστώνεται ότι χάνουν την ανεξαρτησία τους και αυξάνουν τον εργασιακό τους μόχθο, καθώς είναι συχνά αναγκασμένες να εργασθούν με σκοπό να στηρίξουν οικονομικά το σπίτι ή την εκμετάλλευσή. Πρόσθετες ανισότητες εμφανίζονται και σε σχέση με την συμμετοχή των γυναικών στην τοπική αυτοδιοίκηση καθώς τους δίνονται υπευθυνότητες, για παράδειγμα, στους τομείς των “κοινωνικών υπηρεσιών” και όχι σε όργανα που ασχολούνται με την λήψη σημαντικών αποφάσεων.

Η ισότητα όμως, ανδρών και γυναικών, αποτελεί βασική αρχή για τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπογραμμίζεται στη συνθήκη του Άμστερνταμ, συγχρόνως δε αποτυπώνεται και στις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διέπουν και τα προγράμματα της προγραμματικής περιόδου 2000-2006 (της περιόδου που διανύουμε), αλλά και αυτά της επόμενης προγραμματικής περιόδου 2007 – 2013, που έχει ήδη αρχίσει.

Η ένταξη της δηλαδή σε όλες τις πολιτικές δεν αποτελεί πλέον μόνο επιλογή του Κ-Μ, αλλά και υποχρέωσή του.

Η στρατηγική αυτή συνεχίζεται και σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Αγροτική Ανάπτυξη 2007 – 2013 (δηλαδή κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο) μία από τις δράσεις κλειδί για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και την ενθάρρυνση της διαφοροποίησης είναι η ενθάρρυνση εισόδου γυναικών στην αγορά εργασίας με πρωτοβουλίες οι οποίες μπορεί να περιλάβουν την ανάπτυξη υποδομών φροντίδας παιδιού σε συνδυασμό με πρωτοβουλίες ενθάρρυνσης δημιουργίας μικρών επιχειρήσεων που έχουν σχέση με αγροτικές δραστηριότητες.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Οι γυναίκες της υπαίθρου στην Ελλάδα αποτελούν το ήμισυ περίπου του αγροτικού πληθυσμού και είναι ένα σημαντικό δυναμικό που συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαπιστώνεται ότι ενώ οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών στο σύνολο της χώρας (51,3% γυναίκες και 48,7% άνδρες το 1998), στις αγροτικές περιοχές ο αριθμός των ανδρών εξισορροπεί αυτόν των γυναικών. Αυτή η τάση φαίνεται να στηρίζει τις ενδείξεις ότι υπάρχει σημαντικό έλλειμμα γυναικών στις ορεινές όπως και στις γεωργικά ανεπτυγμένες περιοχές, όπου οι γυναίκες τις εγκαταλείπουν για την εξεύρεση καλύτερης, “καθαρότερης” και υψηλότερου προφίλ απασχόληση.

Παρόλα αυτά, πρέπει να θεωρηθεί ως ενθαρρυντικό το γεγονός ότι ο ρυθμός εξόδου των γυναικών από την υπαίθρο όπως και των ανδρών φαίνεται να μειώνεται σημαντικά. Αυτή η τάση μπορεί να αποδοθεί κατά πρώτον στο γεγονός ότι οι αστικές περιοχές εμφανίζουν σημαντική αύξηση της ανεργίας, ενώ την ίδια στιγμή επεκτείνονται οι πολιτικές και τα μέτρα για την εγκατάσταση και την στήριξη των νέων αγροτών (ανδρών και γυναικών) στις αγροτικές περιοχές.

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα κατά τα έτη 1997 – 2004 μειώνεται σε σημαντικό ποσοστό αλλά διαπιστώνεται ότι αυξάνεται σημαντικά το ποσοστό απασχόλησης στις ηλικίες 26–44 ετών και μειώνεται το ποσοστό στις ηλικίες από 65 ετών και άνω (πηγή ΕΣΥΕ).

Το ποσοστό των ανδρών απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα στις αγροτικές περιοχές της χώρας φθάνει το 51% του συνόλου, ενώ αντίστοιχα το ποσοστό των γυναικών ξεπερνά το 66%.

Πρέπει να επισημανθεί ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σημαντική πρόοδος στην βελτίωση και ανάδειξη του ρόλου της γυναίκας της υπαίθρου στην κοινωνική και οικονομική ζωή και η συμμετοχή των γυναικών στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό παρουσιάζει συνεχή αύξηση (από 27,1% το 1981, σε 35,7 % το 1991).

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων αποδέχεται και αντιμετωπίζει την αγρότισσα όχι σαν απλή βοηθό του αγρότη, αλλά ως συνεργάτη, συνεταιίρο και ως ανεξάρτητη επαγγελματία.

Για το λόγο αυτό μέσα από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα που υλοποιεί στο πλαίσιο της 3^{ης} Προγραμματικής περιόδου στοχεύει και στη στήριξη της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας μέσα από την ενίσχυση ποικίλων δράσεων, με σημαντική χρηματοδοτική βαρύτητα.

Α. Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη- Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 - 2006» (Ε.Π ΑΑ-ΑΥ) και με δεδομένο ότι οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε όλα τα ιδιαιτέρως μέτρα και δράσεις του προγράμματος, υιοθετήθηκαν πρακτικές βαθμολογικής πριμοδότησης των υποψήφιων γυναικών – επενδυτών.

Παράλληλα στα Μέτρα που αφορούν την ενίσχυση επιχειρηματικών δράσεων (αγροτουρισμός, μικρές επιχειρήσεις αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας, επενδύσεις σχετικές με τη σύγχρονη τεχνολογία) στις αναμενόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση, αξιολογούμε ευνοϊκότερα (δίνοντας υψηλότερη βαθμολογία) τις

δημιουργούμενες θέσεις εργασίας γυναικών.

Η βαθμολογική πρωμοδότηση κυμαίνεται από 1 έως 5 βαθμούς. Η εφαρμογή αυτής της πρακτικής είχε σημαντική επιτυχία όπως αποδεικνύεται από τη συμμετοχή των υποψηφίων γυναικών επενδυτριών στα αναφερόμενα μέτρα.

Ειδικότερα:

- Στο Μέτρο 1.1 το ποσοστό των εγκεκριμένων σχεδίων γυναικών ξεπερνά το 24%.
- Στο Μέτρο 2.2 το ποσοστό των εγκεκριμένων σχεδίων γυναικών φθάνει το 12 %, όταν το μέτρο θεωρείται ότι αφορά μόνο άνδρες (δασεργάτες).
- Στο Μέτρο 3.1 το ποσοστό των εγκεκριμένων γυναικών φθάνει το 31%.

Στα Μέτρα του Άξονα 7 (τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – ΟΠΑΑΧ) το ποσοστό στο σύνολο της χώρας φθάνει το 26%, ενώ σε απομακρυσμένες περιοχές φθάνει και το 37%.

Ειδικότερα διαπιστώνεται το ενδιαφέρον των γυναικών – επενδυτριών στα Μέτρα 7.6 και 7.9 με τα ποσοστά να φθάνουν το 37%.

Β. Είναι γεγονός ότι στο σύνολο των χρηματοδοτικών μέσων που τέθηκαν σε εφαρμογή από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών στις αγροτικές περιοχές, η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER αξίζει ειδικής μνείας.

Ήδη το LEADER I και το LEADER II παρείχε στις γυναίκες της υπαίθρου τη δυνατότητα εναλλακτικών μορφών απασχόλησης αλλά και εισοδήματος, ενισχύοντας παράλληλα την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Αυτή η επιδίωξη έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί στις αγροτικές περιοχές εφαρμογής του προγράμματος οι συνθήκες ζωής σε πολλές περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα επιβαρυνμένες. Αυτό έχει σοβαρές αρνητικές συνέπειες στις γυναίκες που ζουν σε αυτές τις περιοχές καθώς συχνά βιώνουν μαζί με τις δυσκολίες της ζωής και τις διακρίσεις σε βάρος του γυναικείου φύλου τους.

Οι γυναίκες διαδραματίζουν εκ των πραγμάτων ένα μείζονα ρόλο στο LEADER, συγκεκριμένα:

- Από δημογραφική άποψη, βρίσκονται συχνά σαφώς σε πλεονεκτική θέση στις περιοχές που ευνοούνται για την Πρωτοβουλία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην Ελλάδα και γενικότερα στη Νότια Ευρώπη, όπου η απεργία της υπαίθρου και η μετανάστευση των ανδρών ήταν και σε ορισμένες περιπτώσεις παραμένουν ακόμα, σημαντικές.
- Λόγω υποχρέωσης ή επιθυμίας να δημιουργήσουν τη δική τους πηγή εισοδήματος οι γυναίκες απασχολούνται με νέες δραστηριότητες οι οποίες συχνά είναι φορείς καινοτομίας.
- Είναι ουσιαστικοί φορείς στον τομέα αγροτικού τουρισμού, στον οποίο παρέχεται πολύ σημαντική στήριξη από το LEADER. Είναι γνωστό ότι ο αγροτικός τουρισμός ο οποίος υποκινείται από την επιθυμία να ανοίξει η υπαίθρος ένα παράθυρο στον κόσμο και την αναζήτηση ενός συμπληρωματικού εισοδήματος, στηρίζεται πολύ συχνά στις γυναίκες.
- Τα μέτρα του LEADER που αφορούν τις «μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας» αφορούν πολλές αγρότισσες, συζύγους ή κόρες γεωργών, γυναίκες με πολλαπλές δραστηριότητες, ακόμα και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.
- Οι επενδύσεις που συνδέονται με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών μπορούν να παρέχουν νέες προοπτικές απασχόλησης κυρίως για γυναίκες.

Στο πλαίσιο σχεδιασμού και προγραμματισμού του LEADER +, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και εθνικό επίπεδο, η ένταξη της διάστασης του φύλλου και η αναγνώριση του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι γυναίκες στην ανάπτυξη της υπαίθρου αποτελεί στόχο προτεραιότητας στο πλαίσιο εφαρμογής των τοπικών προγραμμάτων.

Επιπλέον, στο πρόγραμμα και κατά την αξιολόγηση και ένταξη των επενδύσεων υιοθετήθηκαν οι παρακάτω πρακτικές βαθμολογικής πρωμοδότησης των υποψηφίων γυναικών – επενδυτών:

- Στα Μέτρα που αφορούν την ενίσχυση επιχειρηματικών δράσεων (αγροτουρισμός, μικρές επιχειρήσεις αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας, επενδύσεις σχετικές με τη σύγχρονη τεχνολογία) στο Φάκελο Υποψηφιοτήτων Δυνητικών Επενδυτών στις Αναμενόμενες Επιπτώσεις στην Απασχόληση, ζήτημα και αξιολογούμε τις αναμενόμενες δημιουργούμενες θέσεις εργασίας γυναικών.
- Επίσης, για τα ίδια Μέτρα, στα κριτήρια αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων προβλέπουμε επιπρόσθετη βαθμολογία εάν ο υποψήφιος επενδυτής είναι γυναίκα, για εταιρείες, συνεταιρισμούς, συλλόγους δίδεται μέγιστη βαθμολογία όταν το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο μετοχικό - εταιρικό κεφάλαιο είναι μεγαλύτερο ή ίσο του 75% και η διοίκηση ασκείται από γυναίκα, για λοιπούς φορείς, π.χ. ΟΤΑ. επιχειρήσεις ΟΤΑ μπορεί να τεθεί η μέση βαθμολογία.

Το LEADER + στοχεύει να εντάξει συνολικά περισσότερες από 1.700 επενδύσεις, ενώ προσδοκά η γυναικεία επιχειρηματικότητα να επωφεληθεί από τις ενισχύσεις του προγράμματος σε ποσοστό περίπου 40 % .

Γ. Ακόμη ανάλογες ευκαιρίες εμφανίζονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αλιεία 2000 – 2006» όπως

στη μεταποίηση και εμπορία αλιευτικών προϊόντων και στις υδατοκαλλιέργειες, καθώς και στο «**Εγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α)**» όπως στις δράσεις της Πρώρης Συνταξιοδότησης και της Εξισωτικής Αποζημίωσης στους κατοίκους μειονεκτικών και απομονωμένων περιοχών.

4^η ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2007 - 2013

Η νέα πολιτική αγροτικής ανάπτυξης για την ΕΕ, όπως περιγράφεται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου, χαρακτηρίζεται από «συνέχεια και μεταβολή»: η πολιτική αυτή εξακολουθεί να προβλέπει ένα κατάλογο μέτρων από τα οποία τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν και για τα οποία θα λαμβάνουν χρηματοδοτική στήριξη από την Κοινότητα στο πλαίσιο ολοκληρωμένων προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο της νέας πολιτικής αλλάζει ο τρόπος ανάπτυξης των εν λόγω προγραμμάτων με την προώθηση του στρατηγικού περιεχομένου και της βιώσιμης ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών.

Για το σκοπό αυτό, η μελλοντική πολιτική αγροτικής ανάπτυξης επικεντρώνεται σε τρεις κύριους πολιτικούς στόχους:

- * βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας,
- * στήριξη της διαχείρισης της γης και βελτίωση του περιβάλλοντος και
- * βελτίωση της ποιότητας ζωής και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Στο πλαίσιο των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης, κάθε κύριος στόχος θα αντιστοιχεί σε έναν θεματικό άξονα. Οι τρεις θεματικοί άξονες θα συμπληρώνονται από ένα «μεθοδολογικό» άξονα που αφορά την προσέγγιση LEADER (άξονας LEADER). **Για να εξασφαλιστεί μια ισορροπημένη στρατηγική, θα απαιτηθεί μία ελάχιστη χρηματοδότηση για κάθε άξονα (10 % για τον άξονα 1, 25 % για τον άξονα 2, 10 % για τον άξονα 3 και 5 % για τον άξονα Leader + 2,5 % στα νέα κράτη μέλη).**

Μία σειρά προκαθορισμένων μέτρων αγροτικής ανάπτυξης θα αποτελέσουν τα στοιχεία κάθε θεματικού άξονα. Από τα μέτρα αυτά, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέξουν εκείνα που πιστεύουν ότι θα εξασφαλίσουν την υψηλότερη προστιθέμενη αξία λαμβάνοντας υπόψη τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με την προσέγγιση αυτή καθίσταται δυνατή η επικέντρωση της κοινοτικής συγχρηματοδότησης για την αγροτική ανάπτυξη σε από κοινού συμφωνημένες κοινοτικές προτεραιότητες για τους τρεις άξονες πολιτικής, ενώ ταυτόχρονα αφήνεται επαρκές περιθώριο ευελιξίας στα κράτη μέλη και στις περιφέρειες, ώστε να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της τομεακής διάστασης (αναδιάρθρωση του γεωργικού τομέα) και της εδαφικής διάστασης (διαχείριση της γης και κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών).

Είναι γεγονός ότι κατά την περίοδο 1987 – 2000 ο αριθμός των γυναικών κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων αυξήθηκε σημαντικά (από 11% σε 25%). Η αύξηση αυτή αφορά κυρίως στις μικρότερες σε μέγεθος εκμεταλλεύσεις, δεδομένου ότι αυξανόμενου του μεγέθους μειώνεται το ποσοστό των γυναικών κατόχων .

Η παρατηρούμενη μεταβίβαση των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων στις γυναίκες, οφείλεται στην πολυαπασχόληση των ανδρών, στον τύπο της καλλιέργειας που κυριαρχεί στην περιοχή, στο χαμηλό βαθμό εμπορευματοποίησης της γεωργίας και στην έλλειψη ανδρών διαδόχων στην οικογενειακή εκμετάλλευση. Η μεταβίβαση της ιδιοκτησίας της εκμετάλλευσης στη σύζυγο μπορεί και πρέπει να θεωρηθεί ως μια στρατηγική επιβίωσης της οικογενειακής εκμετάλλευσης.

ΑΞΟΝΑΣ 1: Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του γεωργικού και δασοκομικού τομέα.

α. Μέτρα που αποσκοπούν στην προαγωγή της γνώσης και στη βελτίωση του ανθρώπινου δυναμικού.

Με εγκατάσταση νέων γεωργών, πρόωρη συνταξιοδότηση, επαγγελματική κατάρτιση και παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών.

(– Για τους νέους αγρότες: Μόλις το 8% των διαχειριστών γεωργικών εκμεταλλεύσεων στην Ε.Ε. είναι κάτω των 35 ετών, ενώ το 52% είναι άνω των 55 ετών. Τα υψηλότερα ποσοστά νέων αγροτών καταγράφονται στην Πολωνία με 15,4% επί του συνολικού αγροτικού πληθυσμού, στην Αυστρία με 11,8%, στη Γαλλία με 11,5%, στην Ελλάδα με 10,5% και στη Φινλανδία με 9,7%. Τα χαμηλότερα στην Κύπρο, 4,2%, Σλοβακία, 4,1% και Πορτογαλία, 3,1%).

(– Υποχρεωτικό σύστημα παροχής γεωργικών συμβουλών στα Κράτη – Μέλη από 1– 1– 2007 με βάση τον Κανονισμό 1782/03).

β. Μέτρα που αποσκοπούν στην αναδιάρθρωση και ανάπτυξη του φυσικού δυναμικού και στην προαγωγή της καινοτομίας.

Εκσυγχρονισμός γεωργικών εκμεταλλεύσεων, νέα προϊόντα, ΠΣΕΑ.

↓
Σχέδια βελτίωσης

γ. Μέτρα που σκοπεύουν στη βελτίωση της ποιότητας της γεωργικής παραγωγής και των προϊόντων.

Συστήματα βελτίωσης της ποιότητας – καθιέρωση και υλοποίηση προτύπων – δράσεις ενημέρωσης και προώθησης.

ΑΞΟΝΑΣ 2: Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου.

α. Μέτρα που αποσκοπούν στην αειφορική χρήση της γεωργικής γης.

Ενισχύσεις σε γεωργούς ορεινών, μειονεκτικών περιοχών, περιοχών Natura 2000 – Γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις (νιτρορύπανση – κατασκευή αναβαθμίδων κ.α) – Ενισχύσεις για την καλή διαβίωση των ζώων.

β. Μέτρα που αποσκοπούν στην αειφορική χρήση της δασικής γης.

Δασώσεις- Δασοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις.

ΑΞΟΝΑΣ 3: Η ποιότητα ζωής στις αγροτικές περιοχές και η διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

α. Μέτρα για τη διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

Ενθάρρυνση τουριστικών δραστηριοτήτων (αγροτουρισμός), αγροβιοτεχνίας, δημιουργία και ανάπτυξη πολύ μικρών επιχειρήσεων.

β. Μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές.

Ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών – Διατήρηση και αναβάθμιση της αγροτικής κληρονομιάς.

ΑΞΟΝΑΣ 4: Δράσεις τύπου Leader

Μέτρα ανταγωνιστικότητας.

Τελειώνοντας θέλω να επισημάνω ότι:

είναι γενικά αποδεκτό και αυταπόδεικτο θα έλεγα, ότι η συγκράτηση του γυναικείου πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές αποτελεί το κλειδί για τη διατήρηση του πληθυσμού γενικότερα στην ύπαιθρο, καθώς βεβαίως και η ισότητα ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων συνδέεται άμεσα με τη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές, τη δημογραφική ενδυνάμωση της υπαίθρου και εν τέλει στην καλύτερη εκμετάλλευση των παραγωγικών πόρων.

Ευχαριστώ για την υπομονή σας.

3. «Βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού πρωτογενούς τομέα»

Στυλιανός Αλεξιάδης, Δρ Οικονομικών στο Τμήμα Αγροτικής Στατιστικής της Διεύθυνσης Αγροτικής Πολιτικής και Τεκμηρίωσης, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Στυλιανός Κοκκίδης, Υπάλληλος Διεύθυνσης Αγροτικής Πολιτικής και Τεκμηρίωσης, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Εισαγωγή

Ο αγροτικός τομέας ανέκαθεν αποτελούσε ένα δομικό χαρακτηριστικό της ελληνικής κοινωνίας καθώς και ένα συστατικό παράγοντα της ελληνικής οικονομίας και ανάπτυξης, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, η ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) το 1981 επηρέασε καταλυτικά την μετέπειτα εξέλιξη της ελληνικής γεωργίας. Σήμερα πλέον, η γεωργία διέπεται πλήρως από τους κανόνες της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), οι οποίοι μορφοποιούν και ελέγχουν όλο το πλαίσιο λειτουργίας και δραστηριότητας του αγροτικού τομέα.

Η Συμμετοχή του Αγροτικού Τομέα στην Οικονομία: Εξελίξεις και Προοπτικές

Αναφορικά με την συνεισφορά του αγροτικού τομέα στην οικονομία εκφραζόμενη σε όρους συμμετοχής στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π.) και με την απασχόληση στη γεωργία, τόσο σε ελληνική όσο και σε ευρωπαϊκή κλίμακα, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τα ακόλουθα.

Παρακολουθώντας την ποσοστιαία συμμετοχή του γεωργικού προϊόντος στην δημιουργία του Α.Ε.Π. της χώρας κατά την τελευταία δεκαετία, διαπιστώνουμε ότι παρουσιάζει μια συνεχή πτωτική τάση. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το 1995 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν σχεδόν 10% του συνολικού Α.Ε.Π. της χώρας, το 2004 μειώθηκε σε 4,3%, ενώ σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., το 2006 ανέρχεται σε 3,3%. Ωστόσο σημειώνεται ότι σχετικά με το αναφερόμενο ποσοστό για το 2006 πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί, δεδομένου ότι μετά την τελευταία ανακοίνωση της Ε.Σ.Υ.Ε. (10/10/2007) τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών της Ελλάδος τελούν υπό αναθεώρηση²⁰. Στο πλαίσιο της Ε.Ε.-25 το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται στο 2% κατά μέσο όρο κατά την διάρκεια της παραπάνω περιόδου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι και στην Ε.Ε.-25 μια παρόμοια τάση για το ποσοστό συμμετοχής του αγροτικού τομέα στο Α.Ε.Π. είναι μεν εμφανής αλλά σε χαμηλότερη κλίμακα. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι το

²⁰ Τα αναθεωρημένα στοιχεία, σύμφωνα με την παραπάνω ανακοίνωση, θα είναι διαθέσιμα περί το τέλος Οκτωβρίου, κατόπιν εγκρίσεώς τους από την επιτροπή GNI.

εν λόγω ποσοστό στην Ε.Ε.-25 το 1995 ήταν 2,8%, το οποίο μειώθηκε σταδιακά σε 1,9% το 2005.

Ένα άλλο σημαντικό τμήμα της αξίας παραγωγής αποτελούν οι επιδοτήσεις. Για το 2005, σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT, **το ποσοστό των επιδοτήσεων στην παραπάνω αξία παραγωγής ανέρχεται σε 21,6%**, ενώ το αντίστοιχο στην Ε.Ε.-25 είναι κατά μέσο όρο 16,7%.

Ωστόσο, παρά την σημαντική συμβολή του αγροτικού τομέα στην ελληνική οικονομία, οι διαφορές μεταξύ Ελλάδος και Ε.Ε.-25 σύμφωνα με τα στοιχεία της EUROSTAT, **είναι εμφανείς. Συγκεκριμένα, το έτος 2005**, η Ελλάδα συνεισφέρει λιγότερο από 3% στο Α.Ε.Π. του αγροτικού τομέα της Ε.Ε.-25. Ένα ποσοστό χαμηλό συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γαλλία, με συνεισφορά πάνω από 19% ή άλλες μεσογειακές χώρες, όπως η Ιταλία και η Ισπανία, οι οποίες συνεισφέρουν 15% και 12,2%, αντίστοιχα.

Μια άλλη σημαντική όψη του αγροτικού τομέα αφορά την απασχόληση του συντελεστή εργασίας στα πλαίσια αυτού του τομέα. Έτσι, αναφορικά με την απασχόληση του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα, θα ήταν σκόπιμο να επισημάνουμε ότι αυτή αποτελεί το 12% της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα²¹. Σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε.-25, παρατηρούμε ότι το ποσοστό της Ελλάδος είναι σχεδόν διπλάσιο²².

Από μια αναλυτικότερη εξέταση της ηλικιακής διάρθρωσης της αγροτικής απασχόλησης στην Ελλάδα, διαπιστώνεται ότι κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια το ποσοστό στην ηλικιακή ομάδα άνω των 45 ετών είναι σχετικά υψηλό ενώ θα έπρεπε φυσιολογικά οι νεότερες ηλικίες, κάτω των 45 ετών, να εμφανίζονται στη ηλικιακή πυραμίδα με μεγαλύτερο ποσοστό.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του 2007, 57% του εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα είναι πάνω από 45 ετών, οι οποίοι βαθμιαία θα αποχωρήσουν από την ενεργό δράση, ενώ οι νεότερες ηλικίες καλύπτουν το υπόλοιπο 43%. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., ενώ κατά την διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας σημειώθηκε αύξηση στο σύνολο των απασχολούμενων στην οικονομία, η απασχόληση στον αγροτικό τομέα έπεσε περίπου στο μισό. Η κατάσταση αυτή μπορεί να αποδοθεί, σε μεγάλο βαθμό, στο γεγονός ότι ο αγροτικός τομέας της Ελλάδος δεν παρουσιάζεται πλέον ως ελκυστικός στις νεότερες γενεές.

Στα πλαίσια της παρούσας διημερίδας, θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούμε εκτενέστερα στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αγροτικής απασχόλησης κατά φύλο, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή και συνεισφορά της ελληνίδας αγρότισσας.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των απασχολούμενων γυναικών στον αγροτικό τομέα είναι η υψηλή συμμετοχή τους, σε ποσοστό περίπου ίδιο με αυτό του ανδρικού εργατικού δυναμικού στον αγροτικό τομέα (43% κατά μέσο όρο στην εικοσαετία 1987-2007). Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η συμμετοχή των γυναικών στους υπόλοιπους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας είναι σχετικά χαμηλότερη (34% για την περίοδο 1987-2007).

Κατά συνέπεια, δεν θα ήταν υπερβολή να ισχυρισθούμε ότι η ελληνίδα αγρότισσα συμβάλει σχεδόν ισότιμα στην ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας, σε αντίθεση με τους άλλους κλάδους, όπου η συμμετοχή της γυναικείας εργασίας παρουσιάζεται σχετικά υποβαθμισμένη (σε όρους 1-3).

Παρά ταύτα, η ηλικιακή διάρθρωση των ελληνίδων αγροτισσών παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά με την ηλικιακή διάρθρωση στη συνολική αγροτική απασχόληση που προαναφέρθηκε. Συγκεκριμένα, το ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών στον αγροτικό τομέα άνω των 45 ετών, ανέρχεται στο 62% όλων των απασχολούμενων γυναικών στον αγροτικό τομέα κατά την εικοσαετία 1987-2007. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η είσοδος νέων γυναικών στις αγροτικές δραστηριότητες είναι λιγότερο ελκυστική, συγκριτικά με τους νέους άρρενες αγρότες.

Στην συνέχεια θα εξετάσουμε ορισμένα βασικά δομικά χαρακτηριστικά του ελληνικού αγροτικού τομέα, ώστε να σκιαγραφηθεί μια, στο μέτρο του δυνατού, ολοκληρωμένη εικόνα της υφιστάμενης κατάστασης στην Ελλάδα καθώς και της σχετικής θέσης της στην Ε.Ε.-25.

Δομικά Χαρακτηριστικά του Αγροτικού Τομέα στην Ελλάδα

Σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι ο βαθμός εντατικής εκμετάλλευσης του ελληνικού αγροτικού τομέα είναι σχετικά περιορισμένος και χαρακτηρίζεται από μικρά και διασκορπισμένα αγροτεμάχια.

Ειδικότερα, σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT η **χρησιμοποιούμενη καλλιεργήσιμη γη**²³ στην Ελλάδα είναι μικρότερη ως ποσοστό επί της συνολικής έκτασης της χώρας, συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε.-25 και στις άλλες μεσογειακές χώρες. Το 2005, σχεδόν 30% της συνολικής έκτασης της Ελλάδας χρησιμοποιείται ως καλλιεργήσιμη γη έναντι 40% στην Ε.Ε.-25, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στις μεσογειακές χώρες είναι σχεδόν διπλάσιο από αυτό της Ελλάδος.

21 Το 1981, έτος ένατη της Ελλάδος στην τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), το ποσοστό της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα ήταν 24% του συνολικού εργατικού δυναμικού.

22 Το ποσοστό απασχόλησης στον αγροτικό τομέα υπερβαίνει το 10% του συνολικού εργατικού δυναμικού σε νεοεισερχόμενες χώρες στην Ε.Ε., όπως η Λετονία, Λιθουανία, και Πολωνία.

23 Στην καλλιεργήσιμη γη δεν περιλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Η παραπάνω απόκλιση είναι δυνατόν να αποδοθεί στις επικρατούσες γεωγραφικές και μορφολογικές συνθήκες στη Ελλάδα, όπως για παράδειγμα η κάλυψη της χώρας από σημαντικές εκτάσεις ορεινών όγκων. Εξετάζοντας, ωστόσο διαχρονικά την εξέλιξη του ποσοστού καλλιεργήσιμης γης επί της συνολικής έκτασης της Ελλάδος, προκύπτει ότι κατά την διάρκεια της περιόδου 1990-2005 η χρησιμοποιούμενη καλλιεργήσιμη γη δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες μεταβολές.

Η Ελληνική γεωργική γη καλλιεργείται, κατά κύριο λόγο, με αροτραίες καλλιέργειες, οι οποίες σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. για το έτος 2006 αφορούν στο 55% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης. Μικρότερο ποσοστό της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης αφορά στις δενδρώδεις καλλιέργειες (27%) ενώ 3% αφορά εκτάσεις καλυμμένες με αμπέλια.

Η παραπάνω χρησιμοποιούμενη γεωργική γη αποτελείται, κατά μεγάλο ποσοστό, από εκμεταλλεύσεις μικρού μεγέθους²⁴. Πραγματικά, το 2005 ποσοστό 78% των εκμεταλλεύσεων στην Ελλάδα αφορά εκτάσεις με λιγότερα από 5 εκτάρια, έναντι 76% το 1990. Ένα ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό συγκριτικά με τον μέσο όρο στην Ε.Ε.-25, όπου το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 45%. Σε χώρες όπως η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία τα αντίστοιχα ποσοστά είναι ακόμη μικρότερα (2%, 17% και 19%, αντίστοιχα). Ακόμα και οι μεσογειακές χώρες, όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Πορτογαλία τα αντίστοιχα ποσοστά εμφανίζονται μικρότερα σε σχέση με την Ελλάδα (68%, 49% και 65%, αντίστοιχα).

Γενικά παρατηρούμε ότι το ποσοστό των εκμεταλλεύσεων με έκταση μικρότερη από 5 εκτάρια στις μεσογειακές χώρες είναι υψηλό σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε.-25. Αυτό οφείλεται, ίσως, σε παράγοντες που σχετίζονται άμεσα με την ιστορία, την κουλτούρα και την νοοτροπία στις εν λόγω χώρες.

Επίσης, θα ήταν σκόπιμο να στρέψουμε την προσοχή μας σε ένα ακόμα δομικό χαρακτηριστικό του ελληνικού αγροτικού τομέα, την αναλογία μεταξύ της φυτικής και ζωικής παραγωγής. Η αναλογία αυτή για τον ελληνικό αγροτικό τομέα είναι, επί σειρά ετών, 70:30, ενώ στην Ευρώπη η αντίστοιχη αναλογία είναι σχεδόν 50:50.

Αναφορικά με την αξιοποίηση του συντελεστή εργασίας στην αγροτική παραγωγή παρατηρείται μια διαχρονική αύξηση του ποσοστού της μισθωτής εργασίας στο σύνολο του εργατικού δυναμικού της ελληνικής γεωργίας. Σημαντική συνεισφορά σε αυτήν την εξέλιξη αποτελεί η εισροή μεταναστών, οι οποίοι απασχολούνται, κατά κύριο λόγο, στον πρωτογενή τομέα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εξέλιξη αυτή αντικατοπτρίζει μια στροφή της ελληνικής γεωργίας σε μια επιχειρηματική κατεύθυνση, σε σχέση με το παρελθόν, όπου η παραγωγή του πρωτογενούς τομέα πραγματοποιούνταν σε οικογενειακό πλαίσιο.

Εξετάζοντας τα σχετικά στοιχεία της EUROSTAT βλέπουμε ότι η συνεισφορά της μισθωτής εργασίας στην συνολική γεωργική απασχόληση της Ελλάδος αυξάνει με ρυθμό περίπου 3% ετησίως²⁵.

Κατά συνέπεια θα μπορούσαμε να ισχυρισθούμε ότι ο ρυθμός αυτός είναι σχετικά υψηλός και εκφράζει τη μελλοντική τάση της ελληνικής γεωργίας προς την διαμόρφωση του επιχειρηματικού χαρακτήρα του ελληνικού αγροτικού τομέα.

Κλείνοντας αυτή την ενότητα είναι σκόπιμο να εξετάσουμε την συμβολή του αγροτικού τομέα στην διαμόρφωση των εμπορικών συναλλαγών της Ελλάδας. Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα αγροτικά προϊόντα αποτελούν ένα σημαντικό στοιχείο του ελληνικού εμπορικού ισοζυγίου. Χαρακτηριστικά, από τα σχετικά στατιστικά της Ε.Σ.Υ.Ε. προκύπτει ότι το 2006 οι εξαγωγές αγροτικών προϊόντων απετέλεσαν το 23% περίπου των συνολικών εξαγωγών της χώρας μας, ενώ αντίστοιχα οι εισαγωγές σε αγροτικά προϊόντα ήταν το 12% των συνολικών μας εισαγωγών. Κύριες κατηγορίες προϊόντων στις εξαγωγές είναι τα φρούτα και λαχανικά καθώς και το ελαιόλαδο. Στην πλευρά των εισαγωγών οι κύριες κατηγορίες προϊόντων είναι τα κρέατα και τα γαλακτοκομικά προϊόντα.

Εισροές

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2005, το ποσοστό της ενδιάμεσης ανάλωσης, όπως φάρμακα, λιπάσματα, ζωοτροφές, ενέργεια, κλπ, στον γεωργικό κλάδο είναι 39,4% στο σύνολο της ακαθάριστης αξίας παραγωγής (στην οποία δεν συμπεριλαμβάνονται οι φόροι και οι επιδοτήσεις) ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε.-25 είναι 57,8%. Στις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Γερμανία τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 65%, 63% και 66% ενώ σε Μεσογειακές χώρες, όπως Ιταλία και η Ισπανία, ανέρχεται σε 42%.

Το ποσοστό της Ελλάδος προσεγγίζει το αντίστοιχο ποσοστό των μεσογειακών χωρών, γεγονός, το οποίο σε συνδυασμό με όσα αναφέρθηκαν σχετικά με την προαναφερθείσα διάρθρωση των εκμεταλλεύσεων, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι έχει διαμορφωθεί ένας μεσογειακός χαρακτήρας – μη εντατικός – της αγροτικής ανάπτυξης, ο οποίος διαφοροποιείται σε σημαντικό βαθμό από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

24 Ο συνολικός αριθμός των εκμεταλλεύσεων το 2005, σύμφωνα με στοιχεία της EUROSTAT, ανέρχεται σε 833.590, έναντι 850.130 το 1990. Με άλλα λόγια, σε περίοδο 15 ετών σημειώθηκε μείωση κατά 2%.

25 Τα στοιχεία καλύπτουν την περίοδο 1989-2006.

Η πιο σημαντική αναλώσιμη εισροή στην Ελλάδα είναι οι ζωοτροφές, η οποία καλύπτει περίπου 34% του συνόλου των εισροών. Το ποσοστό αυτό δεν αποκλίνει σημαντικά από το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε.-25, το οποίο είναι 36%. Η δεύτερη κατά σειρά εισροή στην ελληνική αγροτική παραγωγή είναι η κατανάλωση ενέργειας, η οποία καλύπτει περίπου το 18% των συνολικών εισροών. Στην Ε.Ε.-25 το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 12%, συγκριτικά χαμηλότερο έναντι του ελληνικού.

Επίλογος

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η οικονομική ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα είναι μια αναγκαιότητα η οποία πηγάζει από την υλοποίηση του στόχου, που είναι η διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού στην ύπαιθρο με την δημιουργία θέσεων εργασίας και ενός ευρέως φάσματος οικονομικών δραστηριοτήτων σε αγροτικές μειονεκτικές, ορεινές και νησιωτικές περιοχές. Παράλληλα, η ενίσχυση της εκπαίδευσης και η δημιουργία συνεχούς ροής γνώσης και πληροφορίας στους απασχολούμενους και ιδιαίτερα στους νέους αγρότες θα καταστήσει δυνατή την επίτευξη του παραπάνω στόχου.

ΕΝΟΤΗΤΑ III

1. «Η διάσταση του φύλου στα ζητήματα περιβάλλοντος και παραγωγής αγροτροφίμων – Ζητήματα αιχμής για την ενίσχυση των γυναικών της υπαίθρου»

Ισαβέλλα Γιδάρáκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Εισαγωγή

Ο φετινός εορτασμός για την παγκόσμια ημέρα της αγρότισσας είναι αφιερωμένος στο δικαίωμα στην τροφή. Είναι ένα δικαίωμα στο όνομα των 850 εκατομμυρίων υποσιτιζόμενων του πλανήτη σε ένα κόσμο όπου ο πλούτος είναι και γίνεται όλο και περισσότερο άνισα μοιρασμένος. Το δικαίωμα στην τροφή είναι ηθικό καθήκον της ανθρωπότητας αλλά και δικαίωμα για όλους. Επαρκής και καλής ποιότητας τροφή για όλους σημαίνει κλείσιμο της ψαλίδας της ανισότητας στο πιο ζωτικό ζήτημα της ανθρωπότητας, στο πιο σημαντικό ζήτημα για την ανθρώπινη υπόσταση.

Ο φετινός στόχος έχει τη σημειολογία του κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου μεγάλες μερίδες του πληθυσμού τους πλήττονται από τα προβλήματα της φτώχειας και του υποσιτισμού, τα οποία σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στην κακή διαχείριση των πόρων. Στα κείμενα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας ανακαλύπτει κανείς το ρόλο που ο διεθνής Οργανισμός εμπιστεύεται στα αγροτικά νοικοκυριά και ειδικότερα στις γυναίκες αυτών των περιοχών για τη χρηστή διαχείριση των πόρων, ειδικότερα της γης και του νερού ως απαραίτητων συνιστωσών για την εξασφάλιση της επαρκούς και καλής ποιότητας τροφής για τους πληθυσμούς αυτούς.

Οι αγρότες είναι οι άμεσοι και καθημερινοί χρήστες της γης και του νερού, των δύο σημαντικότερων φυσικών πόρων και ο εξοπλισμός τους με νέες τεχνολογίες και πληροφόρηση και με οικονομική βοήθεια μπορεί να αυξήσει την παραγωγή και να διαφυλάξει τους πόρους. Αν οι γυναίκες μπορούσαν να έχουν την ίδια πρόσβαση στους πόρους και την ποιότητα των εισροών στις εκμεταλλεύσεις τους, όπως και οι άνδρες, σημειώνεται σε μια έκδοση του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας²⁶, η γεωργική παραγωγή θα μπορούσε να αυξηθεί περίπου κατά 22%. Ένα ποσοστό φανταστικό για την καλή διατροφή και τις λοιπές θετικές επιπτώσεις στην κοινωνική συνοχή του κόσμου, αν βέβαια κατορθωνόταν ο πλούτος που παράγεται από την εργασία να διανέμεται δίκαια και να μένει στα χέρια αυτών που τον παράγουν.

Η παγκόσμια ημέρα για το δικαίωμα στην τροφή έχει όμως πανανθρώπινη σημασία και το μήνυμά της έχει τη σημασία του και για εμάς που ζούμε στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, οι καταστροφές που προκαλούνται στο περιβάλλον είναι πρόβλημα εξίσου υπαρκτό και οξύ και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Μεταφράζοντας στο δικό μας χώρο το μήνυμα για την παραγωγή καλής ποιότητας τροφίμων σημαίνει την επικέντρωση σε τρεις άξονες ζητημάτων:

- α) στο περιβάλλον ως αξίας για τη ζωή και ως παραγωγικού πόρου που πρέπει να παραδοθεί στις επόμενες γενιές χωρίς υποβάθμιση της χρηστικής του αξίας.
- β) στην αγροτική παραγωγή η οποία πρέπει να ασκείται με τρόπους που σέβονται το περιβάλλον και ταυτόχρονα παράγουν προϊόντα που διασφαλίζουν την υγιεινή των παραγόμενων τροφίμων.
- γ) στο ρόλο των δρώντων υποκειμένων στη διαδικασία διαχείρισης του περιβάλλοντος και παραγωγής τροφίμων.

Στη σχέση του φύλου και ειδικότερα της γυναίκας ως δρώντος υποκειμένου στα ζητήματα της περιβαλλοντικής προστασίας και της παραγωγής ποιοτικών τροφίμων θα επικεντρωθούμε στη συνέχεια, επισημαίνοντας σημεία αιχμής που έχουν σχέση με την ενίσχυση του ρόλου της στους τομείς αυτούς.

Το περιβάλλον ως παραγωγικός γεωργικός χώρος και η διάσταση του φύλου στα ζητήματα της διαχείρισής του

Η πρόσφατη τραγωδία στην Πελοπόννησο μας έκανε να αντιληφθούμε όλοι με τον πιο οδυνηρό τρόπο πόσο ευάλωτοι είμαστε απέναντι στην υποβάθμιση που μπορεί να υποστεί η χρηστική αξία του περιβάλλοντος από φυσικές καταστροφές. Το παραγωγικό σύστημα μιας περιοχής είναι το αποτέλεσμα μακρόχρονων σχέσεων προσαρμογής των παραγωγών με τη γη που εκμεταλλεύονται. Οι σχέσεις είναι βαθιές, διαρκείς, παγιωμένες με τη συνήθεια και το χρόνο αλλά και σύνθετες εξαιτίας:

- Της λειτουργίας του παραγωγικού συστήματος ως συνδυασμού αλληλεξαρτώμενων και συμπληρωματικών λειτουργιών που εξασφαλίζουν την εσωτερική κυκλοφορία και τις ανταλλαγές της ύλης και ενέργειας (διαχείριση των καλλιεργειών, των ζώων, κλπ).
- Του συνδυασμού των παραγωγικών μέσων που ο παραγωγός χρησιμοποιεί για το συγκεκριμένο σύστημα που εφαρμόζει.
- Των οικονομικών σχέσεων με το εξωτερικό περιβάλλον (σχέσεις εμπορίας των προϊόντων, δεσμών με την αγορά κ.ο.κ) (Μαζουαγιέ και Ρουντάρ 2005).

Επί πλέον, η ευαισθησία κάποιων παραγωγικών συστημάτων απέναντι στις φυσικές καταστροφές είναι διαφορετική εξαιτίας του είδους των φυτικών ειδών που χρησιμοποιούν ή της εντατικότητας του παραγωγικού συστήματος. Παραγωγικά συστήματα που στηρίζονται σε πολυετείς καλλιέργειες είναι δυσκολότερο να ανακάμψουν από μια καταστροφή σε αντίθεση με συστήματα που χαρακτηρίζονται από ετήσιες καλλιέργειες. Σε κάθε περίπτωση, μια φυσική καταστροφή διαταράσσει την παραγωγική ισορροπία, πλήττει την παραγωγική φυσιολογία της περιοχής με συνέπειες που οδηγούν σε μια μακρόχρονη διαδικασία ανάκαμψης, η οποία ενδεχομένως οδηγεί σε ένα διαφορετικό παραγωγικό σύστημα. Επίσης, μικροπρόθεσμα πλήττει τη δυνατότητα επαρκούς παραγωγής τροφίμων και μακροπρόθεσμα και την κοινωνική φυσιολογία της περιοχής, κινητοποιώντας διαδικασίες φυγής μέρους του παραγωγικού δυναμικού, στην προσπάθεια να εξασφαλιστεί η αναπλήρωση του χαμένου εισοδήματος που προκαλεί η υποβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού της περιοχής. Όταν οι διαθέσιμοι τοπικοί πόροι πλήττονται τα νοικοκυριά αναγκάζονται να αναδιανείμουν την εργατική τους δύναμη στις διάφορες οικονομικές δραστηριότητες και η μετακίνηση εργατικής δύναμης από την περιοχή και μαζί και μελών της οικογένειας είναι σχεδόν αναπόφευκτη. Τέτοιες συνθήκες πλήττουν την κοινωνική συνοχή των τοπικών πληθυσμών. Ποια είναι όμως η ιδιαίτερη σχέση των φύλων με τη χρήση των παραγωγικών πόρων και την ποιότητα των τροφίμων;

Φύλο και διαχείριση του γεωργικού χώρου

Η γεωργική δραστηριότητα ως γνωστό επιβαρύνει σημαντικά το περιβάλλον, αν και δεν είναι παρά μόνο μια από τις πολλές δραστηριότητες των ανθρώπινων κοινωνιών που το επιβαρύνουν. Ειδικά το πρότυπο της γεωργίας που αναπτύχθηκε μεταπολεμικά στον αναπτυγμένο κόσμο, το οποίο στηρίζεται στην υψηλή χρήση αγροχημικών και στην κατανάλωση μη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (νερού, πετρελαίου, ηλεκτρικής ενέργειας κλπ) έχει σημαντικές συνέπειες στην ποιότητα των φυσικών πόρων που χρησιμοποιεί, στην αειφορία τους και στην ποιότητα των τροφίμων που παράγονται με αυτό το πρότυπο γεωργίας. Επιβαρυνόμενα με χημικά κατάλοιπα των χρησιμοποιούμενων εισροών κατά τη διαδικασία της παραγωγής, τα τρόφιμα επιφορτίζονται ακόμη με ποικίλα χημικά πρόσθετα καθώς η αλυσίδα του τροφίμου από το χωράφι ως το ράφι του σούπερ μάρκετ και τον καταναλωτή μακραίνει, με ενδιάμεσες επεμβάσεις από τη μεταποιητική βιομηχανία. Η κριτική στο πρότυπο της σύγχρονης γεωργίας έφερε στο προσκήνιο την έννοια της αειφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης, τη στροφή προς τη βιολογική γεωργία, την ανάδειξη θεμάτων πιστοποίησης της ποιότητας των παραγόμενων αγροτροφίμων, την επανεκτίμηση του παραδοσιακού τρόπου παραγωγής.

Με τη σύγχρονη αναθεώρηση της ΚΑΠ τα περιβαλλοντικά ζητήματα αποτελούν πλέον ένα από τους βασικούς άξονες της αγροτικής πολιτικής και ένα ολόκληρο κεφάλαιο της νέας πολιτικής συγκροτεί η λεγόμενη πολλαπλή συμμόρφωση, η οποία περιλαμβάνει τις υποχρεώσεις και δεσμεύσεις των αγροτών κατά την παραγωγική διαδικασία απέναντι στην προστασία του περιβάλλοντος

Σε σχέση με το φύλο, θεωρητικά ο ρόλος και των δύο φύλων στη αγροτική παραγωγή και συνεπώς των τροφίμων είναι αναμφισβήτητος. Μεταξύ των φύλων όμως ο αγρότης είναι ο κατά τη συντριπτική πλειονότητα ο αρχηγός της εκμετάλλευσης και εκείνος που παίρνει τις αποφάσεις για την παραγωγική διαδικασία. Εκείνος που παίρνει τις αποφάσεις έχει και τη μεγαλύτερη ευθύνη για τις μεθόδους που χρησιμοποιεί ή εκμετάλλευση και τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Οι άνδρες-γεωργοί είναι ενθουσιώδεις απέναντι στη μεγέθυνση, στην εκμηχάνιση των καλλιεργειών, στη χρήση εισροών (Fonte et al 1994). Αντίθετα, όπως δείχνουν οι έρευνες, οι γυναίκες ενθουσιάζονται λιγότερο από τη μαγεία των μεγεθών και του εκσυγχρονισμού της γεωργικής παραγωγής και είναι πιο επιρρεπείς σε μορφές γεωργίας φιλικές προς το περιβάλλον.

- Από επιστημονικές έρευνες υποστηρίζεται πράγματι ότι η γυναίκα είναι πιο πρόθυμη από ό,τι ο άνδρας να

ασχοληθεί με τη βιολογική γεωργία και το στοιχείο αυτό πρέπει να αποτελέσει ζήτημα προς αξιοποίηση από τους σχεδιαστές των πολιτικών για την προώθηση αυτής της μορφής γεωργίας, που κατεξοχήν είναι πιο συμβατή με τις αρχές της περιβαλλοντικής ισορροπίας.

- Ως ενεργό επίσης άτομο στη διαδικασία της αγροτικής ανάπτυξης η γυναίκα μπορεί να παράγει τρόφιμα με υψηλή προστιθέμενη αξία σε ποιότητα, με τη μεταποίηση αγροτικών προϊόντων, με την ενασχόλησή της με την παραγωγή προϊόντων γαστρονομίας με μεθόδους που αξιοποιούν την παραδοσιακή γνώση, με την παραγωγή τοπικών ή ιδιότυπων προϊόντων που ενσωματώνουν την τοπική ταυτότητα και δεξιοτεχνία.

- Ως το κύριο άτομο που φροντίζει για την προμήθεια των τροφίμων για τη διατροφή της οικογένειας έχει περισσότερους λόγους να είναι και είναι πιο ευαίσθητη απέναντι στη διασφάλιση της διατροφικής υγείας των μελών της οικογένειας, από ό,τι είναι ο άνδρας.

- Ως διαχειρίστρια των τροφίμων της οικογένειας έχει ένα σημαίνοντα ρόλο στη συντήρηση και την υγιεινή των τροφίμων, αλλά και τη φροντίδα για την ανανεωσιμότητα καταλοίπων του νοικοκυριού, συμβάλλοντας στην προστασία του περιβάλλοντος.

- Ως το μέλος εκ των γονιών με μεγαλύτερο κοινωνικοποιητικό ρόλο προς τα παιδιά, μέσα από την εικόνα της συμπεριφοράς της και το διαπαιδαγωγικό της λόγο, παίζει σπουδαίο ρόλο στην καλλιέργεια περιβαλλοντικών αξιών και νοοτροπιών, στάσεων και συμπεριφορών απέναντι στη χρήση των πόρων από τα άτομα της νεότερης γενιάς.

Η αναγνώριση της διάστασης του φύλου στη χρήση των φυσικών πόρων για την παραγωγή τροφίμων και στην ποιότητα των καταναλισκόμενων στην οικογένεια τροφίμων, την οικονομική ευημερία της οικογένειας και κατ'επέκταση την οικονομική και κοινωνική συνοχή των κοινωνιών είναι παγκοσμίως διαπιστωμένη. Από δεκαετίας και πλέον, στην Τέταρτη Διάσκεψη για τις Γυναίκες στο Πεκίνο το 1995, αναγνωρίστηκε η ανάγκη ενεργού συμμετοχής των γυναικών σε όλα τα επίπεδα στον τομέα λήψης αποφάσεων για το περιβάλλον και την ανάπτυξη. Αναγνωρίστηκε η ανάγκη ένταξης της διάστασης του φύλου σε όλες τις στρατηγικές για την αειφόρο ανάπτυξη ως ένα από τα καθοριστικά σημεία στα οποία απαιτείται άμεση δράση από τα κράτη, τη διεθνή κοινότητα και την κοινωνία των πολιτών. Στην επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τη θέση της γυναίκας στη διάρκεια της 41^{ης} Συνεδρίασης, το 1997, προτάθηκε η λήψη περαιτέρω μέτρων για την προώθηση της ενεργού συμμετοχής των γυναικών στην περιβαλλοντική διαχείριση σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένης της διάστασης του φύλου στις περιβαλλοντικές πολιτικές και τα περιβαλλοντικά προγράμματα. Οι πολιτικές που σχεδιάζονται και εφαρμόζονται σήμερα για την ανάπτυξη της υπαίθρου σε όλο τον κόσμο συμπεριλαμβάνουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό αυτή τη διάσταση.

Οι γυναίκες της υπαίθρου ως δρώντα υποκείμενα στη διαδικασία της παραγωγής ποιοτικών προϊόντων στην ελληνική ύπαιθρο και σημεία αιχμής

Στις πολιτικές των τελευταίων χρόνων σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο και όχι μόνο είναι διαπιστωμένη μια ευρεία συναίνεση γύρω από την ανάγκη αύξησης της γυναικείας απασχολησιμότητας για την ενίσχυση της βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης. Δεδομένων των δυσκολιών που προκύπτουν από την υφιστάμενη διάρθρωση της αγοράς εργασίας στον αγροτικό χώρο η ανάπτυξη της απασχολησιμότητας υπό τη μορφή μικρών επιχειρήσεων συγκεντρώνει επίσης τη γενική συναίνεση στις σχετικές πολιτικές. Σε σχέση με τη διάσταση του φύλου πολιτικές προώθησης της γυναικείας επιχειρηματικότητας διασταυρώνονται με πολιτικές της ισότητας των φύλων. Πλήθος εργαλείων πολιτικής έχουν εφαρμοστεί από την Κοινωνική και εθνική πολιτική (π.χ. σεμινάρια επαγγελματικής κατάρτισης, άμεσες επιδοτήσεις για τη δημιουργία επιχειρήσεων, ενθάρρυνση και στήριξη των γυναικών για τη δημιουργία γυναικείων συνεταιρισμών κ.ά) και πολλοί μηχανισμοί ενεπλάκησαν στην προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας (π.χ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ΠΑΣΕΓΕΣ, Γ.Γ.Ισότητας, ΕΟΜΜΕΧ κλπ). Όπως είναι πλέον γνωστό, μέσα από την επιχειρηματικότητα από την πλευρά των γυναικών της υπαίθρου αναμένεται να πολλαπλασιαστούν οι ενέργειες στην αξιοποίηση των τοπικών γεωργικών προϊόντων, της τοπικής λαϊκής παράδοσης, της γαστρονομίας, του πολιτισμού, του φυσικού κάλλους των περιοχών. Οι μορφές υπό τις οποίες εμφανίζεται η γυναικεία επιχειρηματικότητα μας είναι ήδη γνωστές. Τα επιχειρηματικά πεδία εκτείνονται από μη σχετικά με τη γεωργική δραστηριότητα πεδία έως τη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων, την εφοδιαστική (catering), την ίδια τη γεωργική παραγωγή.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα, τόσο από την πλευρά του επιστημονικού λόγου των ερευνητών όσο και από την πλευρά της αγροτικής πολιτικής, επενδύθηκε θεωρητικά με ηθικές και χρηστικές αξίες που προκύπτουν για την ίδια τη γυναίκα, το αγροτικό νοικοκυριό, την τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη. Στο προσωπικό επίπεδο, για παράδειγμα, προσφέρει απασχόληση κοντά στον τόπο κατοικίας της, προσωπικό εισόδημα, αναβαθμίζει την κοινωνική εικόνα της, προάγει την ανάπτυξη συλλογικής ταυτότητας. Στο επίπεδο του νοικοκυριού συμβάλλει στον ορθολογικότερο καταμερισμό της εργασίας, προσφέρει πρόσθετο εισόδημα. Στο τοπικό επίπεδο αυξάνει την επιχειρηματική συνείδηση στην κοινότητα, συμβάλλει στην αξιοποίηση των τοπικών πόρων και την παραγωγή

προϊόντων με ποιότητα και τοπικό χρώμα, ισχυροποιεί και προβάλλει την τοπική ταυτότητα. Ειδικότερα σε σχέση με το ζήτημα που σήμερα εξετάζουμε, οι γυναίκες επιδιώκοντας σε δραστηριότητες παραγωγής αγροτροφίμων μέσα από τους γυναικείους συνεταιρισμούς ή και ατομικά ως μικροεπιχειρηματίες παράγουν τοπικά προϊόντα με οπωσδήποτε υψηλότερη διατροφική αξία από τα παραγόμενα μέσω των χειρισμών της μεταποιητικής βιομηχανίας. Επίσης, δημιουργώντας επαγγελματικές απασχολήσεις και εισόδημα στην ύπαιθρο, με τον όποιον βαθμού πολλαπλασιαστικό επίσης ρόλο μπορούν αυτές οι απασχολήσεις να έχουν στην τροφοδότηση/στήριξη άλλων θέσεων εργασίας, συμβάλλουν συμβάλλουν στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού και τελικά στην οικονομική και κοινωνική συνοχή των περιοχών τους.

Η παραπάνω αξιακή επένδυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας δεν αμφισβητείται. Σε ποιο βαθμό όμως αυτές οι αξίες ικανοποιούνται κάτω από τις συνθήκες και προϋποθέσεις υπό τις οποίες καλούνται να λειτουργήσουν οι γυναικείες επιχειρηματικές δραστηριότητες είναι ένα σημαντικό ζήτημα. Μήπως υπάρχουν ζητήματα στα οποία θα πρέπει να σκύψουμε με περισσότερη κριτική ματιά για να επιτύχουμε την ενίσχυση του ρόλου των γυναικών στην επίτευξη των στόχων που επιδιώκουμε;

Η επιχειρηματικότητα εκφράζει τη δυνατότητα ενός ατόμου να αναγνωρίζει ή να αναζητά μια ευκαιρία, προκειμένου να την αξιοποιήσει επαγγελματικά για να παράγει προϊόντα ή υπηρεσίες, να παράγει δηλαδή νέες αξίες ή να βελτιώνει διαρκώς τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παράγει, προσθέτοντάς τους νέα αξία. Με βάση την παραπάνω οριοθέτηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας, είναι φανερό ότι η επιχειρηματικότητα προϋποθέτει την ανάληψη επιχειρηματικού κινδύνου, τη δημιουργικότητα, την καινοτομία και το αποτελεσματικό μάνατζμεντ. Η ανάληψη επιχειρηματικού κινδύνου προϋποθέτει επίσης διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων, αυτοπεποίθηση, γνώσεις για τη λειτουργία της αγοράς στο αντικείμενο που πρόκειται να δραστηριοποιηθεί η επιχείρηση, διαχειριστική ικανότητα. Στοιχεία που λείπουν ή δεν είναι επαρκώς διαθέσιμα για την πλειονότητα των γυναικών αλλά και των ανδρών του αγροτικού χώρου. Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην ύπαιθρο δεν είναι εύκολη υπόθεση και ειδικότερα για την πρώτη γενιά των επιχειρηματιών, την οποία επιχειρούμε να αναπτύξουμε σήμερα. Στην ύπαιθρο η επιχειρηματική κουλτούρα είναι σχεδόν ανύπαρκτη και το υποστηρικτικό πλαίσιο είναι ασθενές και γίνεται ασθενέστερο επίσης από την έλλειψη παράπλευρων υπηρεσιών που διευκολύνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα, όπως τραπεζικά συστήματα, συμβουλευτικές υπηρεσίες, δίκτυα επιχειρηματιών (βλ. **Petrin 1997**). Η ηλικία και τα οικονομικά από την πλευρά των αγροτών της υπαίθρου δεν βοηθούν στην ανάληψη ρίσκου αφού το μακροπρόθεσμο όραμα επαγγελματικής απασχόλησης είναι θολό, οι οικονομικοί πόροι περιορισμένοι, η τοπική αγορά εργασίας στις κοινότητες για την προσφορά των προϊόντων είναι πολύ περιορισμένη και θα πρέπει να στοχεύσουν έξω από αυτή στο ευρύτερο περιφερειακό, εθνικό ή και διεθνές επίπεδο, στόχος που χρειάζεται επιχειρηματικές γνώσεις μάρκετινγκ, διαφήμισης, χρήσης τεχνολογίας της πληροφόρησης και άλλα μέσα που είναι δύσκολα διαχειρίσιμα από τον πληθυσμό από τον οποίο επιζητείται η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.

Από την πλευρά των γυναικών ιδιαίτερα, οι ίδιες οι γυναίκες είναι διστακτικές σε ζητήματα καινοτομικών εφαρμογών, έχουν λιγότερο χρόνο για πληροφόρηση, γνωρίζουν ελάχιστα για χρηματοδοτικούς πόρους που μπορούν να αξιοποιήσουν, αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες συμφιλίωσης της οικογενειακής και εργασιακής ζωής, δεν είναι πρόθυμες και συχνά δεν έχουν την οικογενειακή συναίνεση να διακινδυνεύσουν οικογενειακά κεφάλαια για προσωπικές επιχειρήσεις, φοβούμενες την αποτυχία. Η επιχειρηματική περιπέτεια ενός άνδρα ακόμη και αν αποτύχει είναι συγχωρητέα, η αποτυχημένη όμως προσπάθεια της γυναίκας επισύρει το δικό της συνειδησιακό πρόβλημα για την οικονομική επιβίωση που προκάλεσε στο νοικοκυριό και την κριτική του κοινωνικού περιγύρου, που ακόμη δεν έχει απαλλαγεί από φυλετικά σύνδρομα ως το ποιος από τα δύο φύλα είναι πιο ικανός στο ρόλο του επιχειρηματία.

Αναζητώντας σημεία αιχμής στην ενίσχυση της δυνατότητας παραγωγής εκ μέρους των γυναικών της υπαίθρου τροφίμων και άλλων προϊόντων και υπηρεσιών με ποιότητα και με σεβασμό στο περιβάλλον θα επικεντρωθούμε σε ζητήματα που σχετίζονται με τους γυναικείους συνεταιρισμούς, οι οποίοι αποτελούν μια μορφή δραστηριότητας που προσέλκυσε το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της πολιτικής για τη γυναικεία απασχολησιμότητα στην ύπαιθρο.

Ζητήματα αιχμής που σχετίζονται με τη λειτουργία των γυναικείων συνεταιρισμών

Είναι σε όλους μας γνωστό ότι η αριθμητική ευημερία των συνεταιρισμών (120 περίπου σε αριθμό) δεν συμβαδίζει με την οικονομική τους ευημερία. (Γιδαράκου 1999, **Kazakopoulos and Gidaraku 2003**, **Koutsou et al 2003**). Σε μια πρόσφατη έρευνα στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών²⁷ διαπιστώθηκε ότι μόνο γύρω στους 62 συνεταιρισμούς λειτουργούν πραγματικά από τους αριθμητικά αναφερόμενους ως υπάρχοντες. Οι υπόλοιποι είτε δεν λειτουργούν είτε ανέστειλαν τη λειτουργία τους ή λειτουργούν υποτυπωδώς. Δεν θα αναφερθούμε στα προβλήματα των συνεταιρισμών γιατί έχουν τονιστεί πολλές φορές σε ανάλογες συναντήσεις. Στον περιορισμένο αριθμό συνεταιρισμών με επιτυχημένη ως σήμερα πορεία που μπορούν να αξιολογηθούν και ως παραδείγματα καλών πρακτικών, μπορεί όμως κανείς να ανιχνεύσει, ίσως όχι ταυτόχρονα σε όλους, στοιχεία που αιτιολογούν

27 Ζάβαλη Μ. (2007) Μεταποιακή εργασία υπό ολοκλήρωση.

την επιτυχία τους και είναι χρήσιμα για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχία των επιχειρηματικών αυτών δραστηριοτήτων. Τέτοιοι παράγοντες είναι τόσο ενδογενείς του συνεταιρισμού όσο και εξωγενείς προς αυτόν.

Στους ενδογενείς επισημαίνονται:

- Η αγαστή συλλογική συνεργασία των μελών του συνεταιρισμού, νεότερων κατά κανόνα σε ηλικία σε σχέση με το σύνολο των γυναικών των συνεταιρισμών, σε συνδυασμό με διοικητικές ικανότητες της ηγεσίας τους.
- Το ικανοποιητικό επίπεδο τεχνογνωσίας στο αντικείμενο/υπηρεσία που παράγουν.
- Η προσαρμοστικότητα σε νέες ευκαιρίες με διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων και επέκταση σε ευρύτερο αγοραστικό κοινό.
- Η επαναπένδυση σημαντικού μέρους των κερδών.
- Ο καλός εργαστηριακός εξοπλισμός.

Στους εξωγενείς παράγοντες επισημαίνονται:

- Η διασύνδεση/συνεργασία των συνεταιρισμών με αναπτυξιακούς τοπικούς φορείς και τις τοπικές αρχές.
- Η παρουσία τους σε περιοχές που διαθέτουν πλούσια παράδοση στην ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων, συγκοινωνιακή υποδομή που διευκολύνει τη σύνδεση με άλλες περιοχές ενώ κατάφεραν να αναπτύξουν συμπράξεις και συνεργασίες με διάφορες τοπικές οργανώσεις (Γιδαράκου 2005).

Είναι φυσικό ότι για να λειτουργήσουν αποτελεσματικά οι γυναικείες συνεταιριστικές επιχειρήσεις πρέπει να γίνουν ικανές να λειτουργήσουν ως μικρές αγορές που προσφέρουν ποιοτικά αναγνωρίσιμα προϊόντα τα οποία μπορούν να διαθέσουν στην αγορά με αποτελεσματικό τρόπο. Η εμπειρία των συνεταιρισμών-καλών πρακτικών υποδεικνύει την αναγκαιότητα:

- Στόχευσης σε προβλήματα της εσωτερικής οργάνωσης και λειτουργίας των συνεταιρισμών, για την επίλυση των οποίων σημαντικό ρόλο έχει η επαγγελματική εκπαίδευση και οι διαδικασίες δια βίου μάθησης.
- Ανάπτυξης δεσμών συνεργασίας με τους τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς.
- Ανάπτυξης δεσμών συνεργασίας μεταξύ των συνεταιρισμών.

Στο επίπεδο της επαγγελματικής εκπαίδευσης για την ενίσχυση του ρόλου και της λειτουργικότητας των συνεταιρισμών κρίσιμα ζητήματα είναι:

- Η καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος. Αποφασιστικής σημασίας στοιχεία ενός εκπαιδευτικού προγράμματος για την καλλιέργεια της επιχειρηματικότητας είναι εκείνα που αυξάνουν την ικανότητα ανάληψης κινδύνου, συμβουλευτικής για το ξεπέρασμα της διαστακτικότητας, για την ανάγκη να εξελίσσουν οι γυναίκες την επιχείρηση και να παρακολουθούν το επιχειρηματικό περιβάλλον. Η κατανόηση της αναγκαιότητας της αγαστής συνεργασίας των μελών, των αρχών του συνεταιρίζεσθαι αλλά και των πλεονεκτημάτων της δικτύωσης σε ευρύτερα σχήματα συνεργασιών μεταξύ των συνεταιρισμών ή μεταξύ των τοπικών αναπτυξιακών φορέων είναι βασικά ζητήματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας.
- Τα οικονομικά ζητήματα, ιδιαίτερα εκείνα που θα τους εξασφαλίζουν πληροφόρηση για χρηματοδοτικές πηγές, για κατάρτιση επενδυτικών σχεδίων, για επαφές με επιχειρηματικά δίκτυα, για μηχανισμούς προώθησης των προϊόντων στην αγορά.
- Η ανάπτυξη της δυνατότητας να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες επικοινωνίας και πληροφόρησης. Οι γυναίκες ειδικότερα έχουν ένα αυξημένο φόβο απέναντι στη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας και αυτό δεν διευκολύνει την οργάνωση της επιχείρησης, την παρακολούθηση της αγοράς την αξιοποίηση ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά.
- Επίσης, ζητήματα τεχνογνωσίας και ειδικότερα υγιεινής και ασφάλειας των παραγόμενων προϊόντων είναι σημαντικά ζητήματα μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σήμερα ο καταναλωτής είναι πιο απαιτητικός απέναντι στα ζητήματα ποιότητας. Η ποιότητα είναι αναγνωρίσιμη και το προϊόν αποκτά περισσότερη ελκυστικότητα όταν η ποιότητά του έχει διασφαλιστεί με την εγκατάσταση αναγνωρισμένων συστημάτων διασφάλισής της, όπως το HACCP (**Hazard Analysis Critical Control Point - Ανάλυση Κινδύνων και Καθορισμός Κρίσιμων Σημείων Ελέγχου**) και πιστοποιείται μέσα από αναγνωρισμένες Αρχές Ελέγχου. Η παραγωγή ενός προϊόντος μπορεί να είναι πολύ καλύτερη από την ποιότητα ενός αντίστοιχου πιστοποιημένου προϊόντος και οι γυναικείοι συνεταιρισμοί παράγουν ποιότητα, η πιστοποίηση όμως δίνει στο προϊόν αναγνωρισιμότητα και το κάνει πιο ανταγωνιστικό στην αγορά.

Στο επίπεδο των δεσμών συνεργασίας με τους τοπικούς φορείς επισημαίνεται ο ρόλος της εκ των κάτω, της συμμετοχικής διαδικασίας στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη μιας περιφέρειας, η οποία αποτελεί τον κύριο παράγοντα κινητοποίησης του τοπικού πληθυσμού σε ζητήματα επιχειρηματικότητας. Η συνεργασία παραπέμπει στο σημαντικό ρόλο της δικτύωσης που σημαίνει τη δημιουργία ενός συστήματος συλλογικών δράσεων και παρεμβάσεων ικανών να αντιμετωπίσουν οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες της κοινωνίας που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν από ατομικές, ασυντόνιστες και αποσπασματικές δράσεις. Η ενδυνάμωση των δεσμών συνεργασίας

με τους τοπικούς φορείς, επαγγελματικές οργανώσεις, τοπική αυτοδιοίκηση και άλλες τοπικές ομάδες και η συμμετοχή των συνεταιρισμών ως εταίρων σε πακέτα πρωτοβουλιών προώθησης της ολοκληρωμένης ανάπτυξης της περιφέρειας είναι εξαιρετικής σημασίας και σημείο αιχμής για την ευημερία των συνεταιρισμών. Μέσα από τη συνεργασία διαχέεται η γνώση και η πληροφόρηση, αξιοποιούνται εργαλεία και τεχνικές επαγγελματικής κατάρτισης από τα οποία οι συνεταιρισμοί ως εταίροι στην τοπική ανάπτυξη μπορούν να επωφεληθούν. Στο υπόβαθρο των συνεταιρισμών που αποτελούν παραδείγματα καλών πρακτικών μπορεί να διαγνώσει κανείς τη σημασία της διασύνδεσής τους με την τοπική αυτοδιοίκηση ή τον αναπτυξιακό φορέα της περιοχής του.

Επισημαίνεται επίσης ο ρόλος που μπορούν να παίξουν οι αναπτυξιακοί φορείς στο ζήτημα της συμβουλευτικής για τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, τη δυνατότητα, για παράδειγμα, ανάπτυξης τοπικών προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ή άλλων σχημάτων συμβουλευτικής. Ένα σημαντικό ρόλο παίζει επίσης η ανάπτυξη μικροπιστωτικών συστημάτων, τα οποία θα διευκολύνουν τις ανάγκες των μικροεπιχειρηματιών γυναικών, ανάγκες οι οποίες κρίνονται μικρές σύμφωνα με τα κριτήρια των τραπεζών για δανεισμό. Παραδείγματα άλλων χωρών δείχνουν πρακτικές που μπορούν να αποτελέσουν οδηγούς ιδεών. Επίσης η ανάπτυξη συνεταιριστικών τραπεζών είναι ένα καλό μέσο χρηματοδότησης και ο ρόλος της συνεργασίας των φορέων στο σημείο αυτό είναι σημαντικός. Η άνιση της επιχειρηματικότητας στην ύπαιθρο δεν χρειάζεται μόνο επιχειρηματικές ικανότητες αλλά και ένα περιβάλλον που θα τη διευκολύνει να ορθοποδήσει. Οι απομονωμένες και αποσπασματικές ενέργειες σε δυσμενές περιβάλλον είναι δύσκολο να καρποφορήσουν.

Η δημιουργία δικτύων ομοειδών επιχειρήσεων θεωρητικά υποστηρίζεται ότι αποτελεί παράγοντα ενδυνάμωσης της θέσης των επιχειρήσεων στην αγορά επειδή διευκολύνει τη διάχυση της γνώσης, ισχυροποιεί τη διαπραγματευτική τους δύναμη, διευρύνει τις δυνατότητες χρηματοδότησης του δικτύου, τη δυνατότητα εξεύρεσης αγορών. Στο επίπεδο της ανάπτυξης δεσμών συνεργασίας μεταξύ των συνεταιρισμών θα επισημάνουμε το θετικό ρόλο που απορρέει από τη διασύνδεση των συνεταιρισμών μεταξύ τους για την ανταλλαγή πληροφοριών, ιδεών, τεχνογνωσίας, την αναζήτηση χρηματοδοτικών πηγών και την από κοινού δράση στην εφαρμογή μεθόδων διεύρυνσης της παρουσίας τους στην περιφερειακή, εθνική και διεθνή αγορά. Ο λόγος ενός συλλογικού οργάνου είναι πιο ισχυρός από τη μοναδική φωνή ενός συνεταιρισμού. Δυστυχώς δεν έχουμε να παρατηρήσουμε αξιόλογα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση εκτός από το πρώτο βήμα στη συγκρότηση του δικτύου της Ένωσης Γυναικείων Συνεταιρισμών, που παραμένει μετέωρο ως προς την αποτελεσματικότητά του όπως και το βήμα της δημιουργίας πρατηρίων πώλησης προϊόντων των γυναικείων συνεταιρισμών που επίσης δεν προχώρησε.

Ένα ζήτημα αιχμής για την απασχολησιμότητα των γυναικών της υπαίθρου γενικότερα αποτελεί επίσης ο βαθμός αξιοποίησης της προσλαμβανόμενης γνώσης υπό τη μορφή της επαγγελματικής εκπαίδευσης /κατάρτισης των αγροτισσών.

β) Το ζήτημα της αξιοποίησης της επαγγελματικής εκπαίδευσης/ κατάρτισης των αγροτισσών

Προηγούμενος τονίστηκε ιδιαίτερα ο ρόλος της εκπαίδευσης για την αναβάθμιση της λειτουργικότητας των συνεταιρισμών. Η επαγγελματική κατάρτιση συναινει προς την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και αφορά όλες τις αγρότισσες. Ο Ο.Γ.Ε.Κ.Α. –ΔΗΜΗΤΡΑ διενήργησε το 2005 και 2006 194 προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης αγροτισσών στα οποία πήραν μέρος 4850 άτομα²⁸. Επίσης στο πρόγραμμα των νέων αγροτών ένας σημαντικός αριθμός είναι γυναίκες, οι οποίες επίσης πήραν μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης μαζί με άνδρες νέους αγρότες, ως εκ της προγραμματικής τους δέσμευσης για τη συμμετοχή στο πρόγραμμα. Σε ποιο βαθμό όμως αξιοποιείται η γνώση για επαγγελματικό σκοπό; Πόσες, για παράδειγμα, από τις νέες γυναίκες που μπήκαν στο πρόγραμμα των νέων αγροτών ασχολήθηκαν πραγματικά με τη γεωργία; Πόσες αξιοποίησαν την εκπαίδευση που πήραν για να γίνουν αγρότισσες; Πόσες από τις 4850 εκπαιδευθείσες για αυτοαπασχόληση αγρότισσες έχουν ή απέκτησαν κάποια μορφή αυτοαπασχόληση ή έστω εξαρτημένης μορφής εργασία με βάση τη γνώση που απέκτησαν;

Πρόσφατη έρευνα σε νομούς της Δυτικής Μακεδονίας έδειξε ότι οι περισσότερες νέες αγρότισσες αποτελούν βοηθούς των συζύγων-γεωργών και όχι διαχειρίστριες της εκμετάλλευσης που φέρεται στο όνομά τους. Ένας σημαντικός αριθμός τους επίσης είναι «αγρότισσες στα χαρτιά», χωρίς καμιά συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία. Σε ένα σύνολο 126 νέων γυναικών που αποτέλεσε το ερευνητικό δείγμα, υπάρχει όμως και ένας μικρός αριθμός (16) νέων γυναικών που ανέπτυξαν μια εικόνα επαγγελματία γεωργού, που ψάχνουν διεξόδους για επέκταση σε νέους κλάδους, που επένδυσαν σημαντικά ιδιωτικά κεφάλαια στην επιχείρηση, που δείχνουν να έχουν αντιληφθεί τις σύγχρονες τάσεις της γεωργίας όσον αφορά την προσαρμογή της στην παραγωγή ποιοτικών προϊόντων και την πολυλειτουργικότητα της εκμετάλλευσης.

Εδώ ανακύπτουν δύο κρίσιμα ζητήματα.

- Της ανάγκης της εκ των υστέρων αξιολόγησης των προγραμμάτων και φυσικά και του προγράμματος νέων αγροτών, της λειτουργίας μηχανισμών παρακολούθησης της πορείας του, η οποία θα αποκάλυπτε δυνατότητες

και αδυναμίες του και θα οδηγούσε σε προβληματισμούς και δρόμους ενίσχυσης εκείνων των γυναικών που πραγματικά θέλουν να είναι αγρότισσες.

- Της αξιολόγησης της επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών γενικότερα, ως προς το βαθμό αξιοποίησης της γνώσης που παρέχεται.

Εξετάζοντας το γενικότερο αυτό ζήτημα της επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών σε περιφερειακό επίπεδο, παρατηρούμε ότι το σύνολο σχεδόν των προγραμμάτων που απευθύνονται αποκλειστικά στο γυναικείο φύλο αφορούν ζητήματα παραγωγικών δραστηριοτήτων. Δεν έχουμε πληροφόρηση για το αν και πώς αξιοποιείται η γνώση. Πρόσφατη έρευνα σε επίπεδο πτυχιακής εργασίας στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών²⁹ σε ομάδα 33 γυναικών που συμμετείχε σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης σε θέματα μεταποίησης αγροτικών προϊόντων, από τις οποίες μάλιστα πολλές είχαν συμμετάσχει και σε προηγούμενες εκπαιδευσεις έδειξε μια απογοητευτική εικόνα σχετικά με τα κίνητρα που τις ώθησαν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα και την προοπτική επαγγελματικής αξιοποίησης της προσλαμβανόμενης γνώσης. Μόνο 1 από τις 33 γυναίκες είχε ως στόχο να καταφέρει να ανοίξει μικρή επιχείρηση, 3-4 πίστευαν ότι θα βρουν κάποια σχετική εργασία ή θα βελτιώσουν την εργασία που έχουν και πάντως η μεγάλη τους πλειονότητα δεν προέβλεπε ότι θα αξιοποιήσει τη γνώση για επαγγελματικό σκοπό παρά στα πλαίσια της οικιακής οικονομίας. Πλέον απογοητευτική ήταν η δήλωση πολλών από αυτές ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ήταν μια ευκαιρία να βγουν από το σπίτι. Πολύ μικρός βαθμός αξιοποίησης της προσλαμβανόμενης γνώσης εκτός της οικιακής οικονομίας διαπιστώθηκε και σε προηγούμενη έρευνα, με βάση ένα πολύ μεγάλο δείγμα εκπαιδευθεισών γυναικών (Gidarakou et al. 2000). Η γνώση αυτή καθ' εαυτή, όπως και αν αξιοποιηθεί έχει την αξία της. Αλλά στη σύγχρονη κοινωνία που επιθυμούμε να κινητοποιήσουμε το γυναικείο πληθυσμό να συμμετάσχει στη διαδικασία της ολοκληρωμένης και βιώσιμης ανάπτυξης της υπαίθρου αυξάνοντας την απασχολησιμότητά του για να συμβάλλει στην παραγωγή ποιοτικών προϊόντων, στην οικονομία του αγροτικού νοικοκυριού και μέσω αυτού στην κοινωνική συνοχή των αγροτικών περιοχών, η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της επαγγελματικής κατάρτισης των γυναικών είναι ένα σοβαρό ζήτημα, το οποίο θα μας επιτρέψει να βρούμε δρόμους καλύτερης και αποτελεσματικότερης στόχευσής της. Ακόμη μας υπενθυμίζει τη δυσκολία ανάπτυξης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην υπαίθρο και τη χαμηλή δυνατότητα της υπαίθρου να προσφέρει ένα ικανό αριθμό θέσεων εξαρτημένης εργασίας. Οι γυναίκες καταρτίζονται αλλά ελάχιστες εξαργυρώνουν την εκπαίδευση σε επάγγελμα. Η δυσκολία αυτή μας παραπέμπει ακόμη μια φορά επίσης στην ανάγκη ενός συμμετοχικού συνεκτικού στρατηγικού σχεδιασμού της ανάπτυξης της υπαίθρου στον οποίο η εκπαίδευση θα αποτελεί εργαλείο και θα είναι πιο στοχευμένη στις πραγματικές εργασιακές δυνατότητες και ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας.

Συνοψίζοντας, η αγρότισσα έχει ένα σπουδαίο ρόλο στην προστασία των φυσικών πόρων και την παραγωγή ποιοτικών τροφίμων είτε μέσα από τη δραστηριότητά της ως γεωργού, είτε ως καταναλωτή τροφίμων είτε ως επιχειρηματία παραγωγής μεταποιημένων προϊόντων γεωργικής πρώτης ύλης. Επίσης, παράγοντας εισόδημα και εργασία, παίζει σπουδαίο ρόλο στην οικονομική και κοινωνική συνοχή των τοπικών κοινωνιών. Ο ρόλος της αυτός πρέπει και μπορεί να ενισχυθεί περισσότερο. Η συμμετοχική διαδικασία στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου, η ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας των γυναικείων συνεταιρισμών με τους τοπικούς αναπτυξιακούς φορείς και το εργαλείο της στοχευμένης επαγγελματικής κατάρτισης μπορούν να προσφέρουν βοήθεια προς αυτή την κατεύθυνση.

2. «Ο ρόλος της αγρότισσας στην παραγωγή και διάθεση των παραδοσιακών προϊόντων. Προβλήματα – προοπτικές»

Γεώργιος Καλατζόπουλος, *Ομότιμος Καθηγητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών*

Για πολλά χρόνια η Ελληνίδα αγρότισσα υπήρξε ο αφανής ήρωας της Ελληνικής υπαίθρου. Η προσφορά της στην αγροτική οικογένεια, ιδιαίτερα στην εποχή της κλειστής οικονομίας, ήταν ουσιαστική αλλά αφανής. Μετά το άνοιγμα της αγροτικής οικονομίας, προσπάθησε να προσαρμοστεί και να διεκδικήσει με σκληρές προσπάθειες τον ρόλο της στην κοινωνία, την οικονομία αλλά και τα δικαιώματά της.

Οι σύγχρονες αγρότισσες, προκειμένου να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση, δεν περιορίζονται μόνο στη διαχείριση του νοικοκυριού τους, αλλά εμφανίζονται ως αυτοδύναμοι βιοτέχνες συμμετέχοντας ενεργά στην οικονομία του τόπου τους. Συμμετέχουν στην παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων αλλά και ειδών χειροτεχνίας – οικοτεχνίας καθώς και στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Οι παραγωγικές γυναικείες δραστηριότητες είναι είτε ατομικές είτε συλλογικής μορφής, που είναι και η πλέον συνηθισμένη.

Οι συνεταιρισμοί, ανάλογα με τις δραστηριότητες τους διακρίνονται:

²⁹ Κολυμπίρη Παρασκευή (2007) Φύλο και επαγγελματική γεωργική εκπαίδευση (πτυχιακή εργασία)

- Στους Γεωργικούς ή Αγροτικούς Συνεταιρισμούς που απασχολούνται με την παραγωγή ειδών χειροτεχνίας και γενικότερα ειδών λαϊκής τέχνης,
- Συνεταιρισμούς που παράγουν παραδοσιακά τρόφιμα,, με ιδιαίτερη οικονομική σημασία,
- Σε καθαρά Αγροτουριστικούς Συνεταιρισμούς, που ασχολούνται με την προσφορά υπηρεσιών διαμονής και εστίασης,
- Στους Συνεταιρισμούς που ειδικεύονται σε συνδυασμό υπηρεσιών και προϊόντων, κυρίως παραδοσιακών τροφίμων και ειδών λαϊκής τέχνης.

Η έννοια του συνεταιρισμού στην χώρα μας είναι παρεξηγημένη διότι οι περισσότεροι δεν είναι επαγγελματικοί και γι' αυτό πέφτουν θύματα των μεσαζόντων.

Υπολογίζεται, ότι στην χώρα μας υπάρχουν σήμερα περίπου 95 συνεταιρισμοί, οι περισσότεροι των οποίων συνδυάζουν παραδοσιακά τρόφιμα και είδη λαϊκής τέχνης.

Οι νομοί που έχουν τους περισσότερους είναι Θεσσαλίας και Μαγνησίας, Στερεάς Ελλάδας, Κρήτης, Λέσβου και Αν. Μακεδονίας και Θράκης.

Από τα παραδοσιακά τρόφιμα τα κυριότερα είναι:

Γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, είδη ζαχαροπλαστικής, διάφορα είδη ζυμαρικών, πίττες και ζυμαρικά, αλίπαστα, αρωματικά, λαδόξυδα, αρωματικά φυτά, τυριά, είδη αλλαντικών κ.α.

Οι περισσότεροι συνεταιρισμοί διαθέτουν επιμελημένα εργαστήρια μικρής δυναμικότητας καθώς και εκθετήρια για την διάθεση των προϊόντων τους. Μόνο 4 συνεταιρισμοί έχουν αναθέσει την διάθεση των προϊόντων τους σε οργανωμένα δίκτυα διανομής και ένας διαθέτει χονδρικά, χύμα, σε εμπόρους, που τα τυποποιούν.

Μέχρι σήμερα δεν έχει περάσει η σύγχρονη άποψη για τα παραδοσιακά προϊόντα και δεν έχει εκδηλωθεί το ενδιαφέρον για τη προώθηση αυτών των προϊόντων σύμφωνα με τις απαιτήσεις της ευρωπαϊκής αλλά και παγκόσμιας αγοράς, ώστε να είναι:

- Πολύ καλής ποιότητας, ιδιαίτερα τα παραγόμενα από ζωικές πρώτες ύλες,
- Τυποποιημένα, με ταυτότητα και αν είναι δυνατό ΠΟΠ.
- Ασφαλή από υγιεινής πλευράς,
- Με διακριτή συσκευασία.

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων έχει αναθέσει την όλη προώθηση στην Δ/ση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, η οποία παρά τις πολύ φιλότιμες προσπάθειες των υπαλλήλων της, δεν μπορεί ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σύγχρονης αγοράς και του στόχου, που διαρκώς προβάλλεται με τίτλο «προώθηση των εξαγωγών τους».

Χρειάζεται λοιπόν μια μεγάλη προσπάθεια στην πρωτογενή φάση για την προώθηση του κλάδου με τα σύγχρονα δεδομένα, ιδίως τεχνολογικά, ώστε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις για την ποσοτική και ποιοτική παραγωγή των προϊόντων της Ελληνικής παράδοσης. Αν εξασφαλίσουμε πρώτες ύλες ποιότητας σε ποσότητες τότε μπορούμε να σκεπτόμαστε για εξαγωγές.

Στον τομέα της μεταποίησης χρειάζεται επίσης τεχνολογική βοήθεια για την εξασφάλιση της ποιότητας κυρίως της από υγιεινής πλευράς.

Από τα κοινοτικά προγράμματα πρέπει να γίνει προσπάθεια να χρηματοδοτηθούν, αλλά και να λυθούν απλά θέματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι γυναίκες οι συνεταιρισμοί όπως:

- Το πρόβλημα της χρηματοδότησης. Οι γυναίκες στερούνται βασικών γνώσεων και στοιχείων χρηματοδοτήσεως και εγγυήσεως από τις τράπεζες.
- Οι κρατικές επιδοτήσεις που θα πρέπει να παρέχουν μία ευχέρεια για την διαχείριση τους.
- Η δημιουργία προϋποθέσεων για την προώθηση των προϊόντων, όπως η διαφήμιση και η σωστή ενημέρωση για δυνατότητες εξαγωγών κ.α.
- Γενικά θα πρέπει να υπάρξει μία δομή που θα επιλύσει τα λειτουργικά και γραφειοκρατικά θέματα και θα εξασφαλίσει ουσιαστική εκπαίδευση.
- Τα φορολογικά θέματα. Υπάρχει νομοθεσία, Ν. 3144 αρθ, 18, που προβλέπει ότι αγρότες ή αγρότισσες που δραστηριοποιούνται σε επενδυτικές δραστηριότητες και το εισόδημα τους ξεπερνά το αγροτικό, πρέπει να ενταχθούν υποχρεωτικά στην ασφάλιση ΟΑΕΕ-ΤΕΒΕ, με αποτέλεσμα να χάνουν τις αγροτικές επιδοτήσεις.
- Τα παραγόμενα παραδοσιακά προϊόντα θα πρέπει να αποκτήσουν, ταυτότητα, και σήμα ποιότητας για τα οποία αρμόδιος φαίνεται να είναι ο ΟΠΕΓΕΠ, αλλά δεν νομίζουμε, ότι είναι ακόμα έτοιμος γι' αυτό του το ρόλο.

Συμπερασματικά χρειάζεται μία συστηματική προσπάθεια για την επίλυση των ανωτέρω προβλημάτων με προοπτική εξαγωγών και όχι να επιζητείται η ένταξη τους στην διατροφή του στρατού και των νοσοκομείων!

3. «Η συμβολή των γυναικείων αγροτουριστικών συνεταιρισμών στη διατροφή και ανάπτυξη του τοπικού πληθυσμού»

Αφροδίτη Κλανδιανού, Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Τομέας Αγροτικής Οικονομίας, Τμήμα Γεωπονίας

Αξιότιμοι επίσημοι προσκεκλημένοι,

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι,

Αγαπητές φίλες αγρότισσες,

Καταρχήν θα ήθελα να ευχαριστήσω την Οργανωτική Επιτροπή για την τιμή που μου έκανε να με προσκαλέσει σήμερα εδώ.

Είναι γνωστό, ότι η Ευρωπαϊκή γεωργία βρίσκεται στην αρχή μιας νέας περιόδου. Η ολοκλήρωση της αγροτικής κατεύθυνσης στα πλαίσια της Ατζέντα 2000, χαρακτηρίζει όλες τις παραμέτρους της Ευρωπαϊκής Αγροτικής Πολιτικής για την περίοδο (2007-2013).

Η Ευρωπαϊκή γεωργία καλείται μέσα σ' αυτό το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα να ολοκληρώσει τις υποδομές της για:

- Την ανάπτυξη της γεωργίας,
- Την ανασυγκρότηση των αγροτικών περιοχών,
- Την ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής γεωργίας έναντι της παγκόσμιας γεωργίας,
- Τη μεγάλη στροφή στην ποιότητα, τα παραδοσιακά και βιολογικά προϊόντα,
- Τη διαχείριση των υδάτινων πόρων, τα περιαστικά και ορεινά δάση, την αλιεία, το περιβάλλον.

Στην ουσία, πρόκειται για μια επανατοποθέτηση της Ε.Ε. σε βασικές αγροτικές πολιτικές, που θα επηρεάσουν σε σημαντικό βαθμό τις τύχες των κρατών-μελών για τις επόμενες δεκαετίες.

Η αναθεώρηση της ΚΑΠ ήδη από το 1992 και με την Agenda το 2000 **έδιναν και δίνουν όλο και μεγαλύτερη έμφαση: i) στην ενσωμάτωση φιλοπεριβαλλοντικών ρυθμίσεων στην αγροτική πολιτική, ii) στην ουσιαστική φροντίδα του περιβάλλοντος με ορθολογική χρησιμοποίηση εισροών και φυσικών πόρων και iii) στην ανάδειξη αγροτικών προϊόντων και τροφίμων ποιότητας, εναποθέτοντας στον αγροτικό πληθυσμό το ρόλο αφενός του φύλακα του περιβάλλοντος και αφετέρου της υγιεινής διατροφής-σε μεγάλο βαθμό-των καταναλωτών με την παραγωγή ασφαλών αγροτικών προϊόντων και τροφίμων.**

Όσον αφορά στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου η Κοινή Αγροτική Πολιτική, δίνει κυρίως έμφαση στην «αγροτική» και όχι πλέον στη «γεωργική» ανάπτυξη, η οποία επισφραγίζει κυρίως την ανάπτυξη των «νέων ιδεών» και προωθεί «καινούριες πολιτικές» για τον αγροτικό χώρο. Η πολιτική της Ε.Ε. για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στοχεύει κυρίως στη δημιουργία προϋποθέσεων, ώστε «να πυκνώσουν», όπως λένε, οι οικονομικές δραστηριότητες μέσα στον αγροτικό χώρο, δηλαδή να υπάρξουν «βιώσιμες» δραστηριότητες, ώστε οι περιοχές αυτές να αναπτύξουν την ανταγωνιστικότητά τους τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό, αλλά και σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο.

Ενα άλλο σημαντικό σημείο, το οποίο έχει ιδιαίτερη σημασία για τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η **«διαφορετικότητα»** των αγροτικών περιοχών, τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και μέσα σε κάθε χώρα ξεχωριστά.

Η κάθε περιοχή έχει τα δικά της πρότυπα κοινωνικής ζωής και η πολιτισμική κληρονομιά κάθε περιοχής μαζί με τους φυσικούς πόρους που διαθέτει, **όλα αυτά** κατάλληλα αξιοποιούμενα μπορούν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας τέτοιας οικονομικής και κοινωνικής ζωής, που μπορούν τουλάχιστον να προδιαγράψουν ή να υποσχεθούν τη βιωσιμότητά της.

Μέσα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και της εξέλιξης της τεχνολογίας, στην εποχή μας, η προώθηση πολιτικών που αναδεικνύουν τη **μοναδικότητα** κάθε αγροτικής περιοχής π.χ. σε Προϊόντα Προστατευμένης Γεωγραφικής Ένδειξης ή Προστατευμένης Ονομασίας Προέλευσης, βιολογικά ή ολοκληρωμένης διαχείρισης, σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού, σε αξιοποίηση φυσικών πόρων σε κοινωνικές εξυπηρετήσεις κ.λ.π. μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στη βιωσιμότητα της συγκεκριμένης αγροτικής περιοχής.

Όσον αφορά στην **εξέλιξη της απασχόλησης** τις τελευταίες δεκαετίες αυτή δείχνει μια ταχύτατη μείωση των θέσεων εργασίας στη γεωργία ως τις αρχές και αυτής της δεκαετίας. Η ανεργία **αυξήθηκε σημαντικά, οι νέοι άνεργοι υπερδιπλασιάστηκαν και κυρίως** οι άνεργες γυναίκες υπερβαίνουν σε απόλυτους και σχετικούς αριθμούς τους άνεργους άνδρες.

Στην περίπτωση των γυναικών της υπαίθρου, τις οποίες η αναδιάρθρωση της κοινωνικής οργάνωσης της εργασίας στην ύπαιθρο τις μετέτρεψε σε **εφεδρική** ή και **σχολάζουσα εργατική δύναμη**, η δυνατότητα επιχειρηματικής αξιοποίησης σχολίων της άτυπης (οικιακής) οικονομίας δίνει πολλές διεξόδους επαγγελματικής κατοχύρωσης

για τις ίδιες στο χώρο που ζουν και πρόσθετο εισόδημα στο νοικοκυριό. Πολυδραστηριότητα ή πολυαπασχόληση και επιχειρηματικότητα αποτελούν σήμερα την πολιτική για την τοπική ανάπτυξη.

Η δημιουργία και λειτουργία αγροτουριστικών, αγροοικοτεχνικών και αγροτοβιοτεχνικών συνεταιρισμών αποτέλεσε και αποτελεί σήμερα την κυριότερη επιχειρηματικότητα των γυναικών της υπαίθρου, ενώ λειτουργεί πολλαπλασιαστικά στην οικονομική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και κατά συνέπεια του τοπικού πληθυσμού. Για πολλές άνεργες γυναίκες η συνεταιριστική επιχείρηση προσφέρει τη μόνη πηγή εισοδήματος. Η απασχόληση των γυναικών στους συνεταιρισμούς εκτός από τα εισοδήματα που απέφερε στις γυναίκες, τους έδωσε την ικανοποίηση της κοινωνικής καταξίωσης στην τοπική κοινωνία.

Παρά τα τυχόν προβλήματα η δημιουργία κάθε νέας γυναικείας επιχείρησης σε αγροτική περιοχή εκτός από την ενίσχυση της θέσης της γυναίκας στην τοπική κοινωνία δημιουργεί τις βάσεις για μία γενικότερη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, η οποία θα σέβεται το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής. Για τους λόγους αυτούς, το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ενισχύει τις προσπάθειες των γυναικών/ αγροτισσών για συλλογικές επιχειρήσεις που θα συμβάλλουν αφενός στη διατροφή των καταναλωτών - εντός και εκτός περιοχής - με ποιοτικά ανώτερα προϊόντα και στην οικονομική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και αφετέρου στην αιεφόρο ανάπτυξη της περιοχής αλλά και στην παραμονή των νέων στον αγροτικό χώρο.

Η Α.Σ. «ΗΡΑ» πραγματοποίησε μία έρευνα στα πλαίσια της Κ.Π. EQUAL με τίτλο: «Κοινωνία της πληροφορίας και προσαρμοστικότητα των μικρομεσαίων γυναικείων γεωργοσυνεταιριστικών επιχειρήσεων» σε 17 Γυναικείους Συνεταιρισμούς σε όλη την Ελλάδα. Η έρευνα κατέταξε τα δυνατά και αδύνατα σημεία τους σύμφωνα με την SWOT ANALYSIS.

Ποιά είναι τα δυνατά σημεία των Γυναικείων Συνεταιρισμών;

- A) Η ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών,
- B) Η δυναμικότητα,
- Γ) Το ικανό εργατικό δυναμικό,
- Δ) Το όραμα,
- E) Η ικανή ηγεσία.

Ποιά είναι τα αδύνατα σημεία τους;

- A) Η έλλειψη ταμειακής ρευστότητας,
- B) Η αναποτελεσματική προώθηση προϊόντων,
- Γ) Η έλλειψη κατάλληλου δικτύου διανομής,
- Δ) Η φήμη,
- E) Ο τομέας της συσκευασίας πιστοποίησης τυποποίησης, παραγωγής προϊόντων.

Η ενθάρρυνση της ανάπτυξης από γυναίκες μικρομεσαίων επιχειρήσεων που να αξιοποιούν τις υφιστάμενες πηγές των αγροτικών περιοχών θεωρήθηκε μια πολύ καλή μέθοδος για την ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας. Σήμερα, οι γυναικείες γεωργοσυνεταιριστικές επιχειρήσεις, με κριτήριο τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά μπορούν να εξελιχθούν από μικρές τοπικές επιχειρήσεις σε βιώσιμες, οικονομικές μονάδες που θα καλύπτουν τις ανάγκες των καταναλωτών σε παραδοσιακά τρόφιμα εντός, αλλά και εκτός των αγροτικών περιοχών.

Οι διαρθρωτικές κοινωνικές αλλαγές, η εφαρμογή της τεχνολογίας στη γεωργία, η ανάγκη αύξησης του οικογενειακού εισοδήματος, την οποία επέβαλλαν τα σύγχρονα καταναλωτικά πρότυπα δημιούργησαν την ανάγκη της γυναικείας αμειβόμενης απασχόλησης. Οι γυναίκες λόγω της φύσης τους και του κοινωνικού τους ρόλου ως μητέρες και σύζυγοι έχουν μία πιο ανθρωποκεντρική στάση απέναντι στη ζωή, είναι πιο ευαίσθητες σε θέματα διατροφής και περιβάλλοντος και ικανές να μετατρέψουν τις δραστηριότητες της άτυπης οικονομίας σε επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Γενικότερα, ο ρόλος των γυναικών έχει αλλάξει σε πολλές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Οι γυναίκες διαθέτουν υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης και ο αριθμός των εργαζόμενων γυναικών αυξάνεται σταθερά και για τις παντρεμένες και για τις ελεύθερες. Μια γυναίκα σήμερα διαδραματίζει διαφορετικούς ρόλους συγχρόνως ως γυναίκα, μητέρα, εργαζόμενη κλπ. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι γυναίκες δεν αυξάνουν μόνο την ανεξαρτησία τους, αλλά επίσης αυξάνουν το εισόδημα της οικογένειάς τους και την αγοραστική τους δύναμη. Αυτές ακόμη σχεδιάζουν τα γεύματα και οργανώνουν την αγορά τροφίμων της οικογένειας.

Το γεγονός ότι σημαντικό ποσοστό των καταναλωτικών δαπανών αφορά την αγορά προϊόντων διατροφής και η ύπαρξη μεγάλου αριθμού επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό, άρα και προσφερόμενων προϊόντων, αποδεικνύουν ότι η αγορά τροφίμων αποτελεί ένα δυναμικό κλάδο σε κάθε ανεπτυγμένη καταναλωτική κοινωνία. Το αντικείμενο της μελέτης της συμπεριφοράς του καταναλωτή ως προς τα τρόφιμα είναι ο προσδιορισμός της επίδρασης που ασκούν παράγοντες είτε σχετικοί με τον καταναλωτή, όπως οι διάφοροι ψυχολογικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί και ατομικοί, είτε σχετικοί με το προϊόν, όπως τιμή, γεύση, συσκευασία,

στην απόφαση αγοράς.

Οι *δημογραφικοί παράγοντες* (π.χ. φύλο) φαίνεται ότι επηρεάζουν σημαντικά τόσο τα είδη, όσο και τις αγοραζόμενες ποσότητες τροφίμων. Έρευνα των **Guinard και Marty το 1997 έδειξε ότι οι άνδρες επηρεάζονται περισσότερο από την τιμή των αγοραζόμενων τροφίμων, ενώ οι γυναίκες από την ποιότητα.** Η *σύνθεση του νοικοκυριού* επίσης ασκεί ουσιαστική επίδραση στις οικογενειακές αγοραστικές αποφάσεις. Έρευνα έδειξε ότι η ύπαρξη παιδιών προσχολικής ηλικίας έχει αρνητική επίδραση στον αριθμό των γευμάτων που καταναλώνει η οικογένεια εκτός σπιτιού. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την αντίληψη των καταναλωτών για ένα προϊόν διατροφής επιδρώντας στην ψυχολογία τους είναι η *διαφήμιση*. Ο ρόλος της διαφήμισης είναι να δημιουργεί μια θετική εικόνα για το προϊόν. Οι **Kinnukan και Forker (1986: 78) μελετώντας την ανταπόκριση των ατόμων στις διαφημίσεις γάλακτος, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διαφήμιση έχει μεγαλύτερη επίδραση στις γυναίκες, οι οποίες συνήθως είναι επιφορτισμένες με την αγορά των τροφίμων της οικογένειας.**

Το συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον των καταναλωτών για την υγεία τους, τους έστρεψε τα τελευταία χρόνια στην αναζήτηση ασφαλών τροφίμων, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στον τρόπο παραγωγής των τροφίμων- π.χ. παραδοσιακά τρόφιμα, Προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης (ΠΟΠ), Προϊόντα Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης (ΠΠΓΕ), βιολογικά προϊόντα -, τη χρήση γεωργικών φαρμάκων, τη σύνθεση των τροφίμων (ποσοστά σε λιπαρά, ζάχαρη, αλάτι) και τη χρήση πρόσθετων ουσιών. Το αυξημένο ενδιαφέρον των καταναλωτών για την υγεία εκφράζεται στις αγοραστικές τους αποφάσεις. Έρευνα της Τζιμητρα (1996) έδειξε ότι οι Ελληνίδες καταναλώτριες δεν προτιμούν το κατεψυγμένο κρέας, καθώς το θεωρούν λιγότερο θρεπτικό, μικρότερης περιεκτικότητας σε βιταμίνες και μεταλλικά στοιχεία, αλλά και επειδή δεν προτείνεται από τους γιατρούς για τη διατροφή των παιδιών. Σύμφωνα με τους **Rappoport et al (1993: 91), οι γυναίκες γνωρίζουν περισσότερο από τους άνδρες ποιά τρόφιμα είναι υγιεινά, ενώ έρευνα των Moon et al (1998) εμφανίζει τις γυναίκες να ενδιαφέρονται περισσότερο για τα ποιοτικά και θρεπτικά χαρακτηριστικά των τροφίμων.** Διαφορές εμφανίζονται και στα κριτήρια που οδηγούν στην επιλογή ή στην απόρριψη ενός προϊόντος.

Επίσης από έρευνες προκύπτει ότι μια κατηγορία υγιεινών τροφίμων-των οποίων η κατανάλωση φαίνεται να αυξάνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια-είναι τα αρωματικά φυτά.

Τα αρωματικά φυτά-πέρα από τη χρήση τους ως τρόφιμα στη μαγειρική-χρησιμοποιούνται ευρύτατα στην αρωματοποιία, τη ζαχαροπλαστική, την οδοντοκρεμοποιία, τη βιομηχανία τροφίμων, τη φαρμακευτική κλπ (Σαρρή, 2005: 66-113). Η γυναίκα με το ρόλο της ως νοικοκυρά είναι αναμενόμενο να εμπλέκεται περισσότερο στην αγορά αρωματικών φυτών, απ'ότι ο άνδρας, θεωρώντας αυτά ως απαραίτητο συστατικό στην κουζίνα. Έρευνα της Σαρρή που έλαβε χώρα το 2005 στο πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης έδειξε ότι οι γυναίκες καταναλώνουν αρωματικά φυτά με μεγαλύτερη συχνότητα απ'ότι οι άνδρες, ενώ δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στα φρέσκα (ποσοστό 89,8%), επειδή τα θεωρούν πιο υγιεινά. Εξάλλου, οι γυναίκες και πάλι είναι αυτές που συγκεντρώνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά των ατόμων εκείνων που διαβάζουν τις ετικέτες των αρωματικών φυτών-ιδιαίτερα όταν αυτές είναι μητέρες ανήλικων παιδιών-και ενδιαφέρονται κυρίως για πληροφορίες όπως η θρεπτική τους αξία και οι θεραπευτικές τους ιδιότητες. Οι άνδρες-από την άλλη πλευρά-εμφανίζονται λιγότερο ενημερωμένοι σε σχέση με τις ευεργετικές ιδιότητες των αρωματικών φυτών, ενώ ενδιαφέρονται περισσότερο για τη χαμηλή τιμή τους.

Η αποστρόφη των καταναλωτών απέναντι στα υπολείμματα φυτοφαρμάκων στα τρόφιμα και η ανάγκη για προστασία της υγείας τους και του περιβάλλοντος, καθώς και για διατήρηση της γεύσης και της υψηλής διατροφικής αξίας των τροφίμων τα τελευταία χρόνια τους στρέφει όλο και περισσότερο προς την κατανάλωση παραδοσιακών προϊόντων. Τα βιολογικά τρόφιμα αποτελούν μια σχετικά καινούρια κατηγορία προϊόντων διατροφής, η οποία προέκυψε από τις ανησυχίες του κοινού για την προστασία της υγείας του και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει. Οι **Davies et al (1995) κατατάσσουν τους καταναλωτές της Μεγάλης Βρετανίας-σύμφωνα με την πρόθεσή τους να αγοράσουν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον-σε «ανοιχτούς πράσινους», «σκούρους πράσινους» και «πράσινους της πολυθρόνας».** Οι «σκούροι πράσινοι» αποτελούσαν το 39% του δείγματος και ήταν εκείνοι που αναφέρεται ότι επιζητούσαν ενεργά να αγοράσουν προϊόντα φιλικά προς το περιβάλλον. Αυτοί, ήταν κυρίως γυναίκες με παιδιά, επηρεαζόμενες περισσότερο από την ποιότητα παρά από την τιμή και οι οποίες καθοδηγούνταν από τις περιβαλλοντικές προδιαγραφές, όταν αποφάσιζαν τί να αγοράσουν. Οι πιο ένθερμοι καταναλωτές τέτοιων προϊόντων ήταν γυναίκες ηλικίας 35-44 ετών, υψηλού κοινωνικοοικονομικού επιπέδου, οι οποίες ψώνιζαν από σούπερ μάρκετ και είχαν παιδιά άνω των 6 ετών. Αναφορικά με τις Ελληνίδες καταναλώτριες και συγκεκριμένα αυτές που διαμένουν στο πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης, έρευνα έδειξε ότι οι γυναίκες εμπιστεύονται περισσότερο τα βιολογικά προϊόντα απ'ότι οι άνδρες και τα καταναλώνουν με μεγαλύτερη συχνότητα απ'ότι αυτοί, ενώ ακόμη πιο συχνή-με καθημερινή συχνότητα-είναι η κατανάλωση βιολογικών προϊόντων από οικογένειες με μικρά παιδιά.

Με βάση επομένως τα αποτελέσματα των προαναφερόμενων επιστημονικών ερευνών, εύλογο είναι

το συμπέρασμα ότι ο πολλαπλός ρόλος της γυναίκας ως συζύγου και μητέρας, σε συνδυασμό με το συνεχώς αυξανόμενο μορφωτικό της επίπεδο την έχουν ωθήσει τα τελευταία χρόνια στην ιδιαίτερα προσεκτική επιλογή των τροφίμων της οικογένειας με κριτήρια όπως: η θρεπτική αξία των αγοραζόμενων τροφίμων και η υψηλή διατροφική τους αξία σε συνδυασμό βέβαια με τη γεύση, ενώ παράλληλα η γυναίκα εμφανίζεται και ιδιαίτερα ευαίσθητοποιημένη απέναντι στην αγορά τροφίμων φιλικών προς το περιβάλλον.

Συνοψίζοντας, θα ήθελα να τονίσω: Η στροφή των καταναλωτών προς τα ποιοτικά ανώτερα προϊόντα θα οδηγήσει τις αγρότισσες- μέλη των Γυναικείων Συνεταιρισμών στην απόκτηση υψηλότερου εισοδήματος από την πώληση μεγαλύτερης ποσότητας παραδοσιακών προϊόντων υψηλής ποιότητας, τόσο τοπικά όσο και στα αστικά κέντρα, με αποτέλεσμα αυτό να έχει θετικό αντίκτυπο αφενός στην τοπική ανάπτυξη και αφετέρου στην ποιότητα ζωής διαβίωσης και του αγροτικού πληθυσμού. Ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας!

4. «Οι επιπτώσεις της διαφήμισης τροφίμων στις διατροφικές συνήθειες της οικογένειας: ο ρόλος της γυναίκας της υπαίθρου»

Δέσποινα Σδράλη, Λέκτορας Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Αθηνών, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας

Σήμερα, δε νοείται μαζική πώληση καταναλωτικών αγαθών χωρίς την τηλεοπτική, κατά κύριο λόγο, διαφημιστική τους προβολή. Ο ρόλος της διαφήμισης είναι διττός: επιδιώκει αφενός να ενημερώσει τον καταναλωτή – δέκτη για το προϊόν που προβάλλει και αφετέρου να τον πείσει για τα πλεονεκτήματα του συγκεκριμένου προϊόντος, δημιουργώντας την επιθυμία να το αποκτήσει.

Η διαφήμιση πληροφορεί τον καταναλωτή, ενώ ταυτόχρονα του κάνει γνωστά προϊόντα και υπηρεσίες που θεωρεί ότι θα τον διευκολύνουν στην καθημερινή του ζωή. Σύμφωνα με έρευνες, ο μέσος άνθρωπος παρακολουθεί στην τηλεόραση περίπου 30.000 διαφημίσεις το χρόνο, από τις οποίες ένα μεγάλο ποσοστό προβάλλει είδη τροφίμων.

Οι διαφημίσεις τροφίμων απευθύνονται κυρίως σε δύο κοινωνικές ομάδες: στις γυναίκες (και συνήθως μητέρες) και στα παιδιά. Και τούτο διότι οι γυναίκες – μητέρες είναι οι κύριες υπεύθυνες για τη διατροφή της οικογένειας, ενώ τα παιδιά αποτελούν μια σημαντική ομάδα – στόχο καθώς μπορούν να επηρεάσουν την αγορά τόσο στο παρόν, όσο και στο μέλλον.

Ειδικότερα, η γυναίκα παίζει κεντρικό ρόλο στη φροντίδα του σπιτιού και πιο συγκεκριμένα στην προετοιμασία και στην παρασκευή του φαγητού. Η γυναίκα είναι εκείνη που πραγματοποιεί τις καθημερινές αγορές της οικογένειας και επιλέγει συνήθως τη σύνθεση της οικογενειακής διατροφής. Η γυναίκα είναι εκείνη που θα θυσιάσει τις δικές της προτιμήσεις για να ικανοποιήσει τις διατροφικές προτιμήσεις των άλλων μελών της οικογένειας, καθώς έχει διαπιστωθεί από έρευνες ότι το φαγητό για τη γυναίκα αποτελεί έκφραση αγάπης και φροντίδας προς τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς της και ειδικότερα προς το σύζυγο. Τέλος, η σύζυγος είναι αυτή που αποφασίζει και πραγματοποιεί σχεδόν το σύνολο των αγορών που σχετίζονται με τις ανάγκες της δυναμικότερης ομάδας καταναλωτών: των παιδιών.

Παράλληλα με τη γυναίκα, το παιδί αποτελεί, επίσης, έναν από τους κύριους στόχους της διαφήμισης και του σύγχρονου μάρκετινγκ. Ειδικότερα, οι διαφημίσεις τροφίμων απευθύνονται στα παιδιά λόγω του ότι επηρεάζουν τις επιλογές των γονέων, θεωρούνται ως αυτόνομοι καταναλωτές καθώς πραγματοποιούν τα ίδια αγορές με τα χρήματα που διαθέτουν και, τέλος, αποτελούν τους μελλοντικούς καταναλωτές.

Στις μέρες μας, σε μια περίοδο όπου ο καταναλωτής είναι δύσπιστος καθώς βομβαρδίζεται από μηνύματα και προσφορές χιλιάδων προϊόντων, ο ρόλος της διαφήμισης γίνεται ολοένα και πιο δύσκολος. Έτσι, μέσα στις νέες αυτές συνθήκες που δημιουργεί ο ανταγωνισμός, αλλά και η τεχνολογική εξέλιξη και ο υπερπληθωρισμός των μέσων μαζικής επικοινωνίας, οι διαφημιστές προσπαθούν με διάφορες τεχνικές να καταστήσουν τις διαφημίσεις πιο ελκυστικές στο αγοραστικό κοινό. Ειδικότερα, η χρήση αυθεντίας ή/και διάσημων προσώπων, που δανείζουν την ακτινοβολία τους στα διαφημιζόμενα προϊόντα, που λειτουργούν ως εγγυητές της ποιότητάς τους και προκαλούν συνειρμούς, η χρήση σεναρίου με χιούμορ, φαντασία ή νοσταλγία, καθώς και η χρήση ισχυρισμών ότι το προϊόν θα φέρει χαρά, θα βελτιώσει τη διάθεση των καταναλωτών και θα τους κάνει πιο αγαπητούς στον κοινωνικό τους περίγυρο αποτελούν ορισμένους δημοφιλείς τρόπους που χρησιμοποιούν οι διαφημίσεις τροφίμων για να προσελκύσουν τους καταναλωτές. Επίσης, η μουσική, τα μηνύματα και η γρήγορη εναλλαγή εικόνων καθιστά τις διαφημίσεις τροφίμων ακόμη πιο ελκυστικές, προβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο την εικόνα και αποπροσανατολίζοντας τον καταναλωτή από τις πληροφορίες για το τρόφιμο.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Καταναλωτή (INKA, 2007), το συντριπτικό ποσοστό των καταγγελιών για παραπλανητικές διαφημιστικές μεθόδους προέρχεται από γυναίκες, οι οποίες είναι κατά κανόνα και θύματα αυτών των μεθόδων. Οι επιπτώσεις από την παραπλανητική διαφήμιση είναι πολλές και αφορούν κυρίως τον

συναισθηματικό τομέα. Όταν το άτομο δεν μπορεί να καλύψει τις επιθυμίες του αγοράζοντας πολλά από τα προσφερόμενα αγαθά, τότε νιώθει μειονεκτικά και δεν εκτιμά τις πραγματικές χαρές της ζωής. Ειδικότερα, οι επιπτώσεις των διαφημίσεων τροφίμων στις διατροφικές συνήθειες και στον τρόπο ζωής της οικογένειας γενικότερα παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια:

- **Επιβάρυνση οικογενειακού προϋπολογισμού και υπερκατανάλωση:** Με τη χρήση των εντυπωσιακών εικόνων και του έξυπνου λόγου οι διαφημίσεις τροφίμων, πολλές φορές, καταφέρνουν να δημιουργήσουν ψεύτικες ανάγκες στους υποψήφιους αγοραστές και να τους οδηγήσουν να αγοράσουν προϊόντα τα οποία δεν τα έχουν πραγματικά ανάγκη. Με τον τρόπο αυτόν η οικογένεια μπορεί να οδηγηθεί σε καταναλωτική μανία από την οποία κινδυνεύει ο οικογενειακός προϋπολογισμός.
- **Ανθυγιεινός τρόπος ζωής:** Μελέτες σε παγκόσμιο επίπεδο δείχνουν ότι περίπου το 50% του συνόλου των διαφημίσεων που προβάλλονται στην παιδική ζώνη αφορούν σε τρόφιμα. Από τα τρόφιμα αυτά που διαφημίζονται, τα περισσότερα είναι προϊόντα χαμηλής διατροφικής αξίας, τα οποία δε φαίνεται να συμφωνούν με τις συστάσεις για υγιεινό τρόπο διατροφής, καθώς είναι τρόφιμα που χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά ζάχαρης, άλατος και λιπαρών. Αποτελέσματα ερευνών σχετικά με την επίδραση της διαφήμισης στη συμπεριφορά των παιδιών δείχνουν πως τα παιδιά μετά από έκθεση σε μια διαφήμιση τροφίμου αυξάνουν την κατανάλωσή του και ζητούν από τους γονείς τους να αγοράσουν το συγκεκριμένο τρόφιμο. Ιδιαίτερα τα παιδιά με πρόβλημα αυξημένου βάρους φαίνεται να είναι πιο επιρρεπή στα μηνύματα των διαφημίσεων αυτών. Για το λόγο αυτό, πολλές φορές οι διαφημίσεις τροφίμων έχουν κατηγορηθεί ότι ευθύνονται σημαντικά για την αύξηση της παιδικής παχυσαρκίας.
- **Υιοθέτηση λανθασμένων προτύπων:** Χαρακτηριστικό της σύγχρονης εποχής είναι ότι για πρώτη φορά στην ιστορία, οι βιομηχανίες παρέχουν τις μεγαλύτερες ποσότητες τροφίμων και στη μεγαλύτερη ποικιλία, ενώ ταυτόχρονα τα τηλεοπτικά πρότυπα προστάζουν την απόλυτη δίαιτα. Έτσι, τις περισσότερες φορές οι διαφημίσεις τροφίμων χρησιμοποιούν για την προβολή των προϊόντων τους άτομα, και ιδιαίτερα γυναίκες, με ωραίο και αδύνατο σώμα, επιτυχημένες επαγγελματικά και με αρμονική προσωπική ζωή, επιδιώκοντας να πείσουν τους καταναλωτές ότι ο τρόπος αυτός ζωής είναι αποτέλεσμα της χρήσης του διαφημιζόμενου προϊόντος.
- **Κάλυψη συναισθηματικών αναγκών:** Όπως προαναφέρθηκε, οι διαφημίσεις τροφίμων προσπαθούν να πείσουν τους καταναλωτές ότι το προσφερόμενο προϊόν θα τους κάνει πιο χαρούμενους και πιο αγαπητούς. Δίδουν έμφαση δηλαδή σε τρόπους ζωής που βασίζονται στη στιγμιαία ευχαρίστηση και διαβρώνουν την αληθινή αξία της προσπάθειας, του ενδιαφέροντος και της υπευθυνότητας. Παρουσιάζουν μια εσφαλμένη εικόνα των διαπροσωπικών σχέσεων δείχνοντας, για παράδειγμα, ότι η αγάπη εξαρτάται από την κατανάλωση κάποιου τροφίμου, οδηγώντας έτσι στην επικίνδυνη αλλοποίηση των σύνθετων διαπροσωπικών σχέσεων.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες επίδρασης της διαφήμισης, ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος των γυναικών στη διαμόρφωση διατροφικών συνθηκών της οικογένειας καθώς αποτελούν, και ειδικότερα οι γυναίκες της υπαίθρου, μία από τις πιο σημαντικές ομάδες παραγωγών τροφίμων, παρουσιάζονται περισσότερο ευαισθητοποιημένες απέναντι στο περιβάλλον και τέλος αποτελούν σημαντικό παράγοντα στον καθορισμό της υγείας της οικογένειας μέσα από τις υγιεινές διατροφικές συνήθειες.

Η συνειδητοποίηση της δύναμης της διαφήμισης, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε καταναλωτική μανία, και η ενθάρρυνση υγιεινών διατροφικών συνθηκών μέσα από την επιλογή τηλεοπτικών προγραμμάτων που αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα μπορούν να μας βοηθήσουν να αποφύγουμε τις αρνητικές επιδράσεις της διαφήμισης.

Ωστόσο, η γυναίκα της υπαίθρου μπορεί πιο εύκολα να αντισταθεί στις διαφημίσεις τροφίμων καθώς η άμεση επαφή της με τη φύση μπορεί να την καταστήσει λιγότερο εύάλωτη απέναντι σε αυτές. Το γεγονός ότι η ίδια εκτός από καταναλωτής είναι και παραγωγός της δίδει τη διακριτική ευχέρεια να αξιοποιήσει τις γνώσεις που διαθέτει και να επιλέγει προϊόντα φυσικά και βιολογικά, και σύμφωνα πάντοτε με το πρόσταγμα της φύσης. Μάλιστα, από έρευνες έχει προκύψει ότι η γυναίκα παραγωγός όχι μόνο χρησιμοποιεί μικρότερες ποσότητες λιπασμάτων στις καλλιέργειές της, αλλά συμβάλλει γενικότερα στην υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων καλλιέργειας, όταν η ίδια συμμετέχει ενεργά στην οικογενειακή αγροτική εκμετάλλευση. Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό η γυναίκα της υπαίθρου να βοηθήσει τις νεότερες γενιές να κατανοήσουν ότι οι διαφημίσεις τροφίμων προβάλλουν έναν αστικό τρόπο ζωής που δεν συμβαδίζει πάντοτε με την ευεξία και την καλή υγεία. Έτσι, η υπεράσπιση του παραδοσιακού τρόπου ζωής και η διάδοσή του κρίνεται απαραίτητη. Εξάλλου, οι παραδοσιακές συνταγές αποτελούν το νοσταλγικό «περιτύλιγμα» της ανάγκης των σύγχρονων καταναλωτών να θυμούνται τις γεύσεις, τα οικογενειακά τραπέζια και τον τρόπο που έτρωγαν άλλοτε οι ίδιοι ή οι πρόγονοί τους.

Η επίδραση της διαφήμισης γίνεται εμφανής στο καταναλωτικό κοινό από τη μικρή ηλικία. Από πολύ νωρίς τα παιδιά απεικονίζουν στο μυαλό τους τις φίρμες των προϊόντων και αρχίζουν να έχουν συγκεκριμένες προτιμήσεις.

Σε μια τόσο καλά εδραιωμένη επιρροή, χρέος όλων των καταναλωτών είναι να αντιμετωπίζουν τις διαφημίσεις με σύνεση, λειτουργώντας περισσότερο με τη λογική παρά με το συναίσθημα.

5. Μίκα Ιωαννίδου, Πρόεδρος ΟΓΕΕΚΑ «ΔΗΜΗΤΡΑ» και Πρόεδρος Ελληνικού Λόμπι Γυναικών

Χαίρομαι που βρίσκομαι στην Λάρισα, στον θεσσαλικό κάμπο, ανάμεσα στους ανθρώπους του μόχθου, μια μέρα γιορτής αλλά και αποτίμησης αυτών που ο καθένας μας έπραξε για τη γυναίκα αγρότισσα και τις συνθήκες της ζωής της.

Εμείς στο Υπουργείο και στον Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. δεν ξεχνάμε ότι η καρδιά της Ελλάδας κτυπά αλλού, στην περιφέρεια. Στρατηγικός στόχος αυτής της Κυβέρνησης είναι η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην περιφέρεια, μέσω της κατάλληλης πληροφόρησης, εκπαίδευσης και σύγχρονης επαγγελματικής κατάρτισης των αγροτισσών και αγροτών και της καταπολέμησης της ανεργίας. Σε αυτό έχουμε την αμέριστη συμπαράσταση του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων κ. Αλέξανδρου Κοντού και παρά τις τεράστιες δυσκολίες που παραλάβαμε με χρέη και ελάχιστα προγράμματα, ύστερα από τριάνμισι χρόνια σκληρής προσπάθειας έχουμε καταφέρει να αλλάξουμε το τοπίο.

Έχουμε υποχρέωση για εποικοδομητικό διάλογο στο κρίσιμο ζήτημα συμμετοχής της Ελληνίδας και του Έλληνα σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και πολιτικής ζωής της χώρας κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο όπου βρίσκονται και οι Σχολές μας και η καθημερινότητα της αγρότισσας απαιτεί πράξεις.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδουμε στον ρόλο της Ελληνίδας αγρότισσας. Προσωπικά και με την ιδιότητά μου της Προέδρου 70 Ελληνικών και 4.000 Ευρωπαϊκών Γυναικείων Οργανώσεων, αλλά και ως Πρόεδρος του Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» έχω πλήρη εμπιστοσύνη στην στήριξη των Ελληνίδων αγροτισσών στην προσπάθεια που αυτή τη στιγμή προχωράμε για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο. Η ποσοτική και κυρίως ποιοτική αξιοποίηση εθνικών και κοινοτικών πόρων σε θέματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, σύμφωνα με τους στόχους της Αναθεωρημένης Αγροτικής Πολιτικής, αποτέλεσε ζήτημα επείγουσας προτεραιότητας, ιδίως για τις γυναίκες. Συνεργαζόμαστε με την Δ/ση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου για τον σχεδιασμό και υλοποίηση προγραμμάτων που αφορούν τις αυτοαπασχολούμενες στον πρωτογενή τομέα. Μέσα από τον διάλογο με τις ίδιες τις αγρότισσες και τους αγρότες συνδιαμορφώσαμε τα νέα προγράμματα που υλοποιούνται για πρώτη φορά μετά από χρόνια. Δεν σχεδιάζουμε προγράμματα επί χάρτου.

Θεωρώ ότι το ζήτημα της εκπαίδευσης και της πληροφόρησης των γυναικών ιδίως για τον πρωτογενή τομέα αποτελεί κεντρικό ζήτημα. Σε μια περίοδο κρίσιμη όπου η χώρα καλείται να εφαρμόσει την ΚΑΠ, σε ένα δύσκολο και ανταγωνιστικό περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα, η επένδυση στον άνθρωπο, στην Ελληνίδα και τον Έλληνα κάτοικο αποτελεί μονόδρομο.

Η Διεύρυνση, δημιουργεί προκλήσεις αλλά απαιτεί αυξημένη ετοιμότητα. Τα κοινοτικά πλαίσια θα είναι πλέον πολύ σφικτά σε διαδικασίες και πόρους.

Παρά το γεγονός ότι η ανεργία μειώνεται τον τελευταίο χρόνο, η Ελλάδα εξακολουθεί να έχει πολύ υψηλό ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες.

Αυτό δημιουργεί πραγματικούς κινδύνους σε αγώνες ετών για ίση μεταχείριση, ενώ απειλεί ευθέως την κοινωνική συνοχή.

Ειδικότερα στον αγροτικό τομέα υπάρχει ανάγκη στροφής στο γυναικείο εργατικό δυναμικό διότι παρά τις προσπάθειες, το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που ασχολούνται με τη γεωργία συμμετέχουν στην οικογενειακή επιχείρηση ως συμβοηθόντα και μη αμειβόμενα μέλη. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουν δικό τους εισόδημα, ότι χάνουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν πολλές επενδυτικές ευκαιρίες, ότι η φωνή τους δεν έχει το ίδιο βάρος στις αποφάσεις που αφορούν την επιχείρηση.

Μπορούν να είναι εργοδότες, κάτι που εμφανίζεται σε μικρό ποσοστό, μπορούν να εργάζονται για δικό τους λογαριασμό, μπορούν, επίσης, να είναι μισθωτές.

Άλλα χαρακτηριστικά της γυναικείας απασχόλησης, που εξαρτώνται άμεσα και από την ίδια τη φύση της γεωργικής εργασίας, είναι η εποχικότητά της. Στις αγροτικές εργασίες παρατηρούνται περίοδοι αιχμής και περίοδοι ύφεσης. Έτσι, οι γυναίκες εργαζόμενες στη γεωργία συναντούν περιόδους υποαπασχόλησης ή και μη απασχόλησης τις οποίες δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν.

Η γυναικεία απασχόληση εμφανίζει, ακόμα, έντονες διακυμάνσεις, ανάλογα με την περιοχή, τον κλάδο και τον βαθμό εντατικοποίησης της γεωργίας.

Η γυναίκα της ύπαιθρου είναι αναγκασμένη να μοιράζεται το χρόνο της μεταξύ νοικοκυριού και αγροτικών εργασιών, με μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας από ό,τι η γυναίκα των αστικών κέντρων, η οποία λαμβάνει συνήθως περισσότερη βοήθεια από το σύζυγό της από ό,τι αγρότισσα, αλλά και από τις υποδομές που στη χώρα μας είναι πολύ λιγότερες από τις ανάγκες. Η υπογεννητικότητα που πλέον αγγίζει και τις γυναίκες της περιφέρειας είναι

συνδεδεμένη με έλλειψη βρεφονηπιακών σταθμών και υπηρεσιών στήριξης των εργαζομένων.

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και ο τομέας παροχής υπηρεσιών ως μοχλός ανάπτυξης και διεύρυνσης της εργασιακής βάσης των γυναικών και προώθησης των συνθηκών ισότητας και ο τομέας των υπηρεσιών θεωρείται ότι προσφέρει τις περισσότερες προοπτικές ανάπτυξης θέσεων εργασίας.

Ο ρόλος των Γυναικείων Συνεταιρισμών και των συλλογικών φορέων είναι πλέον πολύ σημαντικός. Ήδη υπάρχει σημαντική πρόοδος καθώς η αυξανόμενη προσφορά της γυναίκας αγρότισσας μέσα από δυναμικές δραστηριότητες, όπως αυτές των γυναικείων συνεταιρισμών, ορίζει ένα δυναμικό παρόν καθώς και ένα εξαιρετικά ευοίωνο μέλλον για την οικονομία της χώρας μας. Ειδικά στον διατροφικό τομέα οι γυναίκες έχουν να επιδείξουν υψηλές επιδόσεις, διότι έχουν ήδη προχωρήσει σε επιχειρήσεις με τα υλικά που προσφέρει το σπάνιο μεσογειακό κλίμα, ο ήλιος και η θάλασσα.

Εξαιρετικά προϊόντα συλλέγονται και τυποποιούνται πλέον με παραδοσιακό τρόπο.

Η αγρότισσα κατάφερε να εντάξει νέα στοιχεία στην αγροτική κοινωνία και οικονομία με προβολή των στοιχείων του τόπου της.

Μακροπρόθεσμα αυτές οι γυναίκες υιοθετούν καινοτόμα συστήματα βελτίωσης της επιχειρησής τους, βελτιώνουν το έργο τους - την προσφορά τους, να συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης στις απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές, να βελτιώνουν μηχανισμούς λειτουργίας της παραγωγής, του εμπορίου και της εργασίας γενικότερα, ενώ προβάλλουν με την ευαισθησία που τις διακρίνει όλα τα ιδιαίτερα στοιχεία και συγκριτικά πλεονεκτήματα που η χώρα διαθέτει.

Εμείς στον Οργανισμό μέσα από την εκπαίδευση:

- Ενθαρρύνουμε τη γυναίκα αγρότισσα να συνεχίσει να μετέχει στη σύγχρονη και οργανωμένη μορφή αγροτικής παραγωγής που προωθείται σήμερα ώστε να μη μείνει στο περιθώριο της οικονομικής ζωής.

- Χαιρετίζουμε τις δημοκρατικές διαδικασίες των συνεταιρισμών στους οποίους οι αγρότισσες μετέχουν σίηρα ενεργά και συνειδητοποιούν τη σημασία της προσφοράς, της κοινωνικής ελευθερίας και της ισότητας.

- Προβάλλουμε την ομορφιά της περιφέρειας και τις δυνατότητες που μας δίνει το φυσικό περιβάλλον και τα σπάνια αξίας προϊόντα της γης και της θάλασσας για εναλλακτική απασχόληση, για διατροφή και τουριστική αναπυχή με σωστή διαφήμιση στο εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας μας.

Ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. για πρώτη φορά χρηματοδοτεί πλέον εξειδικευμένα προγράμματα, για τις Ελληνίδες αγρότισσες, σε θέματα που έχουν σχέση με τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, τον αγροτουρισμό, την εκπαίδευση σε τομείς βιολογικής γεωργίας, παραγωγή και τυποποίηση τοπικών προϊόντων. Ήδη την διετία 2005-6 υλοποιήθηκαν 560 Προγράμματα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης. Το έτος 2007 έχει υλοποιηθεί ένας σημαντικός αριθμός προγραμμάτων και μέχρι το τέλος του χρόνου θα υλοποιηθούν 475.

Στον Νομό Λάρισας για το έτος 2007 υλοποιούνται 14 προγράμματα που αναφέρονται σε Νέους Αγρότες, μελισσοκόμους, αυτοαπασχολούμενους σε θέματα πιστοποιημένων αγροτικών προϊόντων (8 προγράμματα Νέων Αγροτών, 2 μελισσοκομίας και 4 βραχυχρόνια).

Επιπλέον με την κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL χρηματοδοτήσαμε καινοτόμες ενέργειες υπέρ των γυναικών. Ήδη διανύουμε τη δεύτερη φάση υλοποίησής της και ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. συνεργάζεται με πολλούς ελληνικούς φορείς και με την Ιταλία για ανταλλαγή εμπειριών.

Σε πολλές χώρες όπως Ιρλανδία, Αυστρία, πολιτικές για την απασχόληση και κατάρτιση ήδη εφαρμόστηκαν με επιτυχία ή βοήθησαν γυναίκες για την δημιουργία δικών τους αγροτικών επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο, οι οποίες απέκτησαν μερίδιο στην αγορά. Το ίδιο μπορεί και κάνει η χώρα μας, με ιδιαίτερη επιτυχία.

Ένα άλλο ζήτημα που πρέπει να προωθηθεί είναι η συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις ευθύνης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εκπαίδευση εντάσσεται στην προσπάθεια να παραμεριστούν οι ανισότητες που δημιουργεί η υποαντιπροσώπηση των γυναικών σε όλους τους τομείς, στα συνδικαλιστικά όργανα ή στις οργανώσεις, σε υψηλές θέσεις στο εθνικό και ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε Διοικητικά Συμβούλια.

Στον Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. παρά τα τεράστια προβλήματα που παραλάβαμε καταφέραμε να αντιστρέψουμε την κατάσταση.

Με γνώμονα την στήριξη του Έλληνα αγρότη και ειδικότερα της Ελληνίδας αγρότισσας προχωρήσαμε με την βοήθεια του Υπουργείου σε μείωση της ίδιας συμμετοχής των αγροτισσών στο ήμισυ (από 50% σε 25%) με αντίστοιχη αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, σε όλα τα νέα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Έτσι οι εκπαιδευόμενες και εκπαιδευόμενοι μας δεν υφίστανται επιβάρυνση.

Υλοποιήσαμε σε όλη την Ελλάδα για πρώτη φορά και με τη συνεργασία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, 70 ενημερωτικές εκδηλώσεις και Ημερίδες για τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ).

Σχετικά με τον Οργανισμό μας σε συνεργασία με την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, και τους συναρμόδιους Οργανισμούς και φορείς, ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» έχει μπει σε εντατική δράση, πλήρωσε τα χρέη και προχωρεί πλέον σε ενέργειες ανάπτυξης του, υλοποιώντας τις δεσμεύσεις και εξαγγελίες

της Κυβέρνησης στον ευαίσθητο τομέα της εκπαίδευσης, κατάρτισης και πληροφόρησης των αγροτισσών και αγροτών.

Έχουμε πλήρη τη συναίσθηση της αναγκαιότητας ανάπτυξης της λειτουργίας του Οργανισμού και της σημασίας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στον αγροτικό τομέα μέσω της κατάλληλης πληροφόρησης και εκπαίδευσης.

Πραγματοποιείται ένας πολύ χρήσιμος διάλογος με τους φορείς εκπροσώπησης του Αγροτικού Τομέα, το συνεταιριστικό κίνημα, τους κοινωνικούς και συλλογικούς φορείς, τους δήμους και τις Νομαρχίες.

Επίσης αναβαθμίσαμε ποιοτικά όλα τα προγράμματα και τα εμπλουτίζουμε με θεματικές ενότητες και για πρώτη φορά με εξειδικευμένα προγράμματα και θέματα για γυναίκες, για βιολογική γεωργία, κτηνοτροφία, αλεία, τυποποίησης αγροτικών τοπικών προϊόντων, με σεβασμό στην παράδοση και στην μεσογειακή διατροφή που είναι η πλέον υγιεινή.

Με ενέργειές μας τριπλασιάστηκαν οι χρηματοδοτήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και έτσι αντιστοίχως προχωρήσαμε σε πολύ μεγάλη αύξηση των επιδοτούμενων προγραμμάτων.

Η διαφορά είναι πλέον ορατή αλλά η προσπάθεια συνεχής.

Εκτός όμως της ποσοτικής αύξησης έχουμε προχωρήσει σε νέες ποιοτικές παρεμβάσεις και μετρήσιμους στόχους για το εκπαιδευτικό μας σύστημα, το οποίο συνδέουμε κυρίως με πρακτική άσκηση και τις πραγματικές ανάγκες στον αγροτικό τομέα. Δεν σχεδιάζουμε προγράμματα επί χάρτου.

Τα πετυχημένα παραδείγματα των Σχολών μας στα Γιάννενα - όπου δημιουργούνται οι αυριανοί τυροκόμοι, που είναι όλοι περιζήτητοι, στην Λάρισα - όπου η Αβερύφειος Ιστορική Σχολή έχει δώσει επαγγελματίες σημαντικούς και άλλου, όπου ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» έχει δημιουργήσει ένα αξιόπιστο σύστημα εκπαίδευσης σε ειδικότητες και σε θέματα που συνδέονται με τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής, μας δίνει τη βεβαιότητα ότι οι στόχοι είναι δυνατόν να επιτευχθούν. Σκοπός είναι να δημιουργηθούν πολλά τέτοια παραδείγματα, και να αναβαθμίσουμε όλα τα ΤΕΕ και τα 62 Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης σε όλη την Ελλάδα.

Εξίσου σημαντικό είναι το ζήτημα της πιστοποίησης του αγροτικού επαγγέλματος με πραγματική εκπαίδευση και επαγγελματική κατοχύρωση, με κίνητρα ικανά να συγκρατήσουν την αγρότισσα και τον αγρότη, δίνοντάς του πραγματικές δυνατότητες για εργασία και δημιουργία. Ήδη οι διαδικασίες για το «Πράσινο Πιστοποιητικό» τελειώνουν και μπαίνει σε ενέργεια.

Προωθείται πρόγραμμα βελτίωσης και αναβάθμισης των κτιρίων του Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α., καθώς και εξοπλισμού και βιβλιοθηκών, παρ' ότι υπήρχε μηδενικός βαθμός απορροφητικότητας.

Μέσα από τη διεξαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης στόχος είναι να βοηθήσουμε τις αγρότισσες όχι μόνο να βελτιώσουν συγκεκριμένες δεξιότητες αλλά και να αλλάξουν νοοτροπία προκειμένου να βελτιώσουν την απόδοση της αγροτικής τους επιχείρησης.

Υπάρχει συσσωρευμένη εμπειρία και στη χώρα μας, αλλά και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πετυχημένα παραδείγματα εκπαίδευσης και πιστοποίησης τα οποία προσαρμόζουμε στον δικό μας αγροτικό κόσμο, στην Ελληνίδα και τον Έλληνα που αποτελεί τον πιο συνεκτικό κρίκο του κοινωνικού ιστού ολόκληρης της χώρας, ιδιαίτερα της Ελληνικής Περιφέρειας.

Τελειώνοντας, θέλω να σας θυμίσω τα λόγια της Ιρανής Νομπελίστριας SERIN EMBATI «Γυναίκες σπουδάστε, ασχοληθείτε με τη γη και τον τόπο σας, είναι δικαίωμα και υποχρέωσή σας να αλλάξετε τον κόσμο για σας και τα παιδιά σας».